

MİMAR SİNAN

4. P.S. Büyük Üstad Mesajı Ceylan YENİÇİOĞLU
8. Türkiye'de Masonluğun 1835-1948
Uyku Dönemi Suha UMUR
18. Belgrad'da «Ali Koç» Locası Nurettin CELEBİ
24. Romanya'nın Kuruluş ve
İstiklâlinde Masonlar Celâl LAYIKTEZ
35. Bahk Felsefe Düşüncesi ile
İnşaatîk Düşünce Arasında Bir
Karşılaştırma Denemesi-II Jak ALQUADİŞ
40. Ruhun Ölmezliğine İnanç Faruk ERENGÜL
58. Nizam ve Düzen Kavramı ile
İlgili Landmarklarımız Halil İbrahim GÖKTÜRK
62. Leonardo'ya Mektup Sinan GÜRMEK
68. Sfenks Rıfat TEMEL
69. Kuzeydeki İki K. 'ımız Ziya ARIKAN
73. Cemaline Üstadları Yılmaz SUNER
84. Olayların İçinden Şahir ERMAN
86. Localarımızdan Haberler Mimar SİNAN
88. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN

MİMAR SİNAN

**Gevşemeyin, endişe etmeyin. İnancınız
sağlamsa, mutlaka başarılırsınız.**

Şâni Yüce Kur'an, S. III.139

Kapak Kompozisyonu : ŒİNASI BATURÇU
YENİLİK BASİMEVİ — TİPO — OFSET
Tel. : 143 55 72 * İSTANBUL — 1987

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan

araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına

İmtiyaz sahibi: Cavit YENİCİOĞLU

Yazı işlerini fiilen idare eden: Reşad UMUR

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

Nuruziya Sokağı 25, Beyoğlu,

Tel.: 149 24 51

1987

4. P.S. Büyük Üstad Mesajı Cavit YENİCİOĞLU
8. Türkiye'de Masonluğun 1935-1948
Uyku Dönemi Suha UMUR
18. Belgrat'da «Ali Koç» Locası Nurettin ÇELEBİ
24. Romanya'nın Kuruluş ve
İstiklâlinde Masonlar Celil LAYIKTEZ
35. Batık Felsefe Düşüncesi ile
İnisiyatik Düşünce Arasında Bir
Karşılaştırma Denemesi - II' Jak ALGUADİŞ
40. Ruhun Ölmezliğine İnanç Faruk ERENGÜL
58. Nizam ve Düzen Kavramı ile
İlgili Landmarklarımız Halil İbrahim GÖKTÜRK
62. Leonardo'ya Mektub Sinan GÜRMENT
68. Sfenks Raşit TEMEL
69. Kuzeydeki İki K.: 'imiz Ziya ARIKAN
73. Comacine Üstadları Yılmaz SUNER
84. Olayların İçinden Sahir ERMAN
86. Localarımızdan Haberler Mimar SİNAN
88. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN

Değerli Kardeşlerim,

Masonluğun resmen kuruluşunun üzerinden (270) sene geçmiş olmasına rağmen, bugün hâlâ dünyanın en eski bir kuruluşu halinde var oluşunu, kendine özgü örf ve adetlerine, yasa ve kurallarına sıkı sıkıya bağlı olarak disiplin içinde sürdürmesine medyundur.

Masonluğun bugününü ve geleceğini devir edeceğimiz genç kardeşlerimize, miras olarak aldıkları bu emanetin gereği gibi korunmasını, daha güzele ve daha iyiye ulaştırılmasının şartlarını iyice öğretmeliyiz.

Bu bakımdan bir senelik görevim süresi içindeki izlenimlerime dayanarak, çalışmalarımızda daha fazla gayret ve itina göstermemiz gereken bazı hususlara dikkatlerinizi çekmek istiyorum:

- 1 — Fikri çalışmalarımızın ağırlık merkezi daha ziyade Masonik konular üzerinde toplanmalıdır.**
- 2 — Mabedin kutsiyet ve ciddiyetini korumak bakımından burada daha çok Masonik konular üze-**

rinde konuşmalar yapılmalı, genel kültüre müteallik konular Mabet dışındaki toplantılara alınmalıdır.

- 3 — Konuşma ve konferansların konusunu gündemlere kısa başlıklar halinde yazarken çok dikkatli olmalıyız. Mesela: (Masonluk ve Kilise, İttihad Terakki ve Masonluk, Masonların 5. Sultan Murat'ı kaçırma teşebbüsleri) gibi başlıklar, gündemlerin herhangi bir şekilde yahancıların eline geçmesi halinde, Masonluk hakkında yanlış kanaat ve fikirlere sahip olmalarına sebep olabilir. Hatta kuruluşumuz hakkında şüphe uyandırabilir. Halbuki bu başlıklara ait konuşmaların içeriği, evrensel Masonluğun geçmişiindeki tarihi olayları yansıtmaktır.
- 4 — Masonluk; Kendine özgü örf ve adetleri, yasaları ve kuralları dolayısıyla başka hiçbir dernek, kuruluş veya müessese ile mukayese edilemez. Bu bakımdan, genel kültür açısından herhangi bir teşkilat hakkında bir konuşma yapılmak isteniyorsa, sadece o kuruluş hakkında bilgi vermekle yetinilmeli, Masonlukla mukayese etme yolları asla aranmamalıdır.
- 5 — Çalışmalar sırasındaki tartışmalarımızda, her türlü hal ve hareketimizde, bir Masona yaraşır ifade güzelliği korunmalı, tenkitlerimizde ön yargı ve ard düşüncelerden daima kaçınılmalıdır. Bir Masonun ham taşı ne derece yontabildiğinin en açık belirtisi Masonik nezaket ve terbiyesidir.
- 6 — Tüzükler ve ritüeller dikkatle okunmalı ve gereği harfiyen uygulanmalıdır. Bu hususta yeminlerimiz hiçbir hoşgörüyü yer vermemektedir. Parantez içindeki ince yazılar da göz ardı edilmelidir. Çünkü onlar uygulamanın nasıl yapılacağının izahıdır.

- 7 — Tüzüklerin dikkatle okunması, aykırı öneriler yapılmasına neden olmaktadır. Sadece yönetici kadroların değil, bütün kardeşlerimizin tüzüklere hakim olması gerekir.
- 8 — Ritüellerimiz; harici alemdeki zenginlik ve payelerin hiçbirinin bizi ilgilendirmediğini belirtmektedir. Bu bakımdan davranışlarımızda çok dikkatli olmalıyız. Loca toplantılarına katılırken harici alemdeki mevkiimiz veya Masonik görevimiz ne olursa olsun tesviyede bir kardeş tutum ve davranışı içinde olmalı, masonluk dışında harici aleme ait hiç bir işaret, rozet vs. taşınmamalıdır. Bu husus Tören Ritüellerimizin Protokol Bölümünün 10. maddesinde sarih olarak belirtilmiştir.
- 9 — Tönü Blanş gecelerimizde hemşirelerimize, tüzüklerimizin ve ritüellerimizin müsaade ettiği ölçünün dışında bilgiler vermek gayretine girmemeliyiz. Sadece bizde uygulanan bu ritüelik çalışmanın Masonluğa faydasından çok zararı olacağı durumlar yaratılmamalıdır.
- 10 — Toplantılara mabedin mahabetine yaraşır kıyafet ile katılmalıyız. Yabancı obediyanlarda olduğu gibi frak, jaketatay, smokin gibi resmi bir kıyafet mecburiyetimiz olmamakla beraber, bir çok Loca görevlilerinin çalışmalara smokin ile katılmaları şayanı takdirdir. Ancak diğer kardeşlerimizin de artık koyu renk bir elbise ve beyaz eldiven ile katılmayı alışkanlık haline getirmeleri gerekir.
- 11 — Locaların rutin çalışmalarla yüklü gündemlerine fikri çalışmalar konulmamalıdır. Konferanslar veya konuşmalar için zaman ölçüsü 20 dakika, en çok 30 dakikayı geçmemelidir.
- 12 — Her kademe ve görevdeki kardeşlerim, vazife-

lerini Masonik örf ve adetlerin ışığında, ciddiyet, saygınlık ve disiplin anlayışı içinde yürütmeye özen göstermeli ve asla taviz vermemelidir.

Önemli gördüğüm ve kısaca dile getirdiğim bu hususlara, başta Üstadı Muhteremler olmak üzere, tüm kardeşlerimin dikkatle eğilmelerini ve Büyük Loca Müfettişlerinin de görevleri meyanında dikkate almalarını rica ederim.

Kardeş sevgilerimle.

*Büyük Üstad
Cavit Yenicioğlu*

Türkiye’de Masonluğun 1935-1948 Uyku Dönemi (1)

Suha UMUR

Türkiye’de Masonluk 250 senelik tarihinde üçüncü defa olarak 1935 senesinde kapatılmış ve 14 seneye yakın bir uyku devresine girmiştir.

1748 senesinde 1. Mahmud devrinde, ihtimal adetleri pek az olan Locaların kapatılmasının, katolik misyonerlerin ve Fransız Büyük elçisinin tesirleri ile olduğunu biliyoruz. 1826 senesinde 2. Mahmud’un Bektaşilikle bir tutup Mason Localarını kapattırdığını söyleyebiliyoruz. Fakat çok yakın bir tarihte vuku bulmuş olmasına rağmen 1935 senesindeki kapanışın sebepleri tam olarak belli değildir. O tarihlerdeki idareci Kardeşlerle, hadiselerin içinde yaşayan Kardeşler, bu mesele hakkında fazla bir şey yazmamış olduklarından başka, işin içinde başka işler olduğunu ima eden sözler de söylemişlerdir.

Bir tahrir heyeti tarafından, 1951 yılında yazılmış bulunan «Türkiye’de Hür Masonluk Tarihi», kapanış sebeplerini şöyle izah etmeğe çalışmaktadır (s. 152-3):

«Türkiye’de Masonluğun tatile uğraması sebeplerini arayacak olursak varacağımız netice şu mülâhazalardan ibaret olabilir:

Türkiye Cumhuriyetinde bir taraftan irticacılar ve cahiller Ma-sonluk aleyhine çalışırken bir taraftan da en soldan gelen tesir, muhitte yayılmağa başladığı gibi diğer bir taraftan dahi mil-letin hayatında hürriyet hüküm sürdüğü halde Cumhuriyet ida-resinin bazı temsilcilerinde içden sızma bir zihniyet de tebarüz etmekteydi. Bunun başında da maatteessüf, tabii olarak yine saçgılar vardı, umumi vaziyet halit ve mahlut bir hal arz ediyordu. Önce Türk Ocakları «Şöven Türklük mihrakıdır» denildi ve siyasai zahiri bir mülahaza ile ilk darbe ocaklara vuruldu. Bazı otoritelerin tesiri ile de «Masonluğun kökü dışardadır» fikri aldı yürüdü. Masonluğun gizli siyasi emeller ocağı olduğu fikri ileri sürüldü. Bu suretle Masonluk da kapatılma yoluna sevk olundu. Nihayet bu arada bazı kadın cemiyetleri dahi istisnâkale uğratıldı. Cüz'i denecek derecede bir gayr-i menkul varlığı bulunan Ma-sonlara varlığını da Halkevlerine hibe ediniz denildi, Mason-lar da bu suretle harekete mecbur kaldılar.

.....

Bu hadisenin âmillerini tafsilatiyle ortaya çıkarmak hayli güç-tür. Bu hal Cumhurreisinin kendi insiyaki bir varışı mı idi? Yok-sa, o vakte kadar mütemadi dedi - kodu karşısında, Türkiye'deki Masonluğun muhalefete sapması endişesinden, doğan ve siyasai bir mahiyet alması ihtimali ahilinde görülen ve mütema-diyen de körüklenen ilka'ata karşı Ata'nın, mecburi olarak ha-sıl olan bir muvafakat ediverme zaafı mı idi?... Burada aydın-lanması lazım gelen ve tarihe henüz mal edilmemiş bulunan hadiseler ve vakia'lar vardır...»

M. KEMAL ÖKE B.'in notu (Aynı kitap, s. 154, d.n.1):

«... Tatil hadisesi sırasında, Başvekil ve Cumhurreisinin Mason teşekkülüne karşı durumları pasif bir mahiyette idi. Hatta, akdemce İstanbul'da toplanan ve memleketlerinde ehemmiyetli mevki sahibi bir çok ecnebi şahsiyetin, misafireten bulunduk-ları sırada onlara karşı da iyi nazarlarını belirtmişlerdi. Tatil darbesinde de bu zevat ister istemez pasif durumda kalmışlar-dır. Darbenin hazırlayıcıları başka ve malum şahsiyetlerdir...»

Kemalettin Apak B., «Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi» adlı kitabında 1935 kapanışının sebepleri hakkında şunları söyle-mektedir (sh. 161-2):

«Henüz pek o kadar uzak bir mazi olmayan bundan 22 sene evvelki (kitap 1957'de yazılmıştır) bu elemli hadise için verilecek kat'i hükmü tarihe ve gelecek Mason nesillerine bırakmak belki daha doğru olacaktır. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, halk tabakaları ve müteassıp zümreler arasında Masonluğun esası ve hedefi hakkında ötedenberi mevcut yanlış ve uydurma telakkiler ve telkinler, diktatoryal ve totalitler zihniyetli bazı yabancı memleketlerdeki komünist ve faşist rejimlerin o zamanlar takib ettikleri Masonluk aleyhdarı politikanın serpintilerinden alınan ilhamlar, bir kısım gazete ve mecmualarda sürüm ve kazanç vasıtası sayılarak hurafelendirilmiş şekilde Masonluğa müteda'ir yapılan demagojik yayımlar gibi bir sürü dış tesirler vardı. Bu dış tesirlerin yanında kuru ve sert bir realistik zihniyetle ideale kıymet vermeyip Masonluğu artık cazibesini kaybetmiş ve rolünü bitirmiş tarihî bir müessese saymak, bunun neticesi olarak Masonluğa karşı gittikçe artan bir alakasızlık ve devamsızlık göstermek, şahsi bazı meseleleri Masonik sahaya da intikal ettirmek ve nihayet cezri bir tasfiye lüzumuna kanaat getirerek vaki olacak bir kapanıştan ilerde daha canlı ve imanlı bir kalkınma için faydalanmayı düşünmek gibi bir takım iç tesir ve amiller de mevcuttu. Bunların hepsinin bir araya gelişi, sütunlarımızın muvakkaten dahi olsa yıkılmasını kolaylaştırmış bulunuyordu.»

Görülüyor ki her iki kitapta da kapatılış sebepleri sayılırken, bazı müphem ifadelerle asıl sebeplerin daha başka şeyler olduğu anlatılmak istenmiştir. Şöyle ki:

«Burada aydınlanması lazım gelen ve henüz tarihe mal edilmemiş hadiseler ve vakıalar vardır.»

«Darbenin hazırlayıcıları başka ve malûm şahsiyetlerdir.»

«... bu elemli hadise için verilecek kat'i hükmü tarihe ve gelecek Mason nesillerine bırakmak belki daha doğru olacaktır.»

«... şahsî bazı meseleleri Masonik sahaya da intikal ettirmek ve nihayet cezrî bir tasfiye lüzumuna kanaat getirerek vakî olacak bir kapanıştan ilerde daha canlı ve imanlı bir kalkınma için faydalanmayı düşünmek gibi bir takım iç tesir ve âmiller...»

Ben burada kapanışa âmil olan sebeplerin neler olduklarını söyleyebilecek durumda değilim. Ancak, kapanışla alakalı olduklarını san-

diğim iç ve dış hadiseleri tarih sırası ile anlatmakla iktifa edeceğim. Türkiye'de Masonluğa yapılan hücumlar, değişik şekillerde kendini göstermiştir. Abdülaziz zamanında Masonluk, dinsizlikle, bir ara da hristiyanlık propagandası yapmakla suçlanmıştır.

1908'den sonra, ittihat ve Terakki ileri gelenlerinin ekserisinin Mason olması sebeble muhalifleri, hücumlarını Masonluğa yöneltmişlerdir. Bu devredeki suçlamalar ise, başta gene dinsizlik olmakla beraber, Masonluğun bir yahudi teşkilatı olduğunu söylemek, Siyonizm, Trablusgarb'ı satmak gibi politik sebepler de buna eklenmiştir.

Cumhuriyetten sonra, dinsizlik suçlaması ikinci plana itilmiş, Masonluk, gayr-ı milli olmak, beynelmilel olmak ve kökü dışarda olmakla itham edilmeğe başlanmıştır.

Cumhuriyet devrinde Masonluğa hücumlar, aşağı yukarı 1925 senesinden itibaren başlamıştır. Bu işte başı çeken, eski Adliye Vekili Mahmud Esad Bozkurt'tur. Mahmud Esad Bozkurt, 1892'de doğmuştur. Hukukçudur. T.B.M.M.'nin birinci döneminde İzmir milletvekili seçilmiş ve 1943te ölümüne kadar hep bu ilden milletvekili olmuştur. 1922-1923 yıllarında İktisat, 1924-1930 yılları arasında Adliye Vekilliği yapmıştır. Adliye Vekili iken, 1925'te Mason olmak için Necat Mahfiline teklif edilmiş olduğu, bu Mahfilin zabıtlarından anlaşılmaktadır (2). Her ne sebeptense Mahmud Esad Bozkurt, Masonluğa kabul edilmemiş, bundan sonra da şiddetli bir Mason düşmanı olmuştur.

«Tekke ve zaviyelerin kapatılması hakkındaki kanunun (3) müzakeresi sırasında Vekiller Heyetine riyaset eden Atatürk'ün huzurunda, zamanın Adliye Vekili Mahmud Esad beyin, Mason Mahfillerinin de kapatılması luzumunu şiddetle ortaya sürdüğü sırada, büyük Ata'nın, Adliye Vekilinden, bu beyanatiyle Vekiller Heyetine dahil bazı arkadaşlarını rencide edip etmediğini sorduğu, Masonlarca rivayet edilir» (4).

1927 senesinde Ankara'da toplanan Türk Ocakları Umumi Merkez Kongresinde «gayr-ı milli bir müesseseye mensup zevatın, Milli Türk Ocaklarına intisab edemeyeceklerine dair» bir tahrir hazırlanır. Maksud Masonluktur. Tahriri hazırlayan, Türk Ocakları Hars heyetinden Burhanettin Develioğlu'dur. Bu hazırlığı haber alan Tefvîk Remzi B. ile Mehmed Emin B., Burhanettin Develioğlu'nu Hars odasına davet ederek kendisine Masonluk hakkında izahat verirler. Bunun üzerine Burhanettin Develioğlu, arkadaşlarını da ikna ederek tahririn veril-

mesini önler. Daha sonra kendisi de Masonluğa teklif edilir ve 13 Mayıs 1928 tarihinde tekris edilir.

O tarihlerde Hükümette ve Mecliste bir çok Mason B. bulunmakla beraber Mahmut Esad'tan başka Maliye Vekili Şükrü Saracoğlu, Parti Genel Sekreteri, Saffet Arıkan, Fevzi Çakmak gibi her fırsatta Masonluğa karşı olduklarını belirtenler de az değildi. Masonluğa yapılan hücumlar, gayri milli olmak, kökü dışarda bulunmak beynelmilel ve gizli bir teşekkül olması idi ki bunlar oldukça tesirli oluyordu. Mahmud Esad her fırsatta Mason aleyhtarlığını, gazetelerdeki yazıları ile, ötede beride söyledikleri ile körüklüyordu.

1930 senesinin Mart ayında, 3 dereceli olan Şükrü Kaya, Hasan Saka, Tevfik Rüştü ve Cemil Uybadın K.lere, Ankara'ya giden bir heyet tarafından 33. derece verildi. Temmuz ayında aynı şekilde Kazım Özalp K.e de 33. derece verildi.

1 Ağustos'ta (1930) Büyük Maşrık seçimlerinde meydana gelen hadise, Masonluğun o sıralarda içinde bulunduğu güçlükleri göstermesi bakımından önemlidir: Bu celseye, delege bile olmadığı halde, kıdemli bir Mason olduğu bahanesi ile Hakkı Şinasi paşa riyaset etmiştir. Hakkı Şinasi paşa o sıralarda Cumhuriyet Halk Partisinin İstanbul Parti Reisi idi. Celseyi ritüelik merasime luzum görmeden açarak, daha evvel «Bu devre için tensibe iktiran eden namzet listesidir» diye dağıtılan listeye oy verilmesini istedi. Hakkı Şinasi paşa şöyle diyordu: «Hükümet Mason Cemiyetini tanımıyor, Türk Yükseltme Cemiyetini tanıyor. Biz de ancak bu Cemiyet için intihap yapacağız. Halk Partisi bütün cemiyetleri kontrol ettiği gibi bu intihabı da kontrol edecektir. Şu dağıtılan listeye reylerinizi vereceksiniz».. Bu seçim şekline itirazlar olunca da «Emr-i alî böyledir, münakaşaya yer yoktur», diyerek hemen seçime başlamıştır. Neticede bazı itirazlara rağmen, listede isimleri yazılı B.ler tamamen seçilmişlerdir.

Bu seçimlerde Büyük Üstatlığa Servet Yesari, Büyük üstat Kaymakamlığına da M. Kemal Öke B.ler seçilmişlerdi. Kürsüye gelen B. üs., seçimin çoğunluk kararı ve usulü dairesinde yapıldığını söylemiş, celse bir asabiyet havası içinde sona ermiştir.

Seçimlerin bu şekilde cereyan etmiş olması Kardeşler arasında büyük bir huzursuzluk yaratmış, seçim neticelerine şiddetle itiraz eden Necat Locası, Daimi Heyet tarafından kapatılmıştır. Huzursuzluğun artması üzerine Genel Kurul 31 Ekim 1930 tarihinde toplantıya çağı-

rilmiştir. B :  s. Servet Yesari B.in katılmadığı bu toplantıda Daimi Heyet istifa etmiş, yeniden yapılan seçimlerde M. Kemal B .  s., Mustafa Hakkı Nalçacı da B .  s. Kaymakamı seçilmişlerdir.

Yanlış yapılmış olan bir iş düzeltilmiştir ama, Fikret Çektikçi K.'in dediğı gibi bu sonuç cemiyetin pek de hayrına olmuş sayılmaz ve o zamanki rejime de pek sevimli gözükmemiştir.

İçerdeki çekişmeler yalnız bu seçim hadisesinden ibaret değildir. Seçimler sebeble gerek Necat Mahfelinin, gerekse Daimi Heyetin neşretmiş oldukları broşürler, o sıralarda Kardeşlerin nasıl birbirine düşmüş olduklarını göstermektedir. Yeni seçilen B .  s. M. Kemal K., Umumi Heyetin 3 Aralık 1930 tarihindeki fevkalade toplantısında önemli bir konuşma yapmıştır ki, Azmi Selen bunu «bir nutuktan ziyade otoriter bir şefin, ç z lmeğ , dağılmağ  yüz tutmuş bir teşekkülü derleyip toparlamak, onu eski ahenkli çalışma hayatına çağır-mak için hazırlanmış bir çağır »ya benzetmektedir. Nitekim konuşmanın sonlarında M. Kemal şöyle der:

«Kardeşlerim, biz mazi dedikodularını bir yana bırakarak yarının takdirine bizi mazhar edecek olan ahenktar mesaimize avdet edelim. Bunun için bir uyuşma formülü bulmak lazımdır. O da kalbimizi parçalayan, vicdani istirahatimizi selbeden mazi hatıratını, bir daha anmamak üzere, g mmektir. Çünkü Kardeşler, bu mabedin başka türlü çalışmağ  tahammülü yoktur. Kabahati yalnız bir tarafta değil, bütün Kardeşlerde g rmek daha insafli olur. Eğer Kardeşler, kalplerimizin yarası derin değilse, n ksetmemek üzere tedavisi ve kapanması kabildir. Bu ameliyenin icrasına memur ettiğiniz tabibin sizler gibi hazik yardımcıları oldukça muvaffakiyetinden şüphe edilemez.»

İçerdeki çekişmeler devam ederken harici alemdeki, Masonluk milli midir, beynelmilel midir, kökü dışarda olan bir teşekkülün Türkiye'de işi nedir, gibi münakaşalar devam etmekte idi. Masonluğ n içinde de bu münakaşalara sebep olan bazı hadiselerin olduğ nu kabul etmek lazımdır. Bunlar, yalnız yeni tekris olmuş Kardeşleri değil eskilerini de tereddüt ve endişeye sevketmekte idi. Servet Yesari K., Büyük  statlığı sırasında, bu münakaşalara cevap teşkil etmek üzere Azim Mahfilinde, bir konuşma yapmıştı.

Sonradan «Franmasonlukta milliyet ve beynelmileliyet mevzuu hakkında Hitabe» adı ile bastırılıp bütün Kardeşlere dağıtılmış olan (5)

bu konuşmada Servet Yesari K. Beynelmilellikten ve Milliyetçilikten bahsetmekte, başka Obedyanslardan da örnekler vererek Mason'un ne derece milliyetçi olması lazım geldiğini anlatmağa çalışmaktadır.

Servet Yesari K.e göre esasların en mühimi iki noktada toplanır :

1 — Bir memleket dahilinde mevcut Masonik müesseselerin o memleket milli Mason obedyansına tabi olması. (Yani, o memlekette başka obedyansa tabi Loca bulunmaması, territorialité).

2 — Bir milli obedyansın yüksek sevk ve idaresi ve memleket kuvayı umumiyesiyle münasebatı yalnız o millet camiasına mensup Masonlara ait olması.

«Bunların birincisi, konvanlarda görüşülür. İkinci esas ise, sırf dahili bir mesele olduğu için konvanlarda ve beynelmilel müesseselerde görüşülmez... Bizim kavanin-i esasiyemizde Büyük Üstat ile muavinin Türk tebaasından olması şart ittihaz edilmiştir. Bu güne kadar bu kayıt, Masonluğun memleket dahilindeki münasebatın hüsnü idaresi bahsinde kâfi geliyordu.

Lakin son zamanlarda bazı vakaların cereyanı şunu gösterdi ki, ecnebi tebasından olup memlekette misafir bulunan bazı kardeşlerin, bu misafirliğin vicdanlarına tahmil ettiği vazifeleri Masonluk sahasında unutarak memleket dahilinde Türk Masonluğunun vazı ve mevkiini rahnedar edebilecek teşebbüslerde bulunmasına karşı bazı tedbirler almak zarureti vardır.

Mesela, Büyük Daimi heyet ile muhterem Mahfillerin riyaseti ve murahhaslığı da Türk camiasına dahil Masonlara münhasır bir hak olarak muhafaza edilmelidir. Böyle bir tedbir atıyen zuhuru melhuz hadiseler için evvelden alınmış bir teminat teşkil edebilir.»

Bü. Üs. Servet Yesari K. ne demek istemiştir? Kanaâtımca 1908'de Büyük Maşrik'in kurulduğu tarihten beri Türkiye'deki ecnebi Masonların ve onlara yakınlık hisseden azınlıktan bazı K.lerin, Türk Masonluğu üzerinde bir tahakküm arzusu bulunmaktadır. Bu tutum, Biraderler arasında münakaşalara sebep olmakta ve bu münakaşalar harici aleme de aksetmektedir. Bü. Üs. bunu önlemeğe çalışmaktadır.

Bunu teyid eden başka bir hadise de şudur: 1932 senesinin Ocak

ayında, Azim Mahfili azası, Genel Kurulda alınan bir karar üzerine Maşrik'tan ayrılırlar ve daha sonra, «Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfili» adı altında bir Cemiyet kurarlar (6). Genel Kurulun aldığı karar «Müteakkip iki sene Üs. Muh.lik etmiş olanlar aradan bir sene geçmedikçe tekrar o Mah.in Üs. Muh.liğine intihap edilemezler» şeklindedir. Azim Mahfilinin Üs. Muh.liğini senelerden beri Ahmet Nehri B. yapmakta idi. Bu karar, onun yenden Üs. Muh. seçilmesine mani oluyordu. Büyük Loca ile ihtilaf bu sebepten çıkmış olmasına rağmen Ahmet Nehri B., Vakit Gazetesine verdiği beyanatında şöyle demektedir: «Bizim teşkil ettiğimiz müstakil Mason Locası hakkında sui-tefekkür-ü daî gayrı vaki haberlere tesadüf ediyoruz. Evvela biz bu teşekkülü Türkiye Masonluğunu kozmopolit saha ve cereyandan kurtarmak için yaptık. Türk harsını kabul etmiş ve sıfat-ı matlubeyi haiz gayrı müslim her vatandaşın cemiyetimize her an için girmek hakkıdır.»

22 Nisan 1932 tarihli Umumi heyet toplantısında M. Kemal K., Bü. üs. lıktan istifa etmek mecburiyetinde olduğunu bildirir. «İstifasının kat'i bir mecburiyete müstenid olup esbabını alenen tavzihe luzum görmediğini» söyler. Arşivde bulunan ve aynı tarihlerde Büyük Loca tarafından yalnız Üstadı Muhteremlere yapılmış olan «Askerlerin teşkilatta vazife almamaları» hakkındaki gizli bir tamimden, o sıralarda Albay rütbesinde olan M. Kemal'in istifa sebebini anlıyabiliyoruz.

Mahmut Esat, Masonluk aleyhindeki mücadelesine devam ediyor. gazetelerde neşredilen makaleleri, ötede beride bilhassa İzmir'de söyledikleri kulaktan kulağa dolaşıyor, dedikodular yapılıyordu. Vermiş olduğu bir takrir, Cumhuriyet Halk Fırkasının 14 Haziran 1932 tarihli toplantısında görüşülür. Taktire cevap veren Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, «mevcut kanunlar ahkâmına mugayir bir vaziyet, bir hadise olmadığını, kanuna mugayir her hangi bir hal karşısında devlet mahkemelerinin takibatta bulunacağını» söyler. Ertesi sene, 1/2 Ağustos 1933 gecesi sabaha karşı saat iki raddelerinde Mahmud Esad ile kabadayılıkla geçindikleri bilinen Giritli Şevki ve Torbalılı Emin bir otomobilin içinden İzmir'de Karşıyaka Lokalinde tabanca ile altı el ateş ederler. Otomobille kaçarlarken polis tarafından yakalanırlar. Mahmut Esad, dokunulmazlığı sebebiyle ifadesi bile alınmadan serbest bırakılır. Suçu üstüne alan Giritli Şevki mahkemeye verilir. Mahkemede, «memlekete muzır gördüğü ve bunu da Mahmut Esad beyin makale ve konferanslarından anladığı Masonluk teşekkülünün

manevi şahsiyetini tahkir maksadı ile hareket ettiğini» söyler. Verilen ceza da tecil olunur (7).

1934 senesi Mayıs ayında, hükûmetin Mason Localarını kapatacağı hakkında bir haber duyulur. İtalya, Almanya ve Portekiz'de Masonların faaliyetleri resmen yasaklanmıştır. Başta Son Posta gazetesi olmak üzere gazetelerde, kökü yurt dışında olan Masonluğun Türkiye'de de kapatılacağı hakkında yazılar çıkar. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya B., önce, hükûmetin henüz böyle bir karar almamış olduğunu, dedikodulara ehemmiyet verilmemesini söyler, daha sonra, nazar-ı dikkati celbetmemek için Locaların derhal yaz tatiline girmelerini tavsiye eder.

Tatil-i faaliyet vukuunda alınacak tedbirleri tesbit etmek maksadı ile bir komisyon kurulur (8). Bü. Üs. Muhiddin Osman B. bu komisyona ve toplantılarına iştirak etmemiştir. Zaten daha önce, kapatılma ihtimali ortaya çıkınca Bü. Üs. Muhiddin Osman K.in Ankara'ya gitmesi istenmiş, fakat işini ve Ankara'da kimseyi tanımadığını öne sürerek gitmemiştir.

Komisyon, muntazam toplanamamış olmakla beraber, sonradan tatbik edilemeyecek bazı kararlar almıştır: Mevcut paranın çekilerek beş yahut yedi kardeşin adına muvakkaten bir bankaya yatırılması, matrikül, zabıtlar ve muhaberatın başka bir yere nakli, kütüphanedeki Masonlukla ilgili kitapların keza başka bir yere nakli, vs. gibi.

Alınmış olan kararların tasvibi için Daimi Heyet toplantıya çağırıldı. Bü. Üs. Muavini Mehmet Ali Haşmet B.'in «hükûmetten para kaçırılmış gibi olur» düşüncesi ile «para» maddesine itiraz etmesine rağmen kararlar tasvib edildi, ancak, yaz tatili sebebiyle Bü. Üs. Avrupa'ya, muavini ise Romanya'ya seyahate çıktılar. Büyük Katip Muhiddin Celal, zaten bu kararlardan sonra istifa etmişti. Ortada kararları tatbik edecek kimse kalmamıştı.

Bundan sonra, gerek İstanbul'daki gerekse Ankara'daki ler, başta bu para meselesi olmak üzere bir çok noktada ihtilâfa düştüler, birbirleri ile mücadeleye giriştiler. Kemalettin Apak B.in dediği gibi bir çok K.in, «cezrî bir tasfiye luzumuna kanaat getirerek vaki olacak bir kapanıştan ilerde daha canlı ve imanlı bir kalkınma için faydalanmayı düşünmüş» olmaları da mümkündür. İdarecilerin kapanmayı önlemek için bir gayret sarfetmedikleri, bu gayreti Devletin yüksek mevkilerinde bulunan Masonlardan bekledikleri anlaşılmaktadır. Kanatımce, başta Şükrü Kaya K. olmak üzere bu K.ler ellerinden geleni yapmış-

lardır. Kapanışı önleyememişlerdir ama, bunu en az zarar verecek bir şekilde, kanun vs. çıkartmadan yaptırmışlardır.

Büyük Loca arşivinde doğrudan doğruya kapanışla ilgili tek vesika bir telgraftır. Muhiddin Osman imzasıyla Bursa'ya gönderilmiştir. «Orada da çalışmalarına son veriniz tafsilat postadadır»

Postadan tafsilat hiç bir vakit çıkmamıştır.

NOTLAR

- 1 — Bk. Mimar Sinan, Sayı 58, Suha UMUR, Türkiyede Masonluğun Uyku Dönemleri, s. 6-12.
- 2 — Necat Mahfilinin 27 Eylül 1341 (1925) tarihli toplantı tersimatından: «Ankara'dan talepname gönderilmek istenilen haricilerden, Adliye vekili Mahmut-Esat, nam haricilerden talepname alınması karargir oldu».
- 3 — 30 Kasım 1925 tarih ve 677 sayılı Kanun.
- 4 — Azmi SELEN, Türkiye Masonluk Tarihinden Bilinmeyen Hakikatler, Tarih Dünyası, Sayı 1 - 6, 1964-1965.
- 5 — İstanbul Fazilet matbaası, 1931.
- 6 — Bk. Mimar Sinan, Sayı 32, Mişel MARGULİES, Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfilli s. 4-11 ve Suha UMUR, Azim Mahfilli ile ilgili belgeler s. 53-7.
- 7 — Bk. Mimar Sinan, Sayı 27, Suha UMUR, 1933 yılında bir olay, s. 49-54.
- 8 — Komisyon üyeleri: Bū. 1. Na. Ali Galip, Bū. Ha. Cevdet Hamdi Balım, Bū. Ka. Muhiddin Celal, muavini Şükrü Hazım, Bū. Haz. Mustafa Reşit, Bū. idare Memuru Bahaeddin Lutfi, Aydın Mah. Üs. Muh. Ferit Up.

Belgrat'da «Ali Koç» Locası

Nurettin ÇELEBİ

Reşat Atabek Üstadımızın «Türk Mason tarihi ile ilgili bazı açıklamalara başlıklı araştırmalarının» (bk. «Mimar Sinan» s. 54) 1885 yılında yayınlanan «Le France - Maçon» başlığı altında «Gazette de Trieste»den nakledildiği belirtilerek: Sırbistan'da, Belgrat'ta, yolculuğu sırasında bir birader, bir Türk locasının çalışmalarına, mason olan Hristiyan bir öğretmenin yardımıyla iştirak ettiğini, locanın adının «ALİ KOÇ» olduğunu, Muhterem Üstadının da Ripni İsmail Zeholak Mehmet Sae-de olduğu nakledilmiştir.

Sırp-Hırvatça'yı gayet iyi bildiğimden, Belgrad Fakültesi da-

hil, bütün tahsilimi Yugoslavya'da yapmış olduğumdan, anılan araştırma derhal ilgimi çekti ve Belgrad'ta bazı arkadaşlarımdan bu konuda bana doküman ve literatür temin etmelerini rica ettim. Nitekim, bir müddet sonra, ALİ KOÇ locası hakkında oldukça bilgi edinmemize yararlı bir eseri elde edebildim. Eserin adı «MASONİ U JUGOSLAVIJI» — YUGOSLAVYA'DA MASONLAR» dir; yazarın adı da Zoran Nenezić.

Anılan bu kitaba göre, 1851 yılı ilk baharında, Peşte'de, Üçüncü Austurya ordusu kumandanı General Apel muhbirleri aracılığı-

lığı ile, Belgrad'ta bir hür mason locasının kurulmuş olduğu ve faaliyette bulunduğu haberi almıştır. Bu locanın gayeleri ve faaliyetleri hakkında bilgi toplamak üzere, Peşte Endüstri okulu profesörü ve tanınmış mason birader Dr. Levis'i görevlendirmiştir. Dr. Levis'in görevi gayet gizli ve hassastır: Viyana'lı General Apel hesabına, Belgrad'ta bir Mason locasının açılmış ve çalışmakta olduğu haberinin doğruluğunu araştırmak, loca üyelerinin kimliklerini tesbit etmek, locanın hümaniter (insancıl) gayeleri dışında başka gaye ve maksatlarını öğrenmek, locanın Sırp lar arasında ki politik rolü hakkında bilgi toplamak.

9 Haziran 1851 günü, elinde General Apelin mektubu ile, Dr. Levis Zemun kasabası askeri kumandanı Kreinter'e başvurmuş ve ertesi gün, 10 Haziran 1851 günü Belgrad'a varmıştır. Kendi ifadesine göre, İslam Bayramı nedeniyle misyonunun yerine getirilmesinde biraz gecikmiştir. Yine de, Belgrad'ta kaldığı beş gün zarfında, bu Mason locasının kuruluşu ve politik gayeleri hakkında yeterli bilgi toplamıştır. Dr. Levis raporunu General Kreinter'e vermiş, Kreniter'de raporun birer suretini General Apele, Viyana'da Harbiye Nezaretine ve Gü-

venlik bakanı Baron Kempen'e göndermiştir.

«ALİ KOÇ LOCASI HAKKINDA BİRİNCİ RAPOR»

Dr. Levis'in raporunda şöyle denilmektedir:

«Belgrad'ta, Hür Duvarcılar adını taşıyan gizli bir örgüt mevcuttur. Ancak örgütün gayeleri gerçek Hür masonların hümaniter gayelerine tamamen aykırıdır. Belgrad locasının faaliyet yönü politik - demokratiktir ve maksat ve gayelerine, mevcut durumu yıkmakla varmaya çalışır.

Loca'nın 204 üyesi vardır ve üyeleri Türk, Sırp ve Belgrad'da bulunan kıt'a halklarının mace-raperestlerinden oluşuyor.

Sırp lar ve Türkler arasında çok sayıda saygıdeğer kişiler ve yüksek dereceli memurlar vardır, hatta, muhbirim, İstanbul'da şimdiki Sadırazamın da onların sırlarına ve misterlerine vakıf olduğunu iddia etmektedir.

Belgrad locası, Balkanlardaki hristiyan Türk topraklarında ana locadır ve Vidin, Sviştov, Ruşçuk, Varna, Niş locaları Belgrad locasına bağlıdır. Bu yılın 5 Ağustosunda Belgrad'ta Genel toplantı yapılacak ve bu

toplantıya tüm bağılı localar delegeleri katılacaktır.

Loca toplantıları geceleri yapılır ve locanın bütün üyeleri Türk giysisi giyerler. Kırk üyenin katıldığı bir celsede sadece rapörtör Fransız giysisi giymişti. Bu toplantıya birkaç Türk kadınının da katılmış olması hayret vericidir. Loca binasının girişi, dışlarına kadar silahlı altı Türk tarafından korunmakta idi. Belgrad locasının başkanı, Belgradlıların ve hatta Belgrad paşasının da büyük saygısına sahip MEHMET SAİT İSMAIL adında bir Türk'tür.

Paşanın kendisinin de bu locanın üyesi olduğu muhtemeldir, ama paşanın tercümanı Ahmed efendi loca üyesidir, ancak muhbir, bu hususu kesin olarak tesbit edememiştir.

Locanın biri Türk, diğeri Hristiyan iki sekreteri vardır. Hristiyan sekreter profesör Şulç (Schulz)dur. Toma Vučić Perişić özellikle tehlikeli ve faal üyelerdendir. Locanın üyeleri arasında: Moro pseudonimi (müstear ismi) altında gizlenen zengin bir Polonyalı kaptan ve Sıp Subay okulu müdürü, Moravya asıllı Zah, üyelerinin tamamının Hür Mason olduğu Polonya Komitesi başkanı Duşe, Grof Tiskiyeviç, Sırp Knyazının çocuklarının mürebbiyesi, Çek asıllı Vilhelmine Von Arenin eşi profesör Şarl

Aren ve diğeri bulunmaktadır. Locanın Türk üyelerinin gayeleri Yeniçeri iktidarının iadesi (geriye getirilmesi), Hristiyan üyelerinin ise tüm devletlerde Cumhuriyetçi iktidarların işbaşına getirilmesidir. Burada derhal bir çelişki göze çarpmaktadır. Eskiye dönüş ve aşırı (ekstrem) ilericilik müşterek çalışmak üzere, kardeşlik kurmuşlardır! Bu durum ancak şu şekilde açıklanabilir: Her iki gayeye ancak devrim yolu ile erişilebilir ve bu nedenledir ki her iki taraf, şimdilik aynı yolda yürütmekte ve bu heterogen unsurlar birleşik güçlerle devrim yaratmaya çalışıyorlar.

Bu Belgrad locası, tüm ülkelerin devrimci kulüpleri ile devamlı temas halindedir. Yazışmalar kısmen posta ile, fakat daha çok özel delegeler aracılığı ile yapılmaktadır. Bu işler için Türkler, veya Türk gibi giyinmiş Macarlar kullanılmakta ve bunlar, Belgrad'tan tüm Avusturya'ya ve ötelere gitmektedirler. Sınır bölgelerine seyyar derviş kıyafeti içinde Macarlar gelmekte ve yazışmaları alıp nakletmektedirler. Mektuplar posta ile de, özellikle adı geçen Moro'ya, Nikola Şopoviça veya Şlezinger adına gelmektedir.

Viyana'dan Belgrada mektuplar bir arada ve mühürlü paketler içinde gönderildiğinden, paket-

ler Zemun'da açılmayıp hemen Belgrad'a taşınmakta ve Posta makamları mektupları kontrol edememektedir.»

Dr. Levis'in raporu burada sona ermektedir. Ancak, general Kraynter bu rapora kendi yorumlarını da eklemiştir. Dr. Levis'in Belgrad'taki locaya üye kabul edildiğini ve kendisine Türkçe yazılı Mason hüviyet cüzdanı verilmiş olduğunu bildiriyor ve bu nedenle Dr. Levis'in, locanın tüm gizli planlarını öğrenebileceğini ve zamanında haber vererek Hükümete büyük yardımlarda bulunabileceğini vurguluyor.

«ALİ KOÇ» LOCASI HAKKINDA İKİNCİ RAPOR

Belgrad'ta Avusturya Konsolosu Radosavljeviç, 15 Temmuz 1851 tarihinde, Dr. Levis Belgrad misyonu hakkında dışişleri bakanı Schvartsenberg'e bilgi vermiştir. Radosavljeviç, diğerleri meyanında Belgrad'ta 1850 yıllarında bir Mason locasının kurulduğuna dair bilgi edindiğini, bu locanın muhterem üyelerinden birinin knjaz miloş'a sadık Türk Mehmed Sait İsmail olduğunu bildiriyor. Radosavljeviç'in sözlerine göre, Belgrad locası Peşte Hür Masonları ile de temastadır ve gayesi Belgrad'taki iktidarı yıkmaktır.

Peşte'ye dönüşünde Dr. Levis general Apel'e ayrıntılı sözlü rapor vermiştir.

Dr. Levisin raporları ile yetinmeyen general Apel, başka muhbirler aracılığı ile de Belrad locası hakkında bilgi edinmiş ve bu bilgileri 7 Eylül 1851 tarihli bir mektup ile Bakan Kempen'e iletmiştir.

Bu mektuba göre, Belgrad locasının adı «ALİ - KOM»dur ve diğer gizli masonik tartışma işaretleri meyanında, kendi, spesifik işaretleri de vardır. Locanın başkanı Mehmet Sait İsmail'dir. Bu loca Paris Büyük millî locası ile temas halindedir. Locanın 204 üyesi vardır ve çoğunluğu küçük Türk zenaetçiler teşkil eder, ancak, locada üç fransız, iki Alman ve dört Sırp üye vardır. Almanca yazışmaları Loca üyesi Şults (Schultz), Fransızca, Macarca ve Türkçe yazışmaları ise Ahna efendi yürütmektedir.

Belgrad Hür masonlarının çalışmaları hakkında kendisine çeşitli bilgiler geldiğinden ötürü, içişleri bakanı Kempen'in ilgisi artmış ve 9 Şubat 1855 tarihinde Avusturya Başkonsolosundan Belgrad locası hakkında yeni ve otantik bilgiler istemiştir. konsolos, itimad edilen şahıslardan ve kendi deyimi ile «otantik kaynaklardan» edindiği bilgileri 27 Şubat 1855 tarihli

mektubu ile bakan Kempen'e bildirmiştir.

Konsolosun raporu aynen şöyledir :

«Buradaki Mason locasının adı» «ALİ-KOÇ»tur. Locanın başkanı Türk Mehmet Sait İsmail'dir. İsmail, Belgrad'taki kendi özel mülkünün geliri ile geçinmektedir. Ayrıca, Avrupa Türkiye-sindeki bütün Hür mason localarının Büyük Üstadıdır.

Belgrad'taki loca 6-7 sene önce kurulmuş ve halen 140 üyesi vardır. Üyeleri arasında Knyazın Sırp gimnaziumu (lisesi) profesörü, Saksonyalı Schultz da vardır.

Türkiye'deki Hür mason localarının kurucusu Türk Ali'dir. Belgrad locasının amblemi, üzerinde kırmızı lekeler ve yirmi kadar oyulmuş pergel bulunan mermer plakadır. Kırmızı lekeler Ali'nin kanını sembolize eder, çünkü o öldürülmüştür. Locanın, insancıl gayelerinden mada, politik gayeleri de vardır.

İstanbul Hür mason localarının üyeleri arasında, hemen hemen bütün Türk manastır ruhbanları (x) ve Babı-Ali'nin büyük bir kısmı yer almaktadır. Korumacıları Sultanın kardeşidir ve Reşit ve Âli paşalar loca üyeleridir.

Türk Mehmet Sait İsmail 60 yaşlarındadır ve aynı düşünce sahibi birinin huzurunda, yakında Belgrad locasından büyük işler zuhur edeceğini ve bu işlerin bütün dünyayı şaşırtacağını ve sürpriz olacağını söylemiştir. Bu ifadeden locanın politik planları da sezilmektedir.

Bu locanın yabancı localarla, özellikle Avusturya locaları ile temaslarda bulunup bulunmadığını ve temasların mahiyetini öğrenemedim. Bu ayrıntıları bildiren muhbir, Mehmet Sait İsmail'in Laypsig locasının fahri üstadı olduğunu ve Peştenin tanınmış hür masonu profesör Dr. Levis ile aralarının gayet iyi olduğunu iddia etmektedir. Üç yıl önce profesör Levis burada kaldığında, burada ki üstad ile devamlı beraberdi. O sırada Levis'e, bir çok politik nedenlerle kaçanların ve diğer mültecilerin kabul edildiklerini bildirmiştir.

Geçen yıl İsmail bir kaç ay Viyana'da bulunmuş ve Laypsig'e gitmek istemiş, ancak yalnız Türkçe ve Sırpça konuştuğundan ve itimad edeceği bir tercüman bulamadığından vazgeçmek zorunda kalmış ve Belgrad'a dönmüştür.

Tahminlere göre İsmail bu yolculuğa Türk locası yararına gi-

rişmiştir. Mehmet Salt. İsmail Mason olan Bay K. aracılığı ile grof Vestmorkland'ın ve Lord Redilayf'ın mason olup olmadıklarını araştırmağa çalışıyordu.

Loca'nın sekreteri Yaşa Acem'

dir. Paşanın tercümanı Ahmed efendinin mason olduğuna dair haber doğru değildir.»

Belgrad locası hakkında ikinci raporda burada sona ermektedir.

X — «Manastır» sözcüğü herhalde tekkeler anlamına gelir, «ruhban»ları da «dervişler». (N.Ç.)

FAYDALANILAN ESER: MASONİ U JUGOSLAVİYİ (1764-1980) YUGOSLAVYA'DA MASONLAR (1764-1980) sayfa 175-178.

Romanya'nın Kuruluş ve İstiklâlinde Masonlar

Celil LAYIKTEZ

Romanya en büyük şekliyle 1919 yılında 22 milyon nüfus barındıran, yüzölçümü 304.000 km² olan bir ülkeydi. Bugün, Rusya'nın yardımı ile nüfus 18 milyona, yüzölçümü de 240.000 km² ye inmiştir. Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya ve Rusya ile müşterek sınırları vardır ve tarih boyunca Doğu ile Batı arasında, istila yolu üzerinde geçit olmuştur. Daha ileri gitmeden bu bahtsız ülkenin tarihine kısaca bakalım :

Romanya dört eyaletten oluşmuştur :

— Transilvanya 1000 yıla yakın bir süre Avusturya İmparatorluğu'nun işgalinde kalmıştır.

— Bukovine Avusturya İmparatorluğu tarafından 300 yıl işgal edilmiştir.

— Besarabya 200 yıl Rusya tarafından işgal edilmiştir.

Moldavya ve Valakya prenslikleri 400 yıl Osmanlı işgalinde kalmıştır. Bu işgallerin arasında halka en az rahatsızlık veren, yerel yasalara karışmayarak yalnızca vergi toplayan Osmanlı işgali olmuştur.

Bu işgallere rağmen Romen halkının din,dil, örf ve adet birliği bo-

zulmamıştır. Hatta, bölgeler arasında lehçe farkları dahi yok gibidir. İleride, bu dil birliğinin Romen devletinin kurulmasında büyük önemi olmuştur.

Roma ve Dasya uygarlıklarının birleşmesi halka karakterini vermiştir. 107 yılında Roma İmparatoru Trajan Dasya'yı fethetmiş, Barbarlara karşı ileri karakol durumunda olan bu ülkenin savunması için Roma kohortlarını bölgede bırakmıştı. Askerlik devrelerinin sonunda memleketlerine dönmeyerek Dasya'lı kızlarla evlenen Romalılarla, Roma'dan Dasya'ya sürülen suçlular ve gözden düşenler (aralarında Şair Ovid'i de sayabiliriz). İki halk arasında kaynaşmaya neden olmuştu. 200 yıldan fazla Roma işgalinde kalan Dasya'da latin idealleri, dili ve gelenekleri yerleşmiş, bu etki günümüze kadar sürmüştür, diğer Balkan lisanları hilafına Romencede latin ve sonradan Fransız kültürü egemen olmuştur. Halkın çoğu Fransızca konuşur ve birçok Romen yazarı Fransız edebiyat tarihine geçmiştir. Masonluk bakımından da Romanya Fransız etkisinde kalmıştır. Fetihten 270 yıl sonra geri çekilen Romalılar Dasya'yı barbar istilalarını terk etmişlerdir. Barbarlar gelince Romenler Karpat dağlarına çekilir, istiladan sonra geriye, Prut, Dinyester ve Tuna ovalarına dönerlerdi. Yaklaşık 1000 yıl süren bu düzenin sonunda, 1290 da Valakya ve 1353 de de Moldavya prenslikleri kurulmuştu.

Macaristan'a vergi vermeye mecbur kalan Valakya ancak 1378 de tam istiklâline kavuşabilmişti. Mincea adlı prens, veya voyvodanın zamanında Osmanlılarla mücadele başlamıştı. Kosova yenilgisinden sonra Mincea Polonya ve Macaristan'la birleşerek, Bayazid emrindeki Osmanlı kuvvetlerini Rovine'de mağlup etmişti. Ancak, ölümünden sonra taht kavgasına başlayan oğulları ve torunları Türkleri yardımlarına çağırışlar ve sonucunda asırlar boyu Türk etkisinde kalmışlardır. Valakya'yı organize eden, okul ve kiliselerde Romen dilini yayan voyvoda Mathieu Besarab'ın (1633-1654) ölümünden sonra, tüm voyvodalar, veya sonraki isimleriyle hospadorlar, Türkler tarafından atanırlardı. Bu prensler genelde İstanbul'un Fener bölgesinde yaşayan zengin Rumlardan seçilirdi. Romenlere din, dil, kültür, gelenek ve sosyal teşkilatlanma özgürlüğünü tanıyan Osmanlıların tek amacı vergi toplamak olduğundan, her seçilen prens mevkiini açık artırma yolu ile satın almakta, prensliği de kesinleştikten sonra, ödemiş olduğu ücreti fazlasıyla halkından çıkarmaktaydı. Voyvodalar Romen köylüsünü 1866 a kadar sömürmüşler, Moldavya'ya gelince, tarih âşâğı yukarı Valakya'nın aynı seylerini izlemiş

olup Moldavya kırılları da aynı yöntemle Türkler tarafından seçilirdi. XIX cu yüzyıl süresince, «Boyar» tabir edilen zengin Romenler çocuklarını Batı Avrupa'ya, özellikle Fransa ve İtalya'ya tahsile gönderirlerdi. Bu gençler Batı Avrupa'yı saran, milliyetçilik, özgürlük, insan haklarının savunması gibi akımlara kapılmışlar, bu konuların sürekli tartışıldığı Karbonari cemiyetleri ile Franmasonluğa katılmışlardı. 1820 Türk - Rus harbinde Ruslar Moldavya ile Valakya'yı işgal etmişlerdi. Eyaletleri Türklerden kurtarma ve Hristiyanlık adına yapılan işgalin bedeli çok ağır olmuş, halk ezilmiştir. Rus işgalinde Boyarların çabası Rus istilasını silkeleyip tekrar rahat Osmanlı egemenliğine dönmek üzerineydi.

İşgal güçlerinin koydukları yasaklar dolayısıyla 1821 yılına kadar Romanya'da Masonluk teşkilatı yok gibiydi. Hürriyet ve insan haklarından konuşmak tehlikeliydi. Bu duruma rağmen Avrupa ve özellikle Fransa'da okuyan Romenler masonluğu gizli olarak yaymaya çalışıyorlardı. O günlere ait resmi kayıtların bulunmamasına karşılık ilginç özel kriptik yazışmalar ele geçmiştir.

Fransa'dan dönen Boyar çocukları 1825 de Bükreş'de «Filarmoni Cemiyeti» adı altında gizlenen ve Rusları kovup Osmanlıları geri getirmeyi amaçlıyan bir loca kurmuşlardı.

1843'de Hak ve Kardeşlik ismiyle bir başka loca kurulmuş, locanın azaları 1848 Fransız devrimine fiilen iştirak etmişler ve 1789 Büyük Fransız Devrimi ile Ansiklopedistlerin düşüncelerinden esinlenen Romanya anayasasının esaslarını ortaya çıkarmışlardı.

Masonik diyebileceğimiz 1848 Fransız Devriminin idealleri istiklal ve birlik peşinde koşan Avrupa milletlerinde yıldırım hızıyla yayılmıştı. 1848'den sonra Romanya'da yayınlanan her gizli bildiride 1848 ideallerinin etkisi görülür. Ücretsiz tahsil, çingene köleliğinin kaldırılması, serflere özgürlük, bağımsız icra ve hukuk, idam ve bedeni cezaların kaldırılması, Milliyeti ve dini ne olursa olsun herkese eşit muamele ve eşit politik hak istemleri bu bildirilerde yer alıyordu. 1847'de Mason Golesco kardeşler ile Romen şair Basil Alexandri çiftliklerinde çalışan çingene ve serfleri serbest bırakarak yeni bir yol çizmişlerdi.

Özgürlük hareketleri Rus ve Osmanlılar tarafından zaman zaman bastırılıyordu, idealist gençler de Fransa'ya sığınmışlar, orada bir örgüt kurmuşlar, başkanlığını da ünlü şair Lamartine'e vermişlerdi.

1820'den itibaren Romanyalı mültecileri «Athénée des Etrangers» isimli ve liberal düşüncenin egemen olduğu bir locada toplu olarak görmekteyiz. Paris anlaşmasından sonra Romanya'ya dönebilen bu masonların arasında ileride politika sahasında söz sahibi olacak, bir Arşövek dahil, birçok meşhur kişi vardı. Bu masonlar tüm Fransız localarını dolaşarak Romanyalı halkın çektiği eziyeti anlatmışlar, basına da oldukça etken olabilmişlerdi. Konuşmalarında Rus yönetiminin aşırılıklarını, dahili işlere karışmasını ve çevirdiği entrikaları protesto ederek ilk defa Rus tiranisine karşı koyabilecek güçlü ve birleşik bir Moldavya ve Valakya devleti düşüncesini olgunlaştırmışlar, bu arada Avusturya İmparatorluğuna karşı isteklerde bulunmuşlar ve Osmanlı İmparatorluğunun yardımını aramışlardır.

XIX uncu yüzyıl, III. Napoyon'un da gayretiyle, İtalya ve Almanya'nın bütünleşmesine sahne olmuştur. Sürekli değişen, her yeni düşünceye açık, Avrupa özgürlük oyunları sahnesi Paris toplum yaşamı Romanyalı mültecilerin istiklal arzularını beslemiştir..

Milli birlik ve özgürlük düşüncelerinin tartışıldığı masonik toplantılarda, bu idealleri gerçekleştirebilmek üzere gerekli çareler de görülmüştü.

Fransız kamu oyunu Polonya'nın Rusya tarafından ezilmesi meşgul ediyordu. Polonyalı bestekar ve icracı F. Chopin müziği ile Paris sosyetesini büyülemişti; ün sahibi kalemler de sürekli Polonya halkının çektiklerini yazıyorlardı. Aynı istilacıya karşı cephe almış Romen idealistleri Paris'de uygun bir ortam bulmuşlardı. Ayrıca, Tuna nehri ağzında kurulacak güçlü bir tampon devletin Avusturya ve Rusya'nın emperyalist emellerine engel olacağından, III Napolyon hükümeti, Romenlerin politik çalışmalarına yeşil ışık tutuyordu.

Avrupa'da huzursuzluk had safhadaydı. Çar I Nikola Batı Avrupa'da yayılan hürriyet düşüncelerinin Rusya'ya sıçramasını önlemek üzere, halk üzerinde zaten var olan baskıyı şiddetlendiriyor, dışta ise Akdeniz'e kapı açacak geleneksel Rus dış politikasını sürdürüyordu.

Osmanlı İmparatorluğunda Abd-ül Mecid 1839'da tahta çıkmış, Tanzimat reformları başlamıştı. Türkiye'nin kendine gelmesine izin vermek Çar'ın beklediği fırsatı kaçırmaması demektir. 1848 hürriyet ateşi Balkanları sarmıştı. Yunanistan, Sırbistan, Montenegro, Valakya ve Moldavya'da ayaklanmalar oluyordu. Çar ayaklanmaları bahane ederek Moldavya ile Valakya'yı tekrar işgal etmiş ve 1849 Balta Limanı antlaşması ile, Osmanlı Devleti Rus işgalini resmen tanımıştı.

Tüm geri kalan devletlerin sahip oldukları gemilerin toplamı kadar gemisi olan İngiltere, Rusya'nın Akdeniz'e açılmasını frenlemek, Fransa'da I.inci François'dan beri Türk dostu olup Türkiye'deki yatırımlarından dolayı Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğünü korumak istiyordu.

İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasını istememelerine rağmen harbe girmeyeceklerini ümit eden Çar, diğer taraflardan Macar ihtilalinin bastırmakla meşgul olan Avusturya'nın ve tarafsızlığını ilan etmiş olan Prusya'nın durumlarını göze alarak, 1853 Mayısında Mençikov'u İstanbul'a yollayıp Abd-ül Mecid'e ultimatomla Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan 15 milyon ortodoksu himayesine almak istemişti.

Fransa ve İngiltere elçileri Abd-ül Mecid'e bu ultimatomu red ettiği takdirde destek garantileyince, Padişah Mençikov'u geri çevirmişti. Fransız ve İngiliz donanmaları Rusya'ya gözdağı vermek üzere Çanakkale'ye gelmişler, Türkiye de Rusya'ya ultimatom vererek Tuna üzerindeki prensliklerden 15 gün içinde çekilmesini istemiş, sonucunda da 23 Ekim tarihinde Türk - Rus harbi başlamıştı.

Sinop önünde 12 Osmanlı gemisi Ruslar tarafından batırılınca, Fransa ve İngiltere de Rusya'ya ultimatom vererek derhal Moldavya ve Valakya'dan çekilmesini isteyerek donanmalarını Karadeniz'e sokmuşlar, ultimatom cevapsız kalınca 27 Mart 1854 de resmen harbe girmişlerdi.

9 Nisan 1854 Viyana konferansında Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğünü garanti eden bir anlaşma İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya tarafından imzalanmıştı.

Müttefikler Yunanistan tarafından gelebilecek bir komplikasyona karşı tedbir olarak Yunanistan'ı işgal etmişlerdi. Avusturya'nın kararsızlığı karşısında Piemont devletinin müttefiklere yardım önerisi kabul edilmiş ve Piemont 26 Ocak 1855'de Rusya'ya karşı harbe girmişti.

Varna'da çıkan bir kolera salgını üzerine müttefikler hedef değiştirip Kırım'a çıkarma yapmışlardı. Müttefiklerin memleketlerinden 4000 km. uzakta, yelkenli gemilerle ikmal yaptıkları, Rusların da yolsuzluk ve şiddetli kış dolayısıyla ikmalde büyük zorluklar çektiği, her iki tarafın da büyük kahramanlık verdiği Kırım Harbi diye bilinen patlama işte bu şekilde başlamıştı.

1855 Mart ayında Çar II Alexandre, I Nikola'nın yerine geçmişti. Alexandr sulhçu bir çardı. Müttefiklerin avantajda olduğunu gören Avusturya'nın da harbe katılma belirtilerini göstermesi üzerine, Ocak 1856'da Rusya sulh istemiş ve 30 Mart 1856 da sulh antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşma ile Ruslar Kars'ı Osmanlı İmparatorluğuna iade ediyor, Sırbistan, Moldav'ya ve Valakya'dan çekilmeyi kabul ediyordu. Bu üç prensliğin istiklali ile Tuna nehri üzerindeki nakliye müttefiklerin müşterek garantisi altına alınmıştı.

Harp biter bitmez Batı Avrupa'da bulunan Romanya'lı mülteciler memleketlerine dönebilmişler ve Moldavya ile Valakya'da hızla loca kurmağa başlamışlardı.

19 Ağustos 1858 Paris konvansiyonunda prenslerini bundan böyle serbest seçimle makamlarına getirecekleri ve bu seçimlerin müttefikler tarafından garantiye alınacağı karara bağlanmıştı.

Politika kurnazlığı olarak Romenler Osmanlı İmparatorluğundan tümüyle kopmak istemiyorlardı. Zaten Osmanlı İmparatorluğu iyice zayıflamıştı ve ileride kurulacak Romen devletine engel olamazdı.

Tuna nehrinin ağzında yeni bir devletin kurulmasına bir taraftan Ruslar, diğer taraftan Avusturyalılar engel oluyordu. Fransız basını ve entelektüelleri ise Romenleri destekliyordu. İngiltere'ye gelince, Balkanlarda bir tampon devletin mevcut anarşik duruma son getireceğine inanıyordu, zira, kendileri de iyi teşkilatlanmış olmayan Ruslar durmadan Türklerle savaşıyor ve Avrupa devletlerinin, Kırım Harbinde olduğu gibi, zaman zaman müdahaleleri gerekiyordu. Balkanlardaki bu durum için Bismark «körler tek gözlülere karşı savaşıyor» demişti.

Paris'ten Romanya'ya dönen mülteciler tekrar Fransa, İngiltere, Belçika ve İtalya'nın yolunu tutup, tanıdıkları masonları etkileyerek, yöneticileri ve kamu oyunu birleşmiş Moldavya ile Valakya'nın avantajlarına inandırmaya çalışıyorlardı. Bu girişimlerin sonucunda iki prenslik arasında gümrük birliği kurulmuş, hariciye, milli savunma ile milli eğitim birleşmişti. Gene de her iki eyaletin kendi prensini muhafaza etmesi gerekiyordu. Bu prensi Osmanlılar, Ruslar ve Avusturyalılar empoze etmişti. İki prens, iki ayrı meclis, teşkilat ve ordu demekti.

1859 yılında her iki eyalette de prens (hospador) seçimi yapılacaktı. Seçimlere Osmanlı veya Rusların müdahale etmelerini önlemek

üzere, Avrupa'dan çok uluslu bir heyet Romanya'ya gelmişti. Heyet mensuplarının hepsi de masondu. Heyetin önerilerine uyarak Romanyalı hürriyetseverler büyük devletlerin arzularına saygılı gözük-müşler ve 5 Ocak 1859 da Moldavya seçimlerinde prensliğe Albay Alexandre - İon Cuza seçilmişti. Cuza o ana kadar tanınmayan, hatta hiçbir diplomatik heyete dahi katılmamış olan bir askerdı. Cuza'nın tek özelliği, Jassy şehri Tuna Yıldızı locasının birinci nazırı, aynı ismi taşıyan Galatzi Locasının da Üs. Muh.'i olmasıydı. Bu localarda Moldavyalı entelektüellerle Boyarlar toplanmıştı.

Valakya'da, Bükreş'de, üyeleri entelektüellerle boyarlardan oluşmuş, ismi gene Tuna Yıldızı olan bir başka loca vardı. Aktif bir mason olan Cuza bu locada da tanınıyordu. Sonuçta, aynı ismi taşıyan üç ayrı Tuna Yıldızı locasının müşterek gayretleri ile, 24 Ocak 1859 tarihinde Valakya prenslik seçimlerini aynı kişi, yani Albay Alexandre - İon Cuza kazanmıştı.

Böylece, Valakya ve Moldavya prenslikleri aynı asâ altında birleşmiş ve Osmanlı İmparatorluğunun bir büyük eyaleti şeklinde, Romanya adını almıştı.

Avusturya ve Rusya'nın olayı derhal protesto etmelerine rağmen, III Napolyo hükümeti ile İngiltere Romanya'yı derhal tanımışlar ve Kırım Harbi müttefiklerini kırmak istemiyen Osmanlı İmparatorluğu da olayı olduğu gibi kabul etmişti. Prusya da yeni Romanya devletini tanıyınca, mağlup Rusya ile treddütte kalan Avusturya müdahale edememişlerdi.

Bu olaylardan sonra Romanya 20 yıl kadar Osmanlı İmparatorluğunun büyük bir eyaleti olarak kalmış, 1877 - 1878 Türk - Rus harbini izleyen 1878 Berlin kongresinde de tam istiklaline kavuşabilmişti.

Cuza'nın en büyük yardımcısı ve başvekili Mihail Kolganiceanu tarih ve biyoloji sahalarında ün sahibi büyük bir alim ve masondu. Yeni yönetim, ileride göreceğimiz gibi, masonik prenslerden esinlenen bir dizi reformu derhal uygulamaya koydu :

Ortodoks Kilisesinin sonsuz arazileri ile bazı Boyarların toprakları istimlak edilip köylüye dağıtıldı.

Cingenelerin köleliği ile serflik müessesesi kaldırıldı.

Bir parlamento kurularak sosyal sınıflara göre oylama sistemi getirildi. Her erkeğin reyinin aile durumuna ve ödediği vergi oranında

değerlendirildiği bu yöntemi bugün yadırgayabiliriz, ancak zamanında önemli bir hamleydi.

Eğitim mecburiyeti getirildi.

Arazileri istimlak edilen Boyar'lar Cuza'ya karşı başarısız bir komplo düzenlediler. Komplocu Boyarların çoğunluğu Bükreş Tuna Yıldızı Locası mensupları olduğundan, Cuza, kardeşlerine karşı hiçbir cezai tedbir almayarak, locayı kapatmakla yetindi. Kapanma nedeni olarak da «kuruluşunu resmen bildirilmemiş olması» gösterildi. Diğer localar mesailerine devam ettiler. Bu locaların Romen kültürüne büyük hizmetleri olmuştur. Örneğin, Heliopoli Alimleri (les Sages d'Héliopolis) locası bir poliklinik, bir hukuk bürosu, bir sanat okulu kurmuş, okul mezunlarına da iş temin etmeye çalışmıştı. Aynı loca bir masonik dergi çıkarıyordu; bunun yanında Romanya masonluk tarihi hakkında bir araştırma eserini hazırlamış ve kıymetli bir kütüphane oluşturmuştu.

1860 dan sonra masonluk Romanya'da süratle yayıldı, hatta 1865 yılında Romen masonları ilk Bulgar localarını kurdular. Bulgaristan Valisi Çilhad Paşa'nın da mason olduğu ve bu hareketi teşvik ettiği söylenir.

1880'de, 26 sı Romanya'da, 2 si Bulgaristan'da ve 4 ü de ABDde olmak üzere 32 Romen locası vardı. 8 Eylül 1880 de Romanya Büyük Locası kuruldu, aynı tarihlerde bir Royal Arch Şapitri ile bir Yüksek Şura da faaliyetliydi. 1883 den sonra genel olarak loca sayısı ile uygulanan ritlerin sayısı büyük çapta arttı ve değişik ritler arasında rekabet başladı.

Her bölgenin kendi kültürü ve idealleri vardır ve bunlarla evrensel kültüre katkıda bulunur. Ne yazık ki, okullarda okutulan tarih dersleri daima o milletin en üstün olduğunu, insan üstü insanlardan oluştuğunu genç beyinlere aşılar. Genç beyinler de öğrendiklerini hiçbir zaman unutamazlar; unutmuş görünseler dahi, şuur altında izi mutlaka kalır. Din adamlarının okullarda dinsel eğitim hakkı için mücadeleleri de bundandır. Bu konuda Romen asıllı Fransız tiyatro yazarı Ionesco'nun Romence yayınladığı ilk piyesi hakkında söylediklerini tekrarlamakta fayda görüyorum: «Fransız okulunda Fransızcanın dünyanın en güzel dili olduğunu, Fransız askerlerinin dünyanın en kahraman askerleri olduklarını ve ancak hiyanet karşısında mağlup olabildiklerini öğrenmişim. Vatan şerefine bir monolog söyleyen harp kurbanı bir asker 32 sayfalık dramını yazdım. Başlığı «Pro Pat-

ria» idi. Romanya'ya gittiğimde, Romencenin dünyanın en güzel dili olduğunu, Romen askerlerinin dünyanın en kahraman askerleri olduklarını ve ancak hiyanet karşısında mağlup olabildiklerini okullarda öğrettiklerini gördüm. Benden milliyetçi bir sahne oyunu istediklerinde «Pro Patria»yı azıcık değiştirip tercüme etmem yetmişti».

XX. yüzyıl milliyetçiliğinin nerelere varabildiğini gördük. Bu yüzyıl Romanya için çalkantılı bir devir olmuştur:

— 1913 birinci Balkan Harbi galipleri (Romanya katılmamıştı) arasında ganimetreleri paylaşamamak yüzünden çıkan ikinci Balkan Harbine katıldı.

— 1914 de Fransa'nın yanında İttifak Güçlerine karşı savaştı.

— 1919 da Transilvanya'yı isteyen komünist Bela Kun hükümetini devirmek üzere Budapeşte'yi işgal etti.

— 1937'de faşistler yönetimi ele geçirdi. Romanya ikinci Dünya Harbinde Almanya'nın yanında Ruslara karşı çarpıştı ve nihayet 1944'de Ruslar tarafından işgal edildi.

Yakın tarihte masonlara gelince, 1937 yılında faşistler iktidara geldiklerinde masonluk kapatıldı ve Bükreş'de bir Masonik Müze oluşturularak masonik dekor ve semboller alaylı bir tarzda halka teşhir edildi. Birçok mason hapsedildi ve 1941 de Jilava hapisanesindeki masonlar faşist gençler tarafından katledildi. Bu ara, her şeye rağmen, ümitlerini kaybetmeyen masonlar gizli olarak evlerde toplanmaya devam ettiler.

Yalta Konferansında Romanya Rus nüfuz sahasına terk edilince, Ağustos 1944'de Ruslar Romanya'yı kurtardı. Aynı yılın aralık ayında masonlar uyanmak üzere müracaat ettiler, gerekli izni alınca da 12 loca faaliyete geçti.

Komünistler iktidarda olmalarına rağmen ekseriyete sahip olmadıkları ülkelerde başta masonların çalışmalarına izin vermişler, onu kullanmışlar, sonradan da kaleyi içinden fethederek kapanmayı sağlamışlardır.

1921 IV. üncü Enternasyonal Komünist Kongresinde Lenin ve Trotsky masonluğa karşı takınılacak tavrı kararlaştırmışlardı.

Toplantıları gizli olduğu için masonluk komünist düşünceye uyum sağlayamazdı. Azaların isim ve adreslerini öğrenmek mümkün de-

ğildi. Bu nedenle Trotsky parti azalarına mason olmayı yasaklamıştı. Trotsky bu konuda aynen şöyle yazmaktadır: «Teşkilatın esas olan yardımlaşma, birbirini tutma, bir proleter hareketin gerçekleşmesine engeldir. Masonluğun istediği hürriyet bir burjuva hürriyetidir ve proleteryanın diktasına karşıdır.»

Başka bir yerde de Trotsky şöyle der: «Azalarının ketumiyeti ve toplantılarının gizliliği dolayısıyla masonluk büyük bir sosyal güçtür ve devlet içinde devlettir.»

Trotsky'nin konumuzla ilgili düşünceleri IV. üncü Enternasyonal Kongresinde aynen kabul edilmişti. Ayrıca, aynı kongrede, dünya komünizminin gelişmesine engel olabilecek masonlukla, her yerde mücadele etmenin gerekli olduğu da karara bağlanmıştı.

Romanya'da, hükümet mason makamlarından her toplantının gündemini, Üs.: Muh.: in, vazifeli ve ziyaretçi kardeşlerle L.: azalarının isimlerini, söz alanları ve savundukları düşünceleri rapor etmelerini istemişti. B.: L.: bu talebe uymamıştı, ancak masonluk halâ devlet menfetine kullanılabileceğinden kapatılmamıştı. Hükümet ABD'ne yardım talebiyle hariciyecî M. Ralea'yı yolladığı zaman, yalnızca Üs.: derecesinde olan Ralea'nın 18.inci Rose - Crox derecesine terfi ettirilmesini mason makamlarından istemiş, sonradan Ralea Amerika'daki başarısını masonik temaslarına borçlu olduğunu ifade etmişti.

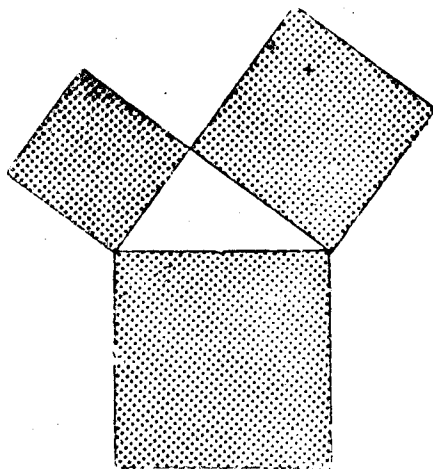
Romanya masonları hükümetin baskısına karşı koyabilmek üzere ne bahasına olursa olsun sayılarının artmasına çaba gösteriyorlardı. Kalite yerine sayıyı tercih etmek hükümet ajanlarının tekris olmalarına imkan sağlamış, zamanla kardeşlerin birbirlerine olan itimatları sarılsmış ve olaylar hızlanmaya başlamıştı.

1948 haziranında hükümet mason makamlarına tatil zamanlarını mektupla sormuş, masonların tatilleri esnasında memleketin yeniden inşası için gönüllü olarak çalışmalarını istemişti. İma yoluyla yapıları bu tehdit fiiliyata intikal ettirilmemiş olmakla beraber, mesajı alan masonlar, haziran sonunda kendi inşiyatifleriyle uykuya girmişlerdi.

Romanya'da bugünkü masonik faaliyetler hakkında elimizde bir bilgi yoktur, olamaz da. XIX. uncu yüzyılda Avusturya işgalinde, asrımızın ortasında Nazilerin şiddetli baskısına rağmen gizli olarak toplanabilen masonların günümüzde de aynı şeyi yaptıklarını düşünmek mümkündür.

REF :

1. L'Histoire de la Franc Maçonnerie (G. Serbanesco)
2. Histoire Universelle (Larousse)
3. Eugene Ionesco de A jusqu'à Z (Paul - Louis Mignon)
4. Dieu est né en exil Vintila Horia)

Batılı Felsefe Düşüncesi ile İnisyatik Düşünce Arasında Bir Karşılaştırma Denemesi - II

Jak ALGUADİŞ

GİRİŞ :

17. Yüzyılın ortalarında başlayan ve 18. Yüzyılın sonlarına dek gelişen düşünce akımları Masonluğa önemli yenilikler kattı. Kurum kabuk değişmektedir bir anlamda. Gerçekten, özde geleneksel olan İnisyatik Düşünceye koşut biçimde yepyeni iki sosyo-entelektüel davranış etkindir artık toplumda: Tolerans ve İnsan haklarına saygı ilkeleri.

Tanrısal Hikmet / Beşerî Hikmet :

Tanrısal Hikmet yalnız Tanrı ile

ilgili, Tanrı'nın gösterdiği yolda öngörülen Hikmet biçimidir. Hikmetli (veya Bilge) kişi bilinen ve özenilen bir takım erdemlere sahip olmalıdır: Yürekli-lik - denge - doğruluk (hakça iş görme) - sabır - ve tüm bu nitelikleri özümseyen Akıl gibi. Aklü-Hikmet demek ki, hikmetli olmanın en son evresi, bir anlamda Hikmetin özüdür. İnisyatik Düşünce Hikmeti arayan ve irdeleyen düşünce türüdür.

Hikmet özellikle 17. ve 18. asırlarda dinsel bir nitelik taşıyordu; yani klasik İnisyatik düşünce bakımından Tanrı kavramı

dinle özdeşleşiyordu, ve bu özdeşleşme bir takım sonuçlar getiriyordu beraberinde: İnsanların Doğaya egemen olmalarını Tanrı'nın bir bağıışı olarak gören Bilge kişi için Tanrı katına ulaşmak tek amaçtır.

Özetlersek Bilge kişinin konumu İnisyatik Düşünce bakımından belli ve açıktır buraya kadar: Hikmetli için Hikmet Tanrısal hikmettir.

Oysa bir diğer Hikmet biçimi, Beşerî Hikmet, kendisini gide rek duyurmaktadır artık. Çünkü insanlar tek yönlü biçimde metafiziğe inanmıyorlar. Tanrı İnisyatik düşüncenin TEK esin kaynağı olmaktan çıkmış durumda. Toplumdan gelen güçlü bir baskı Masonların bilgelik anlayışlarını biçimsel olarak gözden geçirmeğe itmektedir.

TOLERANS VE KÜLTÜR :

Modern Masonluğun getirdiklerinin bir sonucu olarak, «Ben Kimim? Neyim?» diyor artık Mason kişi. Bu tür sorgulamanın kaynağı ve nedeni (fazla yinelemeye gerek duymuyoruz) Descartes'çı, Lock'çu ve deneyci felsefelerdir. Akla Hizmet Mason için giderek artan bir önem almaktadır. Tanrısal Hikmet Beşerî Hikmete dönüşmüştür. Beşerî Hikmet İnsanoğlunun önce

kendi usuna, düşüncesine değer verip, Gerçeğe erişme, Doğruyu bulma istem ve erdemidir.

İnisyatik düşüncenin ideal insanı artık yalnız din yolunda değil, günlük yaşamın savaşımlarından da oluşacaktır. Masonluk demek ki bir arayışın içindedir. Bu yeni durumun sonuçları belirgin biçimde kendi tarihsel boyutlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Her şeyden önce devlet adamlarının, askerlerin, genelde değişik mesleklerin oluşturduğu, günümüz devletlerinde de fark-sız onaylanan bir kurumla baş-başayız. Bu kurumda GERÇEK-DOĞRU denklemi tek bir eşitlik olmaktan çıkmıştır. Çünkü her şey dinin tekelinde değildir artık. Daha açık olarak tartışılan kutsallığın yanı sıra, sarsılan inançlarla Kralların sihirli dokunulmazlıkları hemen hemen etkisiz duruma geldiği için, harici alemde ve Masonlukta dinî veya TEK gerçeğin, yerini, kişisel gerçekler almağa başlamıştır. 17. yüzyılın ortalarından beri sosyo politik olaylara yeni bir kavram, sihirli bir sözcük topluma renk katmaktadır. T o l e r a n s . Özellikle 18. yüzyıl aydını, düşün biçimini, davranışını, önceki dönem düşünürlerinden daha bilinçli biçimde, karşı düşünceye açık, öteki insana anlayış gösteren bir tutuma sokmuştur kendisini. As-

linda Toleransı çift taraflı keskin bir kılıca benzetebiliriz. Ona yüzeysel biçimde bakıldığında, ya kayıtsızlığı, veya «kendi fikrinden vazgeçme»yi gerektiren bir davranış demektir bir yerde. Çünkü «diğerin» görüşünü kabul için SONUÇTA «varsın ne isterse düşünsün» denirse - kayıtsızlık; «peki, kabul, ne yapalım» denirse - teslimiyet, anlamına gelir Tolerans. Ancak tekrar edelim bu iki yaklaşım da yüzeyseldir. Çünkü Tolerans herşeyden önce bir fikrî çabadır. Karşı bireyi birey olarak tanıma çaba ve eylemidir. Bu eylem (her türlü tartışmadan önce) içten gelen bir erdemdir. HER ŞEY BAŞA ALINIR, HER FİKİR KÖKTEN SİLİNİR BİR AN, BİR ZAMAN İÇİN TOLERANSLA. O, gerçekten bir kilit kavram, kardeşliğin ön koşulu, operatif masonluktan spekülative masonluğa geçişte en etkili öge'dir. Kanımızca Tolerans Masonluğun Andersonla başlayan tarihsel değişimini pekiştiren, eski ile yeniye bağlayan, hem geleneksel hem de çağdaş olan bir kültür ürünüdür. Karşı görüşü benimsemek: Kültürün ön koşulu bu değildir?

BİLGELİĞİN DENGELİ ARAYIŞLARI VE DEĞİŞEN DÜNYAYA UYUM SORUNU

18. Yüzyıl Masonları, Kant'ın etkisinde kalmakla beraber,

Kant'tan fazla deneycilerin ve «Doğa Dini» savunucularının etkisinde kalmışlardır. Rousseau'nun etkisinde kalmışlardır. İnsanın doğuştan «iyi» olduğuna, haklılığın kendiliğinden kurulan bir denge ile yerine getirildiğine inanmışlardır. Bu tür ciddi veya yarı ciddi fikirler elit masonları fazlasıyla ilgilendiriyordu.

Kant'ın ölümünden sonra 19. yüzyılın ilk basamaklarında, spekülative Masonluğun genel durumu oldukça pekişmiş, toparlanmış durumda idi. İngiltere'de Tutucularla İlericiler birleşmiş, Fransız Masonluğu ise İngiliz Masonluğundan değişik bakış açıları bir yana) güçlü bir birlik oluşturmağa başlamıştı. Masonluğun kurum olarak güçlenme olgusu ile beraber yeni bir kavram varlık kazanıyordu: **Masonik Düşünce:** Gerçekten Masonik Düşünceyi biz, İnisyatik Düşünce'den bir bakıma ayırıyoruz. Doğa ötesini aramak ve araştırmak İnisyatik Düşünceye düşer belki de. Ancak Doğada kalabilmek, ona egemen olabilmek için kişiye gerekli istem, inanç ve ideal inisyatik düşünce'den ayrı, yeni bir kavram olan Masonik Düşünce ile ilgilidir. Masonik Düşünce Felsefenin Masonluğa armağanıdır; masonlar bir bakıma bu zehirli armağanı aşağıdaki nedenlerle kabul ettiler :

1) 18. yüzyılın sonunda Kant'ın etkisi ile metafizik ölmüştür. Yani bir bakıma Tanrı yoktur.

2) Katı ve müthiş köktenci bir ahlak anlayışı, Tanrı korkusu yerine geçmekte (Kant'çı ahlak).

3) Tüm bu olguların sonucu olarak Masonluğu bir ritüel okulu gibi görmek, ona YALNIZ bu açıdan bakarak dinsel yaklaşımın temel inisiyasyondan soyutlanamayacağını söylemek, olası değildir artık.

Dış Dünya ekonomik, sosyal ve felsefi bakımdan çalkalanmaktadır. Spiritualisme kısmen yok olmuştur. İhtilal vardır. Fransız orduları totaliter devletlerin boyunduruğu altında inleyen ulusları kurtarma sloganları ile özgürlük diyerek yeni bir emperyalizm türü peşinde... Ve tabii Napoleon.

İşte bu koşullarda değişen dünyaya uyum sağlaması gerekiyordu Masonluğun. «Yeni Mason» sırf «Gerçeğe nasıl varacağım?» diyemiyor, bir de soruyor «Gerçek nedir?» ve bu dramatik soruyu genel davranışına sokuyor. Düşüncesi isteristemez etkileniyor.

Masonik Düşüncenin bir Dünya görüşü olarak, İnisyatik Düşünceden ayrılmasını biraz önce anlattığımız nedenlerde aramalı. Masonik Düşünce, klasik İnisya-

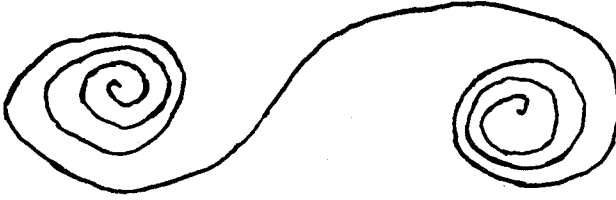
tik. Düşüncenin yeğlediği yollar-
dan değişik biçimde Bilgelige
varmayı denemektedir. Amaç
eğer GERÇEK ise, İDEAL MA-
BET ise, özellikle 18. asrın so-
nunda dinin çöküşü ile Mason-
lukta etkinliğini kaybeden inis-
yatik düşüncenin yerini artık,
Masonik düşünce, diğer bir de-
yimle, Felsefeye dayanan Bil-
gelik alacaktır bir bakıma. Çün-
kü Bilgelik hem bireylerce ki-
şinin spiritüel hizmet sunuşu,
hem de Bilgi ve Bilimi koruma
çabasıdır. Orta Çağların kor-
kunc günahı tarifimizin 2. kıs-
mını (bilgi ve Bilimi Korumak)
göz ardı etmek olmuştur.

Felsefeye dayanan Bilgelik, ka-
nımızca toplumsal olaylara ka-
yıtsız kalmadan insanlığın acı-
larına (elden geldiğince) eylem-
li biçimde ortak çıkarak, ideal
mabedi kurma çabasıdır. (Bu
yaklaşım kuşkusuz masonik bir
yaklaşımdır, ne var ki başka bi-
çimde düşünmemize olanak ta-
yoktur). Oysa geleneksel ve kla-
sik İnisyatik Düşünceye göre
sırf Tanrı ile bir alışveriş var-
dır, ve ancak ondan kaynakla-
nan bir tutum söz konusudur.
Dinin etkisi ile hareket edildikte
alınan sonuçlar III. yüzyılda ve
XX. yüzyıldaki aynı olamaz,
çünkü XX Yüzyıldaki dinin inis-
yatik bakımdan etkisi değişmiş-
tir, sırf metafizik düzeyde kal-
mıştır. Demek ki Masonik Dü-

şünceyi, İnisyatik Düşünceyi de içeren daha geniş kapsamlı, Geleceğe dönük bir yaklaşım. olarak kabul ediyoruz.

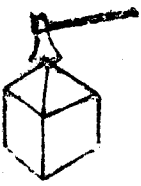
Beşerî Hikmet Masonik Düşünceyi ilgilendiren başlıca Hikmet biçimidir. Kuşkusuz söz konusu bu iki kavramın bağlamında Tanrısal Hikmet dışlanamaz. Ama artık o güncelliğini kaybetmiştir. Yineleyelim - Beşerî Hikmet Dünyaya dönüktür. İnsanın kendi usuna güvenmesi

ile yaşar, gelişir. Ne var ki Hikmetin diğer bir yüzüdür de Beşerî Hikmet. Tanrısal Hikmet YUKARIYA BAKARKEN, Beşerî Hikmet AŞAĞIYA bakar. Gerçekten Tanrısal Hikmet bakımından Tanrıya yönelik olan İnisyatik Düşüncenin, Beşerî Hikmetle bir değişikliğe uğradığını sanmıyoruz. Değişiklik biçimseldir, ama olağanüstü önemlidir. Yanıt iki Hikmete bakış, açınsındadır. Şu sembol ilginçtir :

İnisye kişi Tanrı'yı düşlediğinde Sonsuzu tanımlamaya çalışır. Oysa günlük yaşamda tanımlanan Sonsuz değil Sonludur - Sonlunun ötesinde ise birşeyler aramanın gerekliliğini çoğumuz kabul ediyoruz. Sonlu ile Sonsuz arasındaki orantıyı burada sunuşumuzun nedeni, Gerçeği aramanın, Gerçek Sorunun öne-

minden kaynaklanmaktadır. GERÇEK Felsefî Bilgelikte mi? Yoksa Klasik İnisyatik düşünce- de mi? Tanrısal Hikmette mi? Yoksa Beşerî Hikmette mi? Zaman bir çok şeyin anahtarını verecektir belki de. Şimdilik bizlere düşen biraz önce çizdiğimiz sembolün özünü ayrıştırıp derinleştirmektir.

Ruhun Ölmezliğine İnanç

Faruk ERENGÜL

«Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki; ölü idiniz, sizi diriltti, tekrar öldürecek, tekrar diriltecek. O zaman amellerinizin hesabı görülmek üzere dönüp O'na varacaksınız.

Kur'an-ı Kerîm, Bakara Suresi, Âyet 28

«Bir insan, ölümünden sonra, anıldığı sürece yaşar» deyimini pek çok duymuşuzdur. Dünya tarihine malolmuş nice büyük insanların, bilim ve devlet adamlarının, sanatkârların ve de bunların eserlerinin ölümsüzlüğünden bahsedilir. Bu konularda yazılanlar dünya kitaplarını dolduracak kadar çoktur. Ben bunlara hiç değinmeden, bambaşka bir açıdan konuyu ele alacağım, ve, konunun önemini vurgulamak için herşeyden önce diyeceğim ki : Evrende; bilginin, sevginin her türlü güzelliğın ve tekâmülün sırrı «Ruhun ölmezliğine inanç» ilkesi içinde mahfuzdur. Ve ilâve edeceğim: her dirde, din adamları, kendi çıkarları için, dinin şekli ve törenlerine öncelikle önem vereceklerine, dinlerin esas şart ve amacı olan «Ruhun ölmezliğine inanç» ilkesini kalblere yerleştirmeyi asıl görevleri bilip, gelmiş geçmiş tüm insanları bu inançta birleştirebilselerdi, bugünkünden çok daha iyi ve geleceği çok daha umutlu bir dünyada yaşıyor olurduk. Masonluk, bu

gerçeği basiretle görerek, bu ilkeyi baş landmark kabul etmiş ve bu sâyede «Vicdanın sesini dinleme» alışkanlığı kazandırarak, topluma iyi vasıflı insanlar sağlamayı hedef almıştır.

Kur'an-ı Kerim ve diğer Kutsal Kitaplarda; canlı varlığın topraktan gelip ve yine toprağa giderek toz olacakları bildirilmiştir. Bundan mülhem olarak Haendel'in Messiah Oratoryosu üçüncü bölüm başında soprano aryası: «Ben, tekâmül eden bir evrende yaşamakta olduğumu biliyorum. İlâhî gerçeğin ezeli vahdeti içinde olduğumun bilincindeyim. Bir gün, solucanlar, kurtlar vücudumu kemirip bitir-seler bile, nefsimle Tanrı'yı göreceğim» münacaatını terennüm eder. Bütün bu sözlerin moral amaçlı mecazî ya da sembolik mânâları yanında bir de metafizik ve hatta bu günün astrofizik ve nükleer fizik bilimleri aşamasında kazandığı fizik anlamı vardır.

İnsanın ölüp gitmesiyle herşeyin bittiğini benimseyen düşünce tarzının; «bu dünyada ne yaparsan yanına kâr kalır» diyen genellikle insanı egoizme iterek, faziletli yaşama yolundan saptırmağa yönelik tutumu yerine, dinlerin inanç ilkesi ve Masonluğun baş landmark'larından olan «Ruhun ölmезliğine inanç» insanı «iyi insan» vasıfları kazandıracak bir yaşam sürdürmeğe sevkedecektir.

Bu dünya yaşamını yitirdikten sonra başlayan «ebedî hayat» ne demektir, hedefi ve âkıbeti ne olacaktır? Konuyu, canlı varlığın kozmik hayatta evriminin araştırılması ile sınırlayarak açıklamaya çalışacağım.

Girişe şu kabul ile başlamak istiyorum: Adı ne olursa olsun her canlı varlığın kişiliği; bu dünya yaşamında içine büründüğü kılıfı değil, hâiz olduğu «Esprit» sidir. Yâni, beni «Ben» yapan; kaşım gözüm, bo-yum posum, rengim, kısaca aynadaki görüntüm ve de servetim ya da akrabalarım değil, benim düşüncem, davranışlarım, hislerim ve bilgimdir. Hacı Bayram-ı Velî bu gerçeği: «Bilmek istersen sen, seni, can içinde ara canı» sözleriyle ne kadar güzel dile getirmiştir. Öldüğüm zaman, görünen maddesel yapımda kalanlar, belirli bir süre içinde adeta hiçe, daha doğru bir deyimle toza dönüşecektir. Ama, benim maddesel yapıyı teşkil eden organlarım hücrelerden, hücreler moleküllerden, moleküller atomlardan, atomlar çok çeşitli atom parçacıklarından oluşmaktadır ve bu sonuncuların sonsuza uzanan sürelerde bâkî kalacak olanları vardır. O halde hiç kuşku yok; bu dünya yaşamında beni «Ben» yapan: düşünce, davranış, his ve de en önemlisi olan bilgi birikiminden ibaret spiritüel varlığımın, bu

atom parçacıklarının içinde saklı olması gerekir ki; ruhun ölmezliği ilkesini gerçekleştirebileyim.

Evrenin yaratılışından bu yana onbeş milyar yıldır ve bilhassa canlı yaşamın yeryüzünde zuhurundan beri iki milyar yıldır evrimini geliştiren Esprit'den tevarüs ettiğim bilinçaltı bilgi birikimi ve de müşterek hafıza ile birlikte, benim bu dünya yaşamım sırasında bu bilgi birikimine bilinçaltı ve de bilinçli katkılarım, ancak ölümsüzlüğümü sağlayan bu atom parçacıkları sayesinde evrenin evrim programını yürütüyor olmalıdır.

Bilimlerimizin bu günkü aşamasında bu atom parçacıklarının karakteristikleri ve davranışları hakkında bir çok bilgiler edinebildik. Muhtemelen ki henüz bilemediklerimiz bilebildiklerimizden kıyaslanamayacak kadar çoktur. Bunların içinde Esprit'nin taşıyıcısı olabileceği ümidini en çok veren parçacıklar elektronlardır. Burada isimlerini saymağa lüzum görmediğim, hadron, veya yüklü lepton bir sürü parçacıklardan ve bunların karşıt maddelerinden ve de bunları doğuran kuark, hattâ pre-kuark ve «saveur» adı verilen minüskül parçacıklardan hiçbirini, gerek varoluş süreleri, gerekse davranış biçimi itibarıyla bu ümidi doğurmamaktadır. Tek bir istisna ile. O da elektronlardır, öylesine ki; evrenin «ruhsal madde» (psikomatier) den ibaret olduğu iddiasını ileri sürdürecektir. Ve, kimbilir, uzayın orasını burasını saran interplâneter, intersteler, intergalâktik toz bulutları bu psikomatier'den oluşuyordu ve de evrende yeni oluşumların kaynağını yaratıyorlardır. Pek tabiidir ki; evrende, belki hiç bir zaman gözleme imkânı bulamayacağımız ve yeryüzü insanının hiç bilmediği maddelerin de var olabileceğini ve hatta bunların, evrenin yapısında daha da etkin olabileceklerini daima gözönünde tutmak gerekir.

Bu faraziyelerin bilim mi kurgu bilim mi, meta - gnoz mu veya paragnoz mu, ya da fizik mi, para - fizik mi, trans - fizik mi, alfizik mi (alışimi - simya karşılığı) olduğu sorusunu sorduracak kadar güç kavranılacak boyutlarda olması ve ayrıca gözlenebilirliklerindeki imkânsızlıklar sebebiyle şüphe uyandırmaları, şu soruyu da aklımıza getirebilir: Atom çekirdek partiküllerinden, yani nötron, proton gibi hadronlardan da takriben 1800 defa küçük olan elektronların, dalga özelliğine Planck'ın kuantum teorisi ile bir de partikül özelliği getirdiği bu kadar küçük tanecığın içinde bu kadar çok boyutlu Esprit yükü nasıl bulunabilir? (Burada bir parantez açarak elektron hakkında bazı fizik karakteristikleri hatırlatırmakta fayda görüyorum : Güneş ve ge-

zegenlerden oluşan bir sistemin mikro modeli olan bir atomun çekirdeğinin etrafında, enerji seviyesine göre belirli bir yörünge tutturarak ışık hızı ile devinem elektron; negatif elektrik yükü ve spinlerinin topaç gibi dönmesini sağlayan açısal moment, ve de miknatis hassasını veren manyetik moment, haizdir. Hem dalga özelliği, hem de partikül özelliği vardır. Kuantum mekaniğine göre; dalga boyları milimetrenin milyarda ikisi uzunluğundadır. Çapları milimetrenin trilyarda 1,4'ü ve kütlesi $9,1 \times 10^{-31}$ üzeri eksi yirmi sekiz - sıfırdan sonra yirmi sekiz sıfırlı bir rakam - olup, meselâ bir gram hidrojen içinde 25 haneli sayıda elektron bulunur. Yoğunluğu milyarlarca ton/cm^3 tür. Zaman mekânının kapalı olması bu akla durgunluk veren müthiş yoğunluk yüzündendir «İç»indeki foton ışıması sıcaklığı milyarlarca C derecedir. İnobserve'lerdir yani direkt gözlenemezler.)

Kabul etmek gerekir ki: elektron; fizik anlamda sadece basit bir minüskül bilya değildir. Bu taneciğin bir «Dış'ı», bir de «İç'i» vardır. Dış'ı; madde âleminin entropik evrim süreci içinde bildiğimiz fizik kanunlarına tamamen uyan davranışlara tâbidir. Yine de tabii halinde gözlenemez, ancak «accellerateur»lerde uyarılarak gözlenebilir, o zaman da kendisini gözlediğimizi iddia edemeyiz.

Fakat elektronun, konumuz bakımından asıl «Ben»liği «İç»idir. Evet, zaman-mekânı kapalı bir strofoid içinde mahfuz olmak üzere, enformasyonların kayıt ve depo edildiği, zamanın işaret değiştirebildiği yani geriye dönüşü de olabildiği, mekânının ise imajiner boyutlar kazandığı psişik davranışların yer aldığı «İç»idir. Ve diyebilirim ki evrenin sırlarının odak noktasıdır ve de manevî âlemin negantropik evrim sürecine tâbidir. Günümüzün, insan yapısı son kuşak, dev kapasiteli bilgi sayarlarının minicik silikon «microchip»leri içinde holografik kayıtlarla ne kadar çok bilgi depo edildiği düşünülürse, ilâhî bir mucize olan elektron «İç» lerinin de Esprit'nin taşıyıcısı olduğuna inanmakta imkânsızlık görülmemesi gerekir. Zâten, bunlardan oluşan kromozom hücrelerinin mikrometrik boyutları içinde tam teşekküllü bir insanın maddî ve manevî tüm alın yazısını içeriyor olması, ve de bir milimetrenin bindebiri kadar büyüklükte olan bir DNA molekülünün, bir milyon sayfaya ancak sığabilecek bilgiyi ihtiva etmesi, buna rağmen 210 milyar atomdan meydana gelmesi; bu düşüncelerin çıkış kaynağı olmuştur. Fakat, gözlenebilir bir model önümüzde olmayınca düşüncelerimiz spekülâtif olmaktan ileri gidememektedir. Kimbilir, belki Riemann'ın zamanı da içine alan dört boyutlu koordinat sistemine, sezgi, şuur ve de tabiata ait gerekli pa-

rametreleri de içeren daha çok boyutlu geometrik bir model, bir «arşetip» yaratabilmiş olsaydık, spiritüel olgu ve gerçekleri daha iyi görme ve anlama şansına kavuşurduk. Bu konuya ileride tekrar değineceğim. Şimdilik şu kadarını söylemekle yetineceğim: Esprit; maddeyi aydınlatan, onu tanımamızı sağlayan bir ışıktır. Bir gün kendisini de aydınlatacak; gözlenebilir hâle getirecektir.

Bu gün için kesin konuşamamızın sebebi; elektronların kapalı zaman-mekânları içinden hiçbir enformasyonu dışarı sızdırmıyor olmalarıdır. İçerdikleri enformasyonları, ancak kendi aralarında, saniyede yirmüç rakamlı sayıları bulan impuls'larla spin etkileşmesi (interaction) sonucu foton alış verişini yaparak geliştiriyor ve psişik faaliyetleri sürdürüyor olabilirler. (Geniş bilgi için bak: Mimar Sinan Dergisi Sayı 31 - Esprit'in Fiziği - F. Erengül.).

Spekülâtif kalmağa mahkûm gibi görünen bu düşünceler ve Thales, Empedokles, Anaksagoras gibi antik çağ filozoflarından başlayarak, Descartes, Leibniz, Bergson gibi filozoflarla çeşitli biçimlerde ortaya atılan psiko - biyolojik modeller, bu günün Neo - gnostikleri; Raymond Ruyer, Pierre Theilhard de Chardin, Jean Charon gibi filozof ve nükleer fizikçileri tarafından çok yandaş bulmuş ve hattâ bu sonuncusu; «L'Esprit et La Relativité Complexe» isimli eserinde, varsayımları teorem düzeyine çıkarmağa çalışarak, Einstein'ın genel rölâtivite denklemlerini, negantropik zaman - mekânlarda cereyan eden daha enigmatik, spiritüel olaylar için kullanılabilecek şekilde geliştirmiştir. Teoremi: evrenin; reel ve imajiner, başka bir deyimle, gözlenebilir ve gözlenemez «Var»lardan oluştuğu ve bunlara ait kompleks değerlerin, reel ve imajiner sayıların süperpozisyonu ile ifade edilebileceği esasına dayanmaktadır. İzahı, fazlaca yüksek matematik bilgileri gerektirdiğinden daha derinine inmiyorum.

«Ruhun ölmezliği» ilkesinin metafizik anlamı yanında bir de fizik açıklama arayışı ve çabası içinde olduğumuzu tekrar belirtirim. Atom parçacıklarından ibaret olan maddesel ve spiritüel varlığımız, post-mortem yaşamımızda toz haline gelse bile, sonsuz yaşam süreli elektronlarımız sayesinde ruhumuzu, daha kapsamlı bir deyişle tüm spiritüel kimliğimizi sonsuza kadar sürdüreceklere demektir. O halde, «Ben»im evrensel boyutlarda asıl yaşam hikâyem; benim zavallı fânî kılıfımın bu kısa dünya yaşamını bitirdikten sonra, başlayacak ve bence, zâten âşina olduğu bir ortamda sürüp gidecektir. Bu âşinalığın nereden geldiğini ileride izaha çalışacağım.

Bu arada, bilhassa nöro-psiko-biyolojistlerden gelebilecek şu çeşit sorulara da cevap aramak isterim: «Bu günün belli başlı disiplinleri arasında yer alan nöro-psiko-biyoloji bilimi, psikolojik faaliyetlerimizin nöron hücreleri tarafından yürütüldüğünü söylemekle hata mı ediyorlar?» Bunlara verilecek cevap zor değil: «Hayır, asla hatâ etmiyorlar, psikolojik faaliyetler elbet nöronlar tarafından yürütülür, fakat, kendilerini oluşturan elektronlar sayesinde». Nasıl bir toplumun davranışı, onu oluşturan fertlerin davranışlarının bir lider öncülüğünde yönlendirilmesinin muhassalası ise, nöronların faaliyeti de, nöron hücrelerini oluşturan milyarlarca elektronların spiritüel davranışlarının bir muhassalasıdır. Biyoloji ile çekirdek fiziğinin farklı görünen tarafı; inceledikleri yapısal elemanların boyutlarındaki farklılardan ileri gelmektedir. Birincisi: milimetrenin milyonlarda birleriyle, ikincisi; pekçok milyarlarda birleriyle uğraşmaktadır. Sokaktan geçen adam ise; ancak milimetrelerle kadar inebildiğinden bütün bu açıklamalardan çok bir şey anlamayacaktır.

OLUMSUZ GÖRÜLEN SORULAR

Ölüm halinde herşeyin bittiğini sananlara, başka bir deyimle, «ruhun ölmezliği» ne inançtan mahrum olanlara yöneltilecek şu çeşit sorular karşısında verebilecekleri cevaplar ikna edici olabilir miydi?

1 — Evrendeki düzenin zıtlıklarla dengelenerek sağlandığı bir gerçek; çekim - itme, soğuk-sıcak, kuvvetli - zayıf, madde - karşıt madde (elektron - pozitron vs.) gibi. Evrende entropi artışı madde âleminin düzen kaybı demek iken, negantropi artışı da maneviyat âleminin düzen kaybı demek olacak ise düzen dengesi nasıl sağlanacaktır? Yaradılışından bu yana şaşmaz ilâhî bir düzenle evrimini sürdüren kozmos, süratle düzensizliğe, kaosa düşmez miydi?

2 — Kapalı ve periyodik bir evrende bulunuyorsak, - ki inançlarımız ve son astrofizik bulgular bu yöndedir - kozmolojik hesaplara göre bu evrenin ömrünü tamamlama süresi olan takriben 65 milyar yıl sonraları, büzülme devresinin de sonunda, yeni bir «atome primordial» de toplanacak bu evrende Esprit düzeyi sıfır olacaksa, yeni ve daha mütekâmil bir evrenin tekrar bilgi ve sevgiden yaratılması hangi kaynaktan ve nasıl gerçekleşecektir? Yaratılacak yeni evrenin iptidai maddesi olarak başka bir kaynak tasavvuru mümkün olabilir mi?

3 — E.U.M.nın evreni, bilgi ve sevgiden yarattığı inancımız sönüp gitmeyecek midir?

4 — Bütün sırları maddede, hattâ maddenin raslantı olaylarla evriminde arayan materyalist düşünce, kozmos'un şaşmaz düzeni yerine, kaos'un tesadüfî düzenini varsaymakla insanlığın ilerisini ve mutluluğunu amaçladığını iddia edebilir mi? Evrenin, tesadüfî evrime tâbi olduğunu sananlara ben «geri kafalı» derim. Ne kadar geri? Birkaç yüzyıl değil, tam 15 milyar yıl geri. Zira, 15 milyar yıl önceleri, Big-Bang sırasında, evrenin belirli bir evrim programı olup olmadığı bilinemeyeceğinden, âkıbetinin ne olacağı da bilinemeyebilir ve o andaki «tesadüfî evrim» düşüncesi vârid olabilirdi. Ama, bugün âşikâr görünen ilâhî düzene rağmen E.U.M. nın evreni üzerine kumar oynayabileceği ve eserinin âkıbetini şansa bırakacağı düşüncesi gaflet sayılmak gerekir.

İnanç için, illâ bilimsel yollardan gözlenebilir ve denebilir olma şartını güdenleri, hipotetik bir örnek olarak, kolundan tutup, meselâ içinde günahkârların zebanilerle birlikte zıplayıp durduğu bir uzay fırınının cam duvarları önüne getirip, «işte cehennem bu» demek olanağı yok. Ama, henüz bilimsel gözlenme olanağı bulunmayan nesnelerin varlığını reddetmekle de kalıcı ve doğru bir çözüm yolu bulunmuş olmaz. Örneğin; menşei belli olmayan öyle manyetik alanlar vardır ki, varlıkları gözlenemez, fakat tesirleri bilinir. Hattâ, koca yıldız kümelerini bile yutuveren, korkunç denebilecek kitlesi «kara delik»ler (black hole)de kapalı zaman - mekânları dolayısıyla gözlenemez, lâkin başka yıldızların ışınlarına ve yörüngelerine yaptırdığı saptırmalarla varlıkları şu son yıllarda tesbit edilebilmektedir. Ayrıca, gözleme metod ve tekniklerimizin de giderek geliştiğini nazarı itibara almalıyız.

Canlı hücreden gök yüzüne kadar tüm evren, E.U.M.nın yüce şânını terennüm etmektedir. Bu ilâhî, fakat sessiz senfoniye duyamayanlar varsa, onların kulakları sağırdır, yoksa evren dilsiz değildir.

Devamlı dikkat teksifinizden yorulmuş olabilecek dimağınızı bir an dinlendirebilmek için Oscar Wilde'in bir sözünü burada anmak istiyorum: «Ruhumu, evrenin sırlarını keşfetmek üzere gözlenemez âleme gönderdim. Geri geldiğinde bana dedi ki: «Ben uzayın ve cehennemin ta kendisiyim.» Bu sözlerin içinde, derinine düşününce, bir çok hikmetlerin saklı olduğu sezilir.

TEKÂMÜL SÜRECİ

Spiritüel içeriklerini artırabilmek için gereken enerjiyi sağlamak üze-

re, bu dünya yaşamımızda görünen kılıfımız içinde barınan elektronlarımız, ölümümüzden sonra da yeni kılıflar aramakta ve bulabildikleri içinde negantropi artırma çabalarını sürdürmektedirler. Homo sapiens'in yeryüzünde zühurundan bu yana, takriben beşyüzbin yıldan beri, bu günün insanına ulaşınca kadar tekâmülün bu yoldan olması ihtimalinden başka bir olasılık düşünülebilir mi? Bilemiyoruz. Fakat, sihirli bir değneğin dokunuşu ile evrim oluşumlarının gerçekleşivereceği düşünce ve inançları da akıl süzgecimize takılıp kalıyor, daha mantıklı ve illiyet (causalité) ilkelerine uyan izahlar aramağa cabalıyoruz.

Evrendeki tüm elektron «İç»lerinin, evrenin tüm ömrü süresince kazandıkları bilgi ve sevgi birikiminin toplandığı tek merkez olan E.U.M.; bu bilgi ve sevgiyi; yaşadığımız evrenin büzülme dönemi sonunda bir atom primordial'da toplanıp ömrünü tamamladığı zaman; astronomik, fizik, biyolojik, spiritüel ve her türlü tabiat kanunlarının daha elverişli, daha düzenli yürütüldüğü yeni bir evrenin plânlarını yapıp, temellerini atarken elbet kullanacaktır. Bunun böyle olduğunu kabul etmemek, yaradılışın başlangıcının da olmadığını iddia anlamna gelir. Şu anda var olduğumuz inkâr edilemeyeceğine göre, sosyal ve biyolojik, mikrofizik ve astrofizik tüm tecrübelerin kayıtlarının muhafaza edildiğine inanmak gereği ortaya çıkar.

Her canlının, özellikle konumuz olan insanın tekâmülünü sağlama görevinin elektronlara verildiği düşünce ve sezgimiz bizi yanıltmıyorsa, aynı yöndeki düşünce ve sezgilerimizi konu üzerinde daha da yoğunlaştırarak diyebiliriz ki: bu görev iki ayrı düzen içinde yürütülmektedir :

1 — Her organı vücuda getiren molekül yapılarının esas unsuru olan elektronlar; Big-Bang'den bu yana onbeş milyar yıldır kazandıkları bilinçaltı bilgilere, bu dünya yaşamı içinde yeni bilgiler ekleyerek, iki milyar yıldan beri de içinde bulundukları canlı türünün daha verimli ve sağlıklı yaşamasını, organların oto kontrol ve geri tepme (eed - back) (rétro - action) mekanizmalarını daha geliştirerek sağlamaktadırlar. Bizim bilincimizin dışında süregiden bu gelişmeye «biyolojik tekâmül» diyebiliriz.

2 — Beyin hücrelerimizde bulunan elektronların, ki, bunlara, ikibin yıl öncelerinin gnostiklerinin adlandırması aynen kabul edilerek «Eon» denilmektedir - kapalı zaman - mekânları içinde cereyan eden düşünce (méditation, reflexion, réminissance) faaliyetlerinden başka

bir de kendi zaman - mekânının dışındaki elektron zaman - mekânları arasında spin etkileşmesi sayesinde bilgi ve sevgi kazanma faaliyetleri sürdürerek insanın fikren ve ruhen tekâmülünü sağlamaktadır. Aynı karakterdeki foton alışverişlerinden, yâni, zaman-mekânlarının «İç»leri ile spin değiş tokuşundan «sevgi», buna mukabil farklı olanlardan, yâni birinin zaman mekânının «İç»i ile, diğerinin «Dış»ı arasındaki foton değiş tokuşundan «bilgi» yükleri artmaktadır. Milyarlarca yıldır biriken bilinçaltı bilgilerimizin, bu dünya yaşamımız sırasında edindiğimiz bilinçli bilgilerden kıyaslanamayacak kadar daha çok ve daha karmaşık olduğu âşikârdır. Elektronların, bilinçaltı bilgilerle sürdüğü yaşam faaliyetlerinden, en ilkel canlıların bile enerji üretme, ortama uyma, üreme gibi faaliyetlerindeki mucizelere dair sır perdelerini aralayabildiği ve «Nasıl»ına akıl erdirebildiği keşifleri yaptıkça, bilincimizi ve aklımızı, insanlığın bir iftihar vesilesi yapıyoruz. Hem de antroposantrizme düşerek, kendimizi evrenin merkezi ve yaradılışın amaç yapısı sayacak boyutlara varıncaya kadar. Halbuki; evrende mevcut pekçok trilyarlarca gereğin arasında, bizimkinden daha ileri uygarlığa erişmiş milyonlarca gezegen bulunması olasılığı, antroposantrizm'den daha önde gelir.

Aslında, bilinçle kazandığımız bir çok bilgiler, bilemediğimiz yollar-dan kısmen bilinçaltında depolanmakta ve bunlar; elektronların gerek kromozomlar aracılığıyla ve gerekse ölüm halinde uzaya dağılanlarıyla yeni kuşaklarda tekâmül sürecini yürütmektedir. Zâten kromozomlar, DNA, RNA molekülleri ve her şey bu atom parçacıklarından oluştuklarına göre, bu kader sır dolu mucizelerin bu parçacıklarda mahfuz olmasına, E.U.M. nın ilâhî tezahürlerinden biri olarak inanmak zaruretinin hissediyoruz. İncancımız o dur ki: Tanrı; her yarattığını, kendisinin merkez olduğu bir «hiperfizik çekim» (cazibe - gravitation) alanı içine garketmiştir. Bunun kanıtı; insanoğlunun, metafizik düşünceye erişmesinden bu yana, tarihin her devrinde, yeryüzünün istisnasız her tarafında bu his altında Tanrı incancına kendiliğinden yönelmesidir. Bunun da bu parçacıklara, ta yaradılışlarında işlenmiş evrim programı gereği olduğu sezgi ve düşüncemi belirtmek isterim. Hattâ «até» (tanrısız) olduğunu iddia edenler için dahi.

Biyolojik gelişmişliğin mucip sebebi olan temel aminoasit kombinezonları sayısının; en ilkel canlılardan insan türüne gelinceye kadar bir adetten başlayarak iki milyar yıl zarfında 141'e çıkması, ancak, bu dünya yaşamında çevre koşullarına uyum zaruretile kazanılan ve depo edilen bilgilerin, elektronlarla ileri kuşaklara aktarılması sa-

yesinde tekâmül ile gerçekleşmiştir. Uzun bin yıllar ötesinde, daha fazla sayılara çıkması ile E.U.M.nin insanoğluna «süper insan» vasıfları kazandıracak yeni yetenekler ve olanaklar bahşetmesi alın yazısında mevcut ise, bu alın yazısı aynı zamanda, belki telepatik ve diğer E.S.P. ve hattâ astronotik yollardan yeryüzü uygarlığının evrene açılması ve dünyamızın, evrenin hiç te ayrıcalıklı görünmeyen bir köşesinde yapayalnızlıktan kurtulup, kozmos ailesine katılması ümidinin giderek artacağı müjdesini taşıyacaktır.

İRÂDE'NİN MENŞEİ

Şimdi, akla gelebilecek ve şüpheciliğinde haklı sayılacak bir soruya cevap arayalım. Psişik faaliyetlerimizin kaynağı olan elektronlar irade sahibi olabilir mi?

1956 Yılında Stanley Miller'in lâboratuvar çalışmalarında, inorganik maddelerden, organik yapı elemanları olan amino asit sentezleri elde etmesi ve daha sonra yapılan pek çok deneylerle gerçekleştirilen «tütün virüsü» gibi RNA molekülü içeren hücrelerin, «force vitale» den mahrum olmalarına rağmen, «auto-reproduction» bilinci kazanarak çoğalma gayreti göstermesi bu iradenin varlığının kanıtıdır. İleride bunun daha da somut örneklerini görmemiz ihtimali, bilimlərimizin tekâmülü ile giderek çoğalacaktır.

Enerji, anzim, hormon, antikor gibi fizyolojik üretimlerin, sindirim, rejeneresans gibi mucize dolu olayların, ve daha ince karmaşık hayati faaliyetlerin; beyindeki merkezlerden gelen emirlere uyarak vazife gören DNA ve RNA moleküllerinin mimarlığı ve kalfalığı sayesinde ve de çıraklık görevini yapan proteinlerin amino asitlerin gayreti ile sürdürülüyor olması, bilinçaltı bilgiye işlenmiş «nev'in bekâsı» iç güdüsünün yerine getirilmesi için gereken iradenin akla gelen diğer kanıtlarıdır. Bu bilgiler; elektronların varoluştan bu yana kazandıkları tecrübelerin kapalı zaman - mekânlarında hıfzedilmiş olmalarından ve bir «müşterek hafıza» oluşturarak, belirli bir iradenin hükmüne girmelerinden doğmaktadır.

İradenin menşe'ini ise; E.U.M. nin yine yaradılış sırasında Eon'ların evrim sürecine kod'layarak programladığı «nevin bekâsı» (auto - conservation) ilkesinde aramak bence en çıkar yoldur.

Dileğim, sizlerin de bu ve benzeri konularda sorunlarınıza, kendinizce, çıkar yollar aramanızdır. Düşüncelerimizin arasında pek tabî fark-

lar olabilir. Olması da zaten gereklidir. Herkes aynı fikirde olunca konu kapanmış ve tekâmül durmuş demektir. Halbuki bu konular sonsuza kadar açık kalma karakterindedir. Ayrıca, en azından, gerçeği, arama yolunda birleşiyor olmamız, hem insanlık, hem de masonluk sıfatlarımız ve görevlerimiz gereği sayılmalıdır.

GERÇEK «BEN»İN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ

«Bu dünya yaşamının sonunda, ancak maddî kılıfım ölüp kayboluyor, fakat asıl spiritüel kişiliğim; ölümsüz olan elektronlarım sayesinde uzaya ve sonsuzluğa taşınıyor, o halde benim asıl kozmik görevim de böyle başlıyor olmalıdır» diye düşüncelerimi açıklamıştım. Şimdi, bu görevin nasıl yerine getiriliyor olabileceğine dair düşüncelerimi açıklamak istiyorum.

Normal yapıda bir insanda bulunan yirmisekiz haneli bir sayıdaki elektronlardan, ancak yüz milyarlar mertebesindeki bir kısmı «Eon» adı verilen ve bilgi - sevgi kazanma vasıfları olan süper cinsten, ve, yüzbin kere trilyar (on üzeri onyedii) mertebelerinde sayılara varan büyük çoğunluğu; bilinçaltı biyolojik ve fizyolojik faaliyetleri, ihtiyarımızın dışında yürüten normal fonksiyonlu elektronlardır. Dünya yaşamı yitirilirken bunların tümü uzaya dağılır. Basit bir «ihtimalî hesap» ile, atmosferimizin beher metrekübünde her insana ait milyonlarca elektron varolacağı bulunur. Bunlar, negantropi artırma sürecini devam ettirmek üzere gerekli enerjiyi sağlamak için yeni yeni canlı kılıflar arar ve bulurlar. Kazanılan yeteneklerin yeni kuşaklarda sürdürülmesi buna bağlıdır. Tarihte, tanınmış birçok kişilerin ileride pek benzerlerinin, orada burada zuhuru da böyle oluyordu. Sizin de duymuş olabileceğiniz pek çok «réincarnation» vak'alarına ben de bir tek örnek katmakla yetineceğim: Chopin'in karakter ve yaşamına pek benzeyen ve onun gibi yaşayıp 1952 yılında yine veremden ölen büyük pianist Vladimir Sofronitsky'nin Chopin'in kişiliğini adeta tekrar yaşadığı söylenir. Aralarında hiçbir kan bağı, akrabalık ve kromozom tevarüsü olmadığına göre, acaba, kendisinde Chopin'in elektronlarından fazlaca bir miktarı mı toplanmıştı? Keza, zaman zaman bazı hayvanların tabiatlarını izhâr eden kimselere de rasladığımız olur. Onlara da, aynı şekilde, daha önceki hayatında o hayvanda bulunan elektronlardan biraz fazlaca bulaştığı düşüncesi vârid olabilir mi? Bunları bilemeyiz.

Bedensel ölüm halinde uzaya dağılan elektronlardan henüz tecessüt edemeyenler, yâni, başka yeni bir bedene giremeyip boşlukta kalanlar ne yaparlar? Burada ancak hayal gücümüzü çalıştırabiliriz. Düşündüklerimizi sıralayalım:

1 — Negantropi artışı sağlayacak enerjileri olmadığından bilgi ve sevgi artırma faaliyetlerinde bulunamazlar,

2 — Negantropinin artmayıp, sâbit kaldığı faaliyetlerden düşünce (méditation, réflexion, réminiscence) faaliyetlerinde bulunabilirler. Yaradılıştan bu yana milyarlarca yıldır kazandıkları ve depo ettikleri bilgi ve tecrübelerin kayıtlarını tasnif ve düzenleme işi ile uğraşılıyor olabilirler. Tabii bu sırada, depolanmış tüm hatıralar (dünya yaşamında unutulmuş ya da umursanmamış görünüp bilinçaltında mahfuz bulunanlar dahil) tekrar tekrar hatırlanma durumuna gelir. Elektronların «İç»inde zamanın işaret değiştirebilmesi, zaman akışının tersine işlemesi bu demektir. Bu hâtıralardan, inandırılmış olduğumuz dinsel vecibe ve moral davranışlara aykırı düşenler varsa, elektronun «İç»inde bulunan bir «Gözlemci» için - ki bu; ruhumuz veya vicdanımız olabilir ve de E.U.M. ile ilişkili olduğu muhakkaktır - bunların hatırlanması her defasında azap yaratacak, uygun düşenler ise huzur ve sevinç kaynağı olacaklardır. Günah ve sevap amellerimizin, post - mortem yaşamımızda cennet ve cehennem vicdanımızın içinde sonsuzadek yaşatmaları böyle tasavvur edilebilir. Cennet ve cehennemın zaman - mekân kavramı bence budur. Aslında bu gerçek bize Kur'an-ı Kerim El İsra Sûresi, ondördüncü «Oku Kitabını; bu gün sana karşı, iyi hesap görücü olarak kendi nefsin yeter» diyeceğiz» Âyeti ile bildirilmiştir. Biz bildirinin ışık tuttuğu yolda gerçeğe giden yolu arıyoruz. Yanlış yönde atılmağa başlanan adımlarla, çarpık ya da inkârcı düşüncelerden kaynak alan yollarla menzile aslâ erişilemez.

3 — Uzaktan spin etkileşmesi ile yürütülen «action» faaliyetlerinde ise, henüz boşlukta kalmış elektronların neler yaptıklarını tasavvur etmek bile güç. Biraz kurgu bilim, biraz fantezi karışık diyebiliriz ki: bu faaliyetleri; kendilerini bizim hatırlamamızda, rüyalarımıza girmelerinde, ruh çağırmalarda - (gerçekten vâki ise), kimi yazar ve sanatkârlara mesaj iletme ve ilham fısıldamalarda, şeytana uyma eğiliminde olanları iyice dürtüklemeye, ya da koruyucu melek gibi şefaatkâr olanları ise sapma eğilimindeki yakınlarını doğru yola çekmeye, ve belki de aynı mekânda bulunan yakınları ile yârenlik et-

melerinde ve benzeri hallerde kendilerini gösteriyordur. Bu gibi etkileşmeler; karşılıklı birbirini arama durumlarında ya da aklımızdan geçen bir şeyin birden karşımıza çıkivermesi gibi başımızdan geçmiş olabilecek hallerde de yer alıyor olabilir:

4 — Yeryüzü insanının kafa ve beş hasse yapısının çok daha üstünde yeteneklere sahip ve imkânlara tâbi olabilirler. Meselâ, bizim görme ve işitme frekans limitlerimizin çok ötesinde olanaklar sayesinde her şey onlar için âyan beyândır. Ya da, bizim, evrende hız limiti olarak bildiğimiz saniyede 300.000 km. ışık hızının üstünde «tachyon» hızlara sahip olup, istedikleri anda uzayın herhangi bir mekânında hâzir ve nâzir olabiliyorlardır. Zâten zamanın onlar için ne değeri olabilir? Işık hızında zaman akışı durmuş olacağına ve tachyon hızda geri bile dönebileceğine göre, acaba, evrende gelmiş, geçmiş ve gelecek tüm «var»ların bütünleşmesi böyle mi gerçekleşecektir?

Elektron «Dış»larının tüm fizik özelliklerini haiz, fakat (+) elektrik yükü ile mücehhez olan karşıt maddesi pozitronların «İç»lerinin de elektronlara benzer spiritüel özellik ve yetenekleri var mıdır? Varsa, nasıl ve ne yöndedir? Bunlar muammadır. Yalnız, her ikisinin de «dış»larının bir özelliğini iyi biliyoruz: Bir elektronla bir pozitron karşılaşınca, birbirlerini yokederler ve muazzam bir enerji açığa çıkar, nötrino, fotonları, gama ışınları doğar, sonra nötrinolar tekrar elektron ve pozitrona dönüşürler. Fakat, gözlemlerimizde; ısı, eşik sıcaklığın altına düştüğü için evrende bu karşılaşmaya şahit olmuyoruz, ancak lâboratuvarlarda mikro modelleri meydana getirilebiliyor.

Elektron - pozitron karşılıklı «İç»lerinin bu bilinmezliğinin, ardındaki gerçek ne olabilir? Her ikisi de sonsuz yaşam süreli olduklarına göre, Evrenin büzülme dönemi sonunda, yeni bir «atome primordial» de toplanması halinde, yeni bir Big-Bang'ın doğuşu için, partikül yaratılmasının gerektirdiği 12 trilyon C derece sıcaklığı doğuracak enerji, acaba, «İç»leri bilgi ve sevgi dolu bu elektron-pozitron kozmik yumurtalarının karşılaşması ile mi yaratılacaktır? E.U.M.; elbette her «ol» dediğini, oldurur, fakat illiyetini, fizik sebeplerini sağlayarak. Yeni bir evrenin yaratılması ve yeni bir zamanın başlatılması için gereken Big-Bang enerjisinin başka hangi kaynaktan doğabileceğini tasavvur edemiyorum. Bu düşüncemin aşırı spekülâtif olduğunu ben de fazlası ile hissediyorum. Belki çok uzun yıllar sonra, bu düşüncüyü doğrulayacak bilimsel sonuçlara erişilirse; «20. yüzyılda bir Türk bunu sezinlemişti» diye anılabilir. Unutmayalım ki; düşün-

ce daima, bilimsel bulguların çıkış kaynağı olmuştur. Felsefe bir teoremi ortaya atar, deney ve gözlemler onu doğrularsa bilimsel kanunlar doğmuş olur.

Metempsikoz ve yeniden dirilişe inanmayan pozitivist, redüksiyonist ya da pragmatik batı düşüncesinin, eninde sonunda bu inanca yöneleceğini sanırım. «Üçüncü dalga» ile ilgili; Mimâr Sinan Dergisi Sayı 48 de yayınlanan, Avrupa Yüksek Şûrâları 30. Konferansı için hazırladığım bildiride, endüstri toplumunun, Doğu mistisizminden yararlanarak moralman yüceltilmesi çabalarından etraflıca bahsetmiştim.

Bütün mesele; yeniden dirilişin nasıl vukubulacağı üzerindeki bilimsel izah metodundadır. Aynı madde ve esprit yapısıyla, bir ölünün, belirli bir zaman içinde, biryerlerde dirilivereceğine biyolojik olurluk düşünmek; akıl ve mantık dışı bir saflık olur. Kutsal Kitapların sembolik bildirilerini, zahiri anlamlarıyla böyle sâfiyâne ve gâfilâne yorumlayanların dinsel inançları da zedelenir. Fakat, kişiliğin asıl temsilcisi olan Esprit'nin tekrar tekrar dirilişi; izaha çalıştığım «Eonik Evrim» yoluyla «réincarnation» sürecini aydınlığa kavuşturabilir inancındayım.

Aklıma gelen bir soruyu daha deşmek istiyorum: «Esprit; canlı, cansız tüm evreni oluşturan temel parçacıklardan elektronların içine dağıldığına ve evrenin ruhsal madde (psikomater) den ibaret olduğu iddiasına göre, bir bakıma, Tanrı; böylesine parçalanmış olmuyormu? Böylece Panteizm'in savunuculuğunu mu yapıyoruz?» Cevabımız ritüellerimizde ve Kutsal Kitaplarda mevcuttur. : «Tanrının da, ruhun da tarifi mümkün değildir». İnanç özgürlüğü o dur ki: insan, Tanrıya giden yolu seçmekte, kendi vicdanının samimî sesini dinlemekten başka bir emre zorlanamaz. E.U.M.; her yerde, her an hâzır ve nâzır olmak ve zamanın akışını da ezeli ve ebedî kılmakla, maddesel ve spiritüel tüm yarattıklarını kapsamaktadır. Kapalı bir evrende olduğumuzun ve evrim süreci hakkındaki düşüncelerimizin ilk ve inanılır kaynağı Kutsal Kitaplardır. Hadid Sûresinde bildirildiği üzere «Tanrı, hüvel evvel-ü velâhir-ü vezzahir-ü vel bâtin ve hüve biküllî şey'in alıym»dır. Bu bildiri, bu soruların tümünün cevabını içinde saklı tutmaktadır. Ayrıca; kendisinin herşeyi bilmesine karşı, bizim bilmemizi istediklerini bir takvime bağlamıştır, sonsuza kadar uzanan bir takvime. Ne var ki, arada bir, belirli bir misyonla gönderdiği bâzı Ulu kişilere sır perdelerini biraz olsun aralayiver-

mektedir, Bilimsel yollardan, ya da, sevgi yoluyla, ışık, hakikate giden yolu aydınlatan bir mucize köprüdür: «Madde» ile «esprit» âlemini birbirine bağlayan, maddeden, ruha geçişi sağlayan bir köprü. Lâkin, öyle «yarasa gözlü» ler vardır ki: bu ışığı ve onun aydınlattığı hakikatin; evrenin her tarafına yayılmış nişanelerini göremezler, ancak, ışıksız mağaralarda kendi akıllarına çıkış yolu ararlar, ruhları ise, hep karanlıklarda kalmağa mahkûmdur.

KİŞİLİĞİMİZİN YAPISI VE YÖNETİMİ

Her elektron: zaman - mekânının «İç»indeki faaliyeti müstakilen mi sürdürür, yoksa belirli durumlarda, diğer belirli elektronlarla haberleşme ve iştirak halinde olup, belirli bir merkezden mi yönetilir?

Sezgilerime göre; bu düzenin iki yöneticisi vardır. Bilgi ile ilgili düzen ise; henüz varlığını, yerni ve anatomisini bilimsel olarak tesbit edememiş koordine ediliyor olmalıdır. Zira, sevgi, sevinç, keder, göz-yaşı, heyecan gibi psişik olayların kalple ilgisinin mevcudiyeti götürmez bir gerçektir.

Şöyle bir analogi ile düşüncelerimi izaha çalışacağım: Beethoven'ın Mozart'ın, Bach'ın, Mahler'in ve daha pek çok bestecinin korolu senfonileri, messe, oratorio, passionları, operaları ve de diğer tüm enstrümantal ve vokal grupların birleşmesiyle icra edilen eserlerde; orkestrayı bir «orquestra şefi»nin, koroyu ise bir «koro şefi»nin çalıştırması ve sonunda orkestra şefinin tüm icrayı yönetmesi daima uygulanan ve alternatififsiz bir yöntemdir. Aslında, icraya katılanlar ne yapacaklarını zâten bilmektedirler, notaları da önlerinde hazırır ve formasyonları görevlerini kendiliklerinden ifaya müsaittir. Fakat, bir şefin yönetimi olmadan uyum ve de yorum (interprétation) sağlanabilir mi?

Aynı yaklaşımla diyebiliriz ki; elektronlar da bilgi ve sevgi ile mücehhezdirler, hepsi de «Métalangue» diyebileceğimiz evrensel spiritüel bir dil üzerinde, aralarında anlaşma sağlıyor olmalıdırlar ve de alın yazıları levh-i mahfuzda evrim programına işlenmiştir. Bu program içindeki misyonlarını yerine getirmelerindeki sır ve mucize dolu uyum ve «interprétation»un (cohérence) mükemmelliğinin; «beyin, kalb, E.U.M. üçgeni» içinde metafizik bir noktada nihai bir yöneticiye bağlı olmasının yine alternatififsiz bir zaruret olduğu inancındayım. İşte biz

masonlar da doğal olarak bu zaruretin bilinci içinde her işimizi E.U.M. nın Yüce Şânına izâfe ederek yapmaktayız.

İlginç bir husustur ki: sonsuz ömürleri boyunca kazandıkları tecrübe, bilgi ve sevgiye ait tüm kayıtları, kapalı zaman - mekânları içinde hıfzeden elektronlar; bu dünya yaşamı sırasında, ne daha önce ki-me ait olduklarını, ne de bedensel ölümden sonra ne olacaklarını, hâlen oluşturdukları beden sahibine ifşa etmemektedirler. Mâzi ve istikbâle şahsen ve teker teker hâkim değil gibi görünmektedirler. Tıpkı, korolu bir senfonide bir tek icracının eserin tümünü temsil ve temessül edemediği ve diğer icrâcılarla birlikte bir şefe tâbi olduğu gibi. Bu şefin ise, ilâhi bir sır perdesile örtülü olduğu ve evreni, ben-zeri tasavvur dahi edilemeyecek bir ahenk içinde yönettiği, gören göz, hisseden gönül için açık seçik bir gerçektir.

Kuran-ı Kerimde bize meâlen bildirildiği vechile: «Bilimlerin sırrı ger-çeği araştırmaktır, Tanrı bu sırları bilimlere emanet etmiştir, fakat bağışlamamıştır. Sen, birşeyler öğrendikçe bilimlere yönelirsin ve gerçeği sadece bilimlerde ararsın. Halbuki bilim, Hakikata giden yol-lardan ancak birisidir.» Ben, bundan esinlenerek şu benzetmeyi yap-makta isabet görüyorum: Bilginin eşliğinde sevgi ve sezgi ile erişil-meğe amaçlanan hedefle, salt bilimlerimizin amaçladığı hedef ara-sında şu benzerlik vardır; birincisi sevgi dolu bir insan, ikincisi; bu insanın yapabileceği herşeyi yapabilen, fakat sevgiden mahrum bir robot. Buna dayanarak ta diyorum ki: her ilim mâbedinin kapısına bir levha asıl-sa ve üzerine «Buraya inançsızlar giremez» yazıl-sa iyi olur. Tıpkı Mason mâbedlerinde olduğu gibi.

EBEDİ MAŞRIKA İNTİKAL : «ULVIYETE TEKRİS» DEMEKTİR, DAHA YÜCESİ «ULVIYETE İKAAF»TIR.

Gerek dinlerimiz, gerek masonik landmark'larımız gereği, «ruhun ölümsüzlüğüne inanan kimse için; ruhun ve dolayısı ile kişiliğin öl-mezliğini sağlayan elektronların kapalı zaman - mekânlarında hıfzet-tikleri bilgi ve sevgi yükünü artırmak, böylece cennet mutluluğunu vicdanında ilelebed duymak; bu kısacık dünya yaşamımızın gayesi olmalıdır. Bir masona düşen vazife; tüm düşünce ve davranışlarını, E.U.M. Yüce Şânına izafeten yaptığının her an bilincinde olmak ve her derece yeminlerinin sonunda tekrarladiği gibi, bu gâyede sebat için E.U.M. nın yardımını dilemektir.

Nur ve ziyaya kavuştuğu andan itibaren tüm ömrü boyunca ve masonluğun her derecesinde bir masona, sembollerle tâlim ve tedris edilen en önemli öğreti: «vicdanının sesini dinleme fazileti ve alışkanlığını kazandırma yollarıdır. Her düşünce ve davranışında nefis muhasebesi yapan, ve hiç bir suçlunun beraat edemeyeceği yegâne mahkeme olan vicdanının sesini dinleyen kimse; yalnız iyi insan olarak herkesin takdir ve sevgisini kazanmakla kalmaz, kendisi de ömrü boyunca huzurlu ve mutlu olur. Ya bu dünya yaşamını yitirdikten sonra? İstisnâsız herkes, bir muamma olarak daima zihnini meşgul eden bu soruya, kendi ruh ve düşünce yapısına göre cevap arayışları içinde ömrünü geçirir. Bulduğu cevap; kişiliğinin aynasıdır. Benim bulduğum ve inandığım cevap: «vicdanın sesinin dinlenmesinin ebediyete kadar süreceği» yolundadır. Hattâ, bu dünya yaşamında hatırlamayı, muhasebesini yapmayı çıkarlarımıza uygun bulmadığımız, fakat bilinçaltına işlenmiş kayıtlar dahi seslerini çıkaracaklar, sonuza kadar huzur ya da azap yaratacaklardır. İşte, cennet ve cehennem kavramlarının temeli budur, ve, merkezi; postmortem yaşamımızda «Ben»liğimizi ebediyete kadar sürdüren elektronlarımızın «İç»inde mahfuzdur.

Dinsel tâbirıyla ölüm hâline «âhirete göç» dediğimiz gibi, masonlukta da «ölüm» demiyor, «Ebedî masrûka intikal» tâbirini kullanıyoruz. Bunda derin bir hikmet saklıdır, bu da «Ulûhiyete Tekris» demektir. Ruhumuz spirîtüel içeriğini, bilhassa bilgi ve sevgisini, bu dünyaya gelişimizdekinden daha mütakâmil olarak, geldiği yere geri götürürken, zâten âşina olduğu gideceği bu ortama daha yukarı bir merteye kazanacağına göre buna «Ulûhiyet İkaaf» demek daha doğru olacak ve bunun bilincinde olanlar, bu tekris ya da ikaaftan korkmayacak, bilâkis sevinç içinde töreni idrak edeceklerdir. Bunun halk dilinde ifâdesi ne kadar güzeldir: «Bir insan doğarken; kendisi ağlar etrafındakiler güler, ölürken ise; kendisi güler, etrafındakiler ağlar».

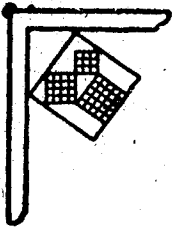
Ruhumuz, vicdanımız, tüm esprit'miz elektronlarımız; vasıtasile uza-ya ve sonsuzluğa taşınan kişiliğimiz olacağına göre, vicdanının sesini dinleme alışkanlığı ile bilinçli ya da bilinçaltı enformasyonları, hep huzur ve mutluluk verecek spirîtüel kayıtlardan oluşturabilen, böylece, inşaatı yaşam gayemiz olan «İnsanlık Mâbed»ni kendi vicdanı içinde kurabilmiş olan Mason; ritüellerimizin bize ideal hedef gösterdiği «Kâinat Vatandaş» olma vasıflarına erişecek ve «Ulûhiyete Tekris» «Ulûhiyete İkaaf» halinde ebediyete kadar sürecek murâkabe (méditation) durumlarında, bu kayıtların her hatırlanışında cennet

huzur ve mutluluğunu yaşayacaktır. Kutsal Kitaplarda bu «İnsanlık Mâ bedi»nin adı «Nuhun Gemisidir». Nuhun Gemisini, Ararat Dağının tepelerinde arayan nice gafiller değil, Nuh Peygamber ve O'nun çağırısına uyanlar gibi, vicdanlarının içinde geometrik bir noktada, metafizik olarak inşa edip, bu dünya yaşamı sırasında daima süregidecek kötülükler ve sapıklıklar tufanına karşı, bu gemiye sığınmayı başarabilen inanç sahipleri; tufan azdıkça Geminin kapılarının Tanrı tarafından kapatıldığını hissedecekler ve evrenin sonsuz zaman-me-kânı zarfında cennet huzuru içinde olacaklardır.

Dileriz, öyle olalım.

BİBLİYOGRAFYA :

- ☐ L'Esprit et la Science No 1. Colloque de Fés (Albin Michel S.A. 1983)
- ☐ L'Esprit et la Science No 2. Colloque de Washington (Albin Michel S.A. 1985)
- ☐ La Gnose de Princeton - Raymond Ruyer (Fayard 1974)*
- ☐ L'Esprit et le Relativité Complexe - Jean Charon (Albin Michel S.A. 1985)
- ☐ Esprit'nin Fiziği - Faruk Erengül (Mimar Sinan Dergisi Sayı 31, 1979)
- ☐ Kozmosta İnsanın Yeri ve Görevi - Faruk Erengül (Mimar Sinan Dergisi Sayı 56, 1985).

Nizam ve Düzen Kavramı ile İlgili Landmarklarımız

Halil İbrahim GÖKTÜRK

Bir Kavramdan Hareketle :

İlk insan topluluklarındanberi insanoğlu kendisi ve toplumun yararına türlü hak ve özgürlüklerinden özveride bulunmak gereğini duymuştur. İlk yöneticiler halkların yaşamı için zorunlu ihtiyaçların sağlanmasını gözönünde tuttular. Arkasından insan ilişkilerini düzenleyen yöntemleri oluşturdular. Her yöntem düzenlemesi genellikle insanı kısıtlayıcı ve sınırlayıcı tedbirler cümlesindendi. Zamanla oluşan ve gelişen toplumsal gelenek, Örf-adet, ve törelerden sonradır ki bugünkü hukuk kuralları sistemi ve hukuk felsefesi doğabildi. O kaçınılmaz sınır-

lamaların amacı, insanlığa daha iyi ve daha mutlu bir yaşam ortamı ve düzeni sağlamaktır. Ancak insan birikimli yüzyılların deneyleriyle çok önemli bir gerçeği öğrenebildi: **Yeryüzünde sonsuz bir özgürlük yoktur ve olamaz.** Çünkü insanın kendi güç ve yetenekleri sınırlıdır, tıpkı kısa ömrü gibi... Bu kısa ömür, onun sınır tanımayan tutkularıyla, beklenti ve özlemleriyle asla yarışamaz.

Bundan böyle elinde kalan sayılı özgürlüklerinden, kendinin ve toplumun mutluluğu ve esenliği adına yine de özveride bulunabilir. Aksi halde geçmişten öğrenilmişti ki yolunu ve denge-

sihi bulamayan kişi ve toplum- lar hoşnudluk yerine türlü çatış- ma, bunalım, acı ve karmaşa- lara sürüklenmişler.

O halde hukuksal kurallar, ve düzenlemeler önce haksızlık ve uzlaşmazlıkları olabildiğince azaltmak için meydana getirildi- ler. Çağın son takvim yılında genellikle hukukun ana felsefe- sini şöyle özetliyorlar: «Adalet, Doğruluk ve **TEK İNSAN** değe- rini ve önemini temel olarak al- maktır.» Eşdeğişle çağdaş dün- yamızın adalet anlayış ve görü- řü bu ideal çizgiye yükselmek- tedir. Hedef, o düzeyi sağılamak ve olabildiğince koruyabilmek- tir.

Dünden Bir Hatıra

Kanun, nizam deyince dünden kalan etkili ilginç bazı anılar çağırışmılıyor. Onlardan birini burada anlatmaktan kendimizi alamıyoruz: Olay, vaktiyle İs- tanbul Hava Harb Okulunda ge- çer. Orada genç bir kurmay binbaşı Tabur Komutanı vardır. Sonraları Orgeneralliğē kadar yükselen bu seçkin ve hatip su- bayın adı: Eşref Manas'tır. (Ya- kınlarının anlattığına göre emekliliğinde bile bir eve sahip olamamış). Yıl 1936 larda Bin- başı Manas, bir gün öğrenci ta- burunu Hürriyet-i Ebediye sırt- larına eğitime çıkartır. Orada

Tabur öğrenilerine yüksek sesle şöyle bir soru sorar: «Biz, şimdi niçin burada bulunuyoruz?» Öğrencilerinden aldığı dağınık ve kapsamsız cevapları yeter- siz bulur. Bunun üzerine her za- man yanında taşıdığı, yeşil kap- lı cep defterini manevra keme- rinin arasından çıkarır ve hava- da sallayarak: «İşte bu kitap- cık yüzünden; işte bu kanun- dan dolayı buradayız. Bu yasa emrettiğı için bu soğuk kış gü- nünde buralara birlikte geldik. Eğer şu kitapcık olmasa, sizle- rin bir koyun sürüsünden, be- nim de kepenekli bir çobandan hiçbir farkımız kalmazdı.» de- di. O küçük kitabın üstünde şu ad yazılıydı: «Askeri İç Hizmet Kanunu».

Yine bu konuyla ilgili gördü- ğümüz başka bir çarpıcı örne- ği batıdan alabiliriz: XIX. y.y. in Fransız sosyoloğlarından Gustave Le Bon'un yıllardanbe- ri slogan haline gelen sözü şu- dur: «Kanunu bilmeyen, kanu- nu her şeyin üstünde görme- yen milletlere medeniyet nasip olamaz.»

Buraya kadar ki girişimizin amacı, şu iki kelimenin önemini öncelikle belirtmeyi öngörmek- tir.

Hukukun Üstünlüğü :

Bugün de yönetimler, kişiye ve

toplumlarına düzen, disiplin ve işlerlik yoluyla esenlik ve mutluluk sağlamayı hedef alan düzenlemelerini sürdürürler. Bu arada mesleğimizin de günümüze kadar işlerliğini koruyan ve amacını belirleyen ilkeleri ve yasaları vardır. Özellikle mensuplarının söz, düşünce ve davranışlarını, meslekî hareket ve faaliyetlerinin alanını, belirler. Bu meslekî varlık ve eylem alanının sınırları neresidir? Orada nasıl davranılır? Bu seçilmiş bölge dış dünyadan hangi engellerle ayrılır? Ve nihayet LANDMARK nedir?

Öncelikle İngilizce Landmark kelimesinin sözlük anlamı şöyledir: «Land»; toprak, vatan, alan, yurt anlamı ile «Mark»: işaret, nişan, yeterli derece, nokta v.s. demektir. Bu birleşik kelimenin Türkçe karşılığı: «Sınır Taşı, Köşe Taşı», gibi anlamlara gelir. Belki de Türkçe «barılamak, barımak ve barınak» kelimelerinden türetilen «Barı Taşı» sözleri konuya uygun düşebilir. Onların her zaman gözönünde tutulmasında ve tekrarlanmasında yarar vardır. Zira onlar mesleğimizin çalışma alanını çerçeveleyen ve iç eylemlerini düzenleyen nirenge taşlarıdır. Bunlar 1723 tarihli Anderson Nizamnamesinin ilk yazılı yasaları olup şu 25 maddedir:

- 1 — Tanınma kurallarına riayet etmek zorunludur.
- 2 — M.: remzi üç dereceye ayrılmıştır.
- 3 — M.: ları, M.: gün içinden seçilen ve B.Üs.: denilen Başkan yönetir.
- 4 — M.: un ne zaman ve nerede olursa olsun yapacağı her toplantıya Üs.: ın Başkanlık etme yetkisi vardır.
- 5 — Üçüncü derece menkıbesinin anlatılması zorunludur.
- 6 — Ma.: derece verilirken B. Üs.: süre kısaltmaya yetkilidir.
- 7 — Lo.: ların açılış ve çalışmasında B. Üs.: süre kısaltabilir.
- 8 — Ma.: un dışarı açılma ve kendini göstermeleri B.Üs.: yetkisindedir.
- 9 — Ma.: ların mesai toplantıları ancak Lo.: larda yapılır.
- 10 — Her Lo.: bir Üs.: ve iki Nazır tarafından yönetilir.
- 11 — Çalışma halindeki Lo.: usulüne göre kapatılır.
- 12 — Her Ma.: , Ma.: , un bütün genel toplantılarında temsil edilmeye ve temsilcisine direkt vermeye hakkı vardır.
- 13 — Her Ma.: un, Lo.: kardeşlerinin aldığı kararları BÜ.

Lo.: veya Ma.: konvanlarında temyiz etmeye hakkı vardır.

14 — Her Ma.: un düzenli bir Lo.: yı ziyarete ve katılmaya hakkı vardır.

15 — Lo.: da hazır Ma.: lar tarafından tanınmayan bir Ma.: sınavdan geçirilmeden içeri alınamaz.

16 — Bir Lo.:, başka bir Lo.: nin muamelat ve mesaisine karışamaz.

17 — Her Ma.: bulunduğu ülkenin Ma.: jüridikasyonuna uyumakla yükümlüdür.

18 — Ma.: eriştirilecek adayın hür doğmuş, reşid olması şarttır.

19 — Her Ma.: un E.U.M. Alahın varlığına inanması şarttır.

20 — Her Ma.: un ölümden sonraki ruhun ölmezliğine inanması şarttır.

21 — Kutsal bir kitap Lo.: nin ayrılmaz bir parçası olarak var olacaktır.

22 — Bütün insanlar Allah nazarında eşittir ve Lo.: da da eşit olarak toplanırlar.

23 — Ma.: luk kapalı bir topluluktur. Ve dışarı yayılmasına izin verilmeyen sembol ve işaretleri vardır.

24 — Ma.: luk ameli bir sanat üzerine kurulmuş fikrî bir bilimden ibarettir. (Yani bir tür öğretilerdir).

25 — Ma.: luk LANDMARK'ları asla değiştirilemez.

KAYNAKLAR :

- Masonik Yayımlar :
- M.: luk ve Hukuk
- Mimar Sinan Dergileri v.s.

Leonardo'ya Mektup

Sinan GÜR MEN

Leonardo Usta,

Evet, yanlış bir çağda Dünyaya gelmiştin. Bilgi birikiminin çok eksik ve sade olduğu bir aşırıda. Senin gibi düşünen, soran, arayan insanların henüz çaresiz kaldığı dönemlerde. Sen anatomi, botanik, bioloji, astronomi, matematik, jeoloji, hidrolik ve şehircilikle, hepsi ile ilgilendin. Defterlerinde gözlem ve incelemelerinin notlarını tuttun; tırtıllı taşıtlar, el arabaları, zırhlı savaş aracı, uçak ve helikopterin atası uçan makineler, su altında gidecek araçlar, perdeli ayaklar, dalgıç elbiseleri, denizaltı projeleri çizdin, krikolar, pompalar saatler, prefabrike evler tasarladın. Sen insanın ilerliyeceği yolları görmüştün. Ne var ki, tüm bu konulardaki gelişmeler için münferit, kişisel, pik çıkışlar yeterli değildi ve gerçek gelişme için aralarına dehalarında serpiştiği ekip çalışmaları, ve bu çalışmaların nesilden nesile birleştirilmesi gerekiyordu. Sen önceki nesillerde yeterince gelişmiş bilgi ve bilime ayağını basamadığın gibi; senin çalışmalarını geliştirebilecek ekipler de daha uzun süre ortaya çıkmayacaktı.

Senin neyle hatırlandığını merak ediyorsundur. Optik ile ışığı, mekanikte hareketi incelemenle mi? Hayır. Belki biraz sukut-u hayale uğrayacaksın ama, sen, bilime susamış dehanla değil, yaptığın tablo-da Mona Lisa'nın gülümsemesi ile ün yaptın. O, çocukluğunda gön-

derildiğın, ve o devirlerde kilisenin zenginliğinden ya da aristokrat saraylarından nasibini almanı sağlayacağından, sade bir insan için en elverişli ve bereketli işlerden sayılan resim ve heykelticiliği öğrendiğın, Floransa'lı ressam, heykeltıraş ve de kuyumcu Verrocchio'nun atelyesinde yetiştikten sonra, geçimini temin için, ömrün boyu düklere şenlikler düzenlemek, sarayın beğeneceğı oyunlar icat etmek, tiyatro dekorları yapmak, şenlik ve turnuvalar için kostümler çizmek vs. gibi uğraşlarının yanısıra yapmış olduğın ressamlığıyla ve yaparken yine de zamanını daha iyi değerlendirmek için daima yeni resim malzemeleri denediğın ressamlığıyla ün yaptın. Mona Lisa'nın gülümsemesinin ötesindeki asıl değerin bu gün yavaş yavaş daha iyi anlaşılıyorsa da, bilgin ve araştırmacı yönün asırlarca ressamlığı-nın gölgesinde kaldı. Rüzgarınla sağladığın bu ün, senin için buruk bir sevinç kaynağı, insanlık içinse düşündürücü olmalı.

Leonardo usta, artık günümüzde senin gibi dehalar, en azından belirli ülkelerde, ressam olarak yetişmek durumunda, elbise modeli çizmek zorunda değiller. Günümüzün genç dehaları, daha 13-15 yaşlarında içlerini yakan ışığa kapılan pervaneler gibi kendilerini bilimin bioloji, ya da nice dalda yeterince büyük bir temelden, kaynaktan yararlanabiliyor, tam bir haberleşme içinde birbirlerini etkileyerek çok daha hızlı ilerliyebiliyorlar. Günümüz dehaları çalışma olanakları açısından senden çok daha şanslı Leonardo usta. Bu değışikliğın nasıl olduğunu sana kısaca anlatalım :

Senden sonra yaklaşık iki yüz yıl boyunca, insanlık görünür önemli bir gelişme göstermediyse de, yavaş yavaş bir kuluçka dönemi başlamıştı. Ve nihayet ilk patlama buhar makinası ile gerçekleşti. İnsan, çevresinde doğal olarak bulunan ve sınırlı alanlarda yararlanabildiğı insan ve hayvan gücü, rüzgar ya da akarsu yerine, giderek büyüttüğü yapay bir gücü yönetiyordu. Öyle ki, işi koca bir şehir nüfusunun birleşik gücünü bir füzeye sığdırmaya kadar götürecekti. Böylece insan rüzgarın kaprisinden kurtuldu, gemilerini istediğı zaman dilediğı yere gönderdi, treni geliştirerek ulaşım ağları ördü. Dünya yavaş yavaş küçülmeye başlamıştı. Belirli ülkelerde yapay gücün kullanımı ile fabrikalar doğdu, üretimde patlamalar oldu, köyler boşaldı şehirler doldu, eskinin çiftçileri yeni dönemin işçileri oldu. Gelişen ülkeler kamu oyuna dayalı demokrasiler kurdular. İnsanlık yerinde saymaktan kurtulmuş, yürümeye başlamıştı: 18. asırda yavaştan, 19. asırda daha hızlı, 20. yüzyılda koşar adımlarla. Artık her geçen yıl bilimin emrine daha çok araştırmacı

sunuyor, yeni buluşların, özelliğine göre, ya bilimsel temel ve yapıya katılması, ya da yaygın bir şekilde insanların iyilik, konfor ve refahına aktarılması sağlanıyordu. Ekonomik onun uzantısı olarak siyasi ve askeri rekabet içinde olan devletler bu gelişmeyi kamçılıyor, giderek daha çok insanın ortaklığı ve birleşik yatırım gücüne dayanan firmalar devleşip, uluslararası, boyutlara ulaşırken, kar arayışı içinde, teknolojik gelişmenin bir diğer itici gücü oluyordu. Yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki büyük dünya savaşı, bıraktığı acı ve yıkıntı ile birlikte, başta atomun parçalanması olmak üzere teknolojinin yeni bir hız kazanmasına adeta rampa oldu.

Nihayet Leonardo usta, yirminci yüzyılın ortasında, insanoğlu bir yandan en büyük şehirleri bile saniyede haritadan silecek bombalar üretir, o tasarladığın uçağa sestten bir kaç misli hız kazandırır, çizdiğin denizaltıya su yüzüne çıkmadan dünyayı dolaştırır, bildiğin havai fişeği binlerce tonluk itici güce sahip rekotlere dönüştürürken, diğer yandan aynı insanoğlu, dünyada ortaya çıkışından bu yana en büyük adımını attı: İnsan evrensel olma yolundaki kritik noktayı aştı. Önce buhar makinası ile yapay gücü elde eden insan, şimdi bilgisayar dediği cihazla yapay zekaya giden yolu açıyordu.

Bilgisayar. Aynı kapasitesi koca binalara sığmayan boyutlardan 25-30 yılda ceplere giren ve 4. nesli aşıp 5. nesline yaklaşılan şu müthiş cihaz.

Şimdiden binlerce insanın ömür boyu bitiremeyeceği hesapları çok kısa zamana sığdıran, büyük ve yanılmaz hafızalı cihaz. Kristof Kolombun keşfettiği kıtadaki bir devletin başlattığı, uzaydan savunma programının gerçekleştirilmesi için yarın düşünmeye başlaması gereken, cihaz, ve belki de öbür gün, hiç insan katkısı olmadan yönettiği robotlarla, kendinden daha üstün bilgisayarı, kendi başına geliştirip programlayacak ve çarpan etkisi ile gelecekte insanın gelişimine katkıda insandan daha büyük pay alabilecek cihaza Leonardo usta, şaşırdın ve biraz da sarsıldın. Yaşadığın alemde bulabilecek en büyük zekanın insana ait olduğu vehmedilirdi. Oysa bu gün, içlerinde sana benzer dehaların da bulunduğu disiplinli insanların, araştırma, bilgi ve çalışmalarının çok daha üstün ve yoğununa sahip cihazlar elde edildi, sesli sorulara, sesli cevap vermeye kadar, üzerinde nice detaylar geliştirildi. Bilim adamları, bildiklerinden yararlanarak bilmedikleri hakkında düşünür karar verebilecek, ve mutlaka insandan çok daha az hata yapacak zeki

bilgisayarların maceraları hakkında kurgu bilimcilerin hayallerini yalanlamıyorlar. Günümüzde en büyük gemi ile insan arasındaki güç farkının bir benzeri, yarın evrimini tamamlayıp zekaya ulaşan bilgisayarla insan arasında, üstelik fark giderek çoğalarak oluşabilecek.

Bırak bilgisayarın göstereceği aşamaları ama bu günkü bilgisayarı, yeteneklerini göstermek üzere, ışık hızı ile gidebilecek bir araca yerleştirip, gerekli yolculuktan sonra, dünyamızın bir kaç bin yıl öncesine 15 günlüğüne misafirlığe yollıyabilseydik, belki de hakkında kütüphanelere sığmayacak kadar kağıt harcanır, uğrunda inşa edilecek mabetlerde milyonlarca insan çalışır, ve üzerine günümüze ulaşan en yaygın bir din dahi kurulabilirdi. Evrenin boyutlarını öğrendikten sonra kafalarımızda küçülen dünyacığımız gibi, başka gezegenlerde varolduğu kuvvetle sanılan canlı varlıklardan ileri zekalılar ve uygarlıklarının ürünleri bir yana, daha şu dünyacığımızda insanın geliştirme yoluna girdiği yapay zeka ile sade insan arasındaki fark, insanın kendinde vehmettiği baş köşe felsefe ve hayallerinden, ön primiyelik rüyalarından uyanmasına yetmez mi Leonardo usta?

İnsan yerinde oyalanmanın açığını kapatmak için olanca hızı ile çalışıyor: Bir yandan bilgisayarlardan giderek daha büyük ölçüde yararlanarak güneş sistemine insanlı, insansız araçlar yolluyor, diğer yandan atomun içine girerek daha küçük partiküllere doğru yol alıyor, beri yandan nihai amacı insanı daha zeki, daha dirençli ve ömürlü kılmak olan günler üzerine araştırmalar yapıyor... Gelişim giderek, öyle hızlanıyor ki, insanın başlangıcından o güne kadarki tüm buluşları, bir kaç yıl içinde ikiye katlanıyor, teknoloji adeta bir zaman tüneline giriyor; o teknolojiyi sürdürenlerle birlikte; ve gelişmeyi, çok kısa zaman bölümüne sığan bu tırmanışı iyi izleyen, insanların tüm ağır aksak statik dönem kavramlarının, değer ölçülerinin, tünelin bir ucundan diğerine köklü değişikliklere uğrayacağını kavrayan bir bölüm insanla birlikte... Ya gerisi? Büyük çoğunluğu?...

Leonardo usta, senden sonra dünya nüfusu on kereden fazla artarak bu gün beş milyar sınırına dayandı ama, ne yazık ki senin çağının insanların uygarlık düzeyinin alt-üst sınır farkı giderek kapanacağına, alt sınırın yerinde sayması ile tersine daha da arttı. Ve şimdi en büyük problemimiz, bu kadar değişik kafa yapısı ve uygarlık düzeyindeki insan kitlelerini o zaman tüneline nasıl geçireceğimiz.

Tüm medeniyet kıpırdanışları ve de sanayi devrimine rağmen, belki giyimleri ile en son günleri yaşayan, ya da teknolojinin piyasaya sunduğu tüm araçları düşünmeden kullanan insanların büyük çoğunluğu inançları, yaşantıları, kavramları ve değer ölçüleri ile hâla statik çağların uzantısı ve insanlığın yükselişini frenliyen güçlerin kolları durumundalar. Tarih boyu insanlığın en büyük düşmanı yine insanlar arası uygarlık, zihniyet, kafa farkları olmuştur. Geçmişte, içinde ilk motor tasarılarının da bulunduğu ki gelişebilseydi belki on, on beş asır kazanabilirdik, İskenderiye kütüphanesinin yakılışı, yıkılışı, bir daha yıkılışı kâbusu bir daha yaşanmak istenmiyorsa, insanlığın yükselişinin daha çok insanca savunulması, korunması, güven altına alınabilmesi için, yine daha çok insanın eski çağdan zaman tüneli ile insanlığın yeni çağına geçme bilinc evrimini gerçekleştirmesi gerekir. Eğer, aldığı hızdan dolayı, duraklaması, geri dönüşü olmamış gibi gözüken, ama biraz daha derinliğine düşünüldüğünde zayıf noktaları görülen yükselişin gittikçe sivrilen, dikleşen bir piramitle gücünü kaybederek kaçan bir büyük fırsata dönüşmesi istenmiyorsa.

İnsanların, çocukluktan beyinlerine monte edilen, ettirilen değer ölçülerinden, inançlarından, kavramlarından, hatta örf, âdet adı altında pek de masumlaştırılmaya çalışılan tüm yaşam ve davranış kalıplarından oluşan çatıyı demonte etmeleri, insanlığın bu gün ulaştığı bilgi ve yarınları tasarlayabilme, kavrayabilmenin sentezi olan bir bilinçle, bu demonte elemanlar, tek tek incelemeleri, gözden geçirmeleri, insanlığın yeni çağına uymayanları kenara iterek, diğerlerini yarınlara uygun biçim, rötuş ve sıralamayla, gerekiyorsa yeni kavramlar ilavesi ile yeniden monte etmeleri gerekir.

İşte Leonardo usta, ülke şehir şehir, sokak sokak hatta yan yana yaşayan insanlar arasındaki senin zamanından beri artmış olan bu uçurumu gidermek, ya da azaltmak hayli zor, ama imkansız değil. Geriye dönüşü arzulayan, yükselişi sabote etmek isteyen ülkeler uluslararası çapta henüz etkisiz, ve çoğunluk ülkelerde gelişme yolu açık gibi görünüyorsa da, ekonomik, siyasi ve militarist rüzgarların, insanlığı yarın nereye sürükleyeceği hiç belli olmaz. Rüzgâr sakinken uçurumları kapatmak, azaltmak, ve insanlığın yükselişini geri ve yan tehlikelerden korumak gerekir.

Bu konudaki insanlık görevi yine biz masonlara düşüyor Leonardo usta. Hangi masonlara diyeceksin, sahi biz sana kendimizi tanıtmak

dık. Senin de varlığını bildiğin, belki de zaman zaman omuz omuza çalıştığın hür duvarcılarının senden sonra görevlerini tamamlamaları ile kurdukları cemiyet yer yüzünden çekilirken, buhar makinasının icadı yıllarında, bir kısım aydınlar bu cemiyeti benimseyip, spekülâtif olarak yaşatarak; insan ve insanlık için çalışma şantiyesi yaptılar. İşte bizler onların torunları ya da devamıyız. Bu cemiyet siyasi ve sinai devrim döneminde, endirekt olarak yaptığı etki ile, insanlığa çok yararlı bir rol oynadı. Masonluğun yaygın olduğu ülkelerde, o devrimler giderek tamamlandığından, bu gün kimileri masonluğun rolü bitmiş, varlığı amaçsız kalmış sanırlarsa da, görüyorsun ki durum tam tersine Leonardo usta. Masonluğu belki eskiden olduğundan daha gösterişsiz ama daha önemli bir görev ve çalışma beklemekte: Önce kendini sıkı bir kontrolden geçirip, sonra olanca çabası ile uygarlığın yükselişini desteklemek ve korumak, ve de insanlığın çağ değişimine, kendini yenilemesine yardımcı olmak. Her fırsattan yararlanarak toplumların, sırasında tek tek insanların gelişimine çaba göstermek, yardım etmek, daha heyecanlı bir deyişle, guruplar halinde, hatta bazen tek tek dünlerden yarınlara, zaman tüneline bir ucundan diğerine adam kaçırmak.

Leonardo usta, çalışmaların yeterince değerlendirilmedi diye üzülme, o senin yaşadığın çağın problemi ve günahıydı. Bizler senin, ve senin gibilerin, bilimle süslenişinizle, yeni girdiğimiz çağın öncüleri olarak görüyor, yaşadığınız asırlara meydan okuyuşunuza en büyük saygıyı duyuyoruz. Ve bu mektubumuzla sana ve geçmişin imkansızlık içinde, cesareti kırılmadan çalışan bilim adamlarına söz vermek istedik ki biz masonların ortak çabaları ile, giderek daha çok ülkeden, daha çok genç Leonardolar, insanlığın yeni başlıyan çağının, teknoloji ve uygarlık şantiyesine kazandırılacak, ve keşif ve buluşları yükselişimizin tabloları olacak.

Sfenks

Raşid TEMEL

Masonlar öğretilerini sembollerle yaparlar. Sembollere okunacak bir ders olarak değil, çözülmesi icabeden bir bilmece olarak bakmalıyız. Locanın içinde birçok semboller olduğu gibi, loca dışında da bizi ilgilendiren semboller vardır. Gerçek sırlar antik sembollerde ve onların gizli manalarında. Bunlardan biri de Sfenks dir.

Doğanın sırrını çözmenin sembolik anahtarı, kuma derin bir yatağa oturan Sfenksin dev gibi şeklinde aranmalıdır. Sfenks aynı zamanda Piramitlerin bekciliğini de yapmaktadır.

Sfenksin başı insan, kanatları kartal, gövdesi boğa, pençeleri aslandır. Hikmetli olmayı arzu eden bir kimse, doğanın sırrını öğrenmesi için Sfenksin varisi ve onun anlayıcısı olmalıdır.

Konuşma yeteneğine sahip olabilmek için onun insan başına sahip olmalıdır.

Yüksekleri fethedebilmek için onun kartal kanatlarına sahip olmalıdır.

Derinliklerin engellerini aşabilmek için onun boğa gövdesine sahip olmalıdır.

Sağa, sola, öne arkaya doğru kendine yol açabilmek için onun aslan pençelerine sahip olmalıdır.

Kuzeydeki İki K.:imiz

Ziya ARIKAN

«2. Ekim. 1986 günü olağanüstü güzellikte inşa edilmiş Finlandia Hall salonlarında yapılan toplantının sabah oturumu oldukça hararetili ve yorucu geçmişti. Öğle yemeği için verilen arada kendimi sokağa atıp, Helsinki'nin temiz ama rutubetli ve soğuk havasında amaçsız yürümeye başladım. Ayaklarım beni ulusal tiyatronun arkasındaki geniş parka götürdü. Burada dolaşırken küçük bir tapeciğin üstünde beklemediğim bir görüntüyle karşılaştım. Üzerinde amblemimiz bulunan demir parmaklıklarla çevrili bir mezar... Mezar taşı üstündeki yazıyı anlamak bir yana, hangi dilde yazıldığını bile çıkartamadım. Mezarın ve mezarın baktığı koyun fotoğrafın çektikten sonra top-

lantı için Finlandia Hall'e geri döndüğümde, Fin'li meslekdaşlarımdan mezarla ilgili bilgi istedim. Olumlu yanıt verdiler. Nevar ki 5. Ekim tarihinde Helsinki'den ayrılırken istediğim bilgi henüz elim'e ulaşmamıştı. Sık sık tekrarladığımız «biz bize benzeriz» sözünü «insan insana benzer» şekline çevirerek yurda döndüm, ancak yanılmıştım. 6. Aralık. 1986 tarihinde Fin'li meslekdaşım Bn. Paivi Viinikainen'den bir teleks aldım. Geciktiği için özür diliyor, kısa sürede gerekli bilgiyi ileteceğini bildiriyordu. Finlandiya 34 No.:lu Asinis L.:ından Voitto Koskela K.:imiz araştırma yaparak dokümanları bulmuş, Bn. Pâiyi Viinikainende bunları fransızca'ya çevirmişti. Koskela

K.:imiz için bu belki bir görev-
di ama, yaşam boyu belki yüzü-
nü bir kez daha göremiyece-
ğim. Bn. Viininkainen'in çabası,
içtenliklerine, nezâketlerine, gü-
leryüzlü yardımseverliklerine
hayran kaldığım Fin toplumunun
bu güzel niteliklerinin canlı ka-
nıtıydı. Bana, bu iki iyi insana
alenî teşekkürlerimi sunarak,
iletlen fransızca metinleri dili-
mize çevirmekten başka yapa-
cak iş kalmadı.»

Töölölahti koyu yakınındaki
Kaisaniemi Parkının kuzey kö-
şesinde, ıssız bir tepenin üze-
rinde, yakın zamana kadar tek
süsü toprağa gömülmüş granit
blok olan bir mezar bulunmaktadır.

Günümüzde, bu mezarın çevresi

demir parmaklıklarla çevrilmiş,
toprağa gömülü duran granit
blok ortaya çıkarılmıştır. Granit
taşın üzerinde eski İsveç dilin-
de şu satırlar okunmakta-
dır: «Likagodt om varlden vet,
här hvilat, Gud ved hvad han
glort och uslingen välsignat
hans minne.» (Burada kimin
yattığını dünyanın bilmesi
önemli değildir. Tanrı ne yaptı-
ğını biliyor ve bahtsız anısını
takdis ediyor.)

Bu kelimeler, burada sözü edi-
len mezarda yatanın tutumunu
ve varlığını çok güzel tanımlı-
yor. Bu kişinin adı Frederik
Granatenhjelm'dir. Süvari bölük
komutanıydı, içinde yattığı Kai-
saniemi parkının, park içinde
bulunan Üniversite Botanik

bahçesinin ve bunları çevreleyen arazinin sahibiydi.

İsveç kökenli Granatenhjem İsveç ordusunda görevliydi. Ehrensvärd K.: Helsinki karşısındaki bir adada Suomenlinna kalesinin inşasına başladığında, Granatenhjem K.: de buraya atandı. Bu iki kişi M.: nedeniyle dost bulunuyorlardı.

Dürüst ve dinine çok bağlı olduğundan, bütün baslıklara karşın, İsveç tarihinin o devirlere özgü çatışmalarına hiçbir şekilde katılmadı. Granatenhjem K.: in karakterini belirtmek için aşağıdaki anekdot anlatılmaktadır: Ünlü Yrjö Maunu Sprengtporten'in kayınbiraderi Jaakko Maunu Sprengtporten, ihtilâl yapan kral Kustaa III adına Suomenlinna kalesini ele geçirdiği zaman, burada bulunan subay ve askerlerden krala karşı dürüst olacaklarına ve sadık kalacaklarına dair söz vermelerini istemişti. Granatenhjem K.: kralı ve devletleri için daha önce birlikte yaptıkları yemini bozmaya vicdanının izin vermediğini ileri sürerek bu yemini yapmayı ret etmiştir. Sprengtporten, Granathjem K.:i kucaklıyarak bu red yanıtıyla yetinmek zorunda kalmıştır.

Suomenlinna kalesindeki, bir gemi pupasında bir mazgal ve bir kılıçtan oluşan anıtın altında Mareşal Dük Augustin Ehrens-

värd K.: yatmaktadır. Kaleyi inşa eden Ehrensvärd K.: in bu anıtının, nice bombardimanlara karşın zarar görmeden yaklaşık iki yüzyıl önceki haliyle günümüze kadar gelebilmesi mutlu bir rastlantıdır. Kaleyi bir süre ellerinde bulunduran Rus'ları, Ehrensvärd K.:in mezarını, güçlük çıkarmadan bağımsız Finlandiya ya bıraktıkları için takdir etmek gerekmektedir.

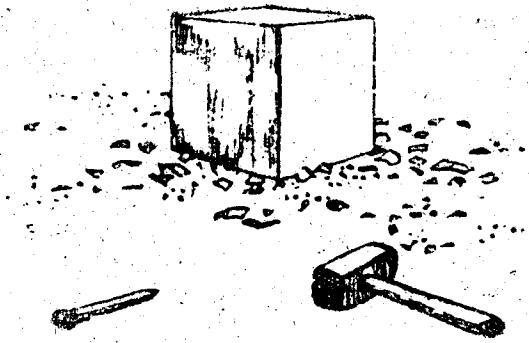
Ehrensvärd K.: aslında Finlandiya kökenliydi, zira babası Juhana Jaakko Schaffer Fin asillerindendi. Ehrensvärd K.: 1710 yılında İsveç'de doğmuş ve burada öğrenim görmüştür. Sık sık yaptığı yurtdışı gezileriyle öğrenimini geliştirmiştir. İlgiyi yalnızca askerlik değil, teknik askerlik hatta bütünüyle teknoloji idi. Finlandiya'ya ilk kez 1747 yılında savunma gizli komitesi mensubu olarak gelmiştir. Merkezî bir kale için yer bulmak amacıyla birçok yöreyi dolaşmıştır. Sonunda Helsinki'nin karşısında bulunan Susisaari (kurt adası) üzerinde karar kılmıştır. Augustin Ehrensvärd K.: in önerisi üzerine burada kale inşası kararlaştırılmış ve gene onun önerisiyle kaleye Sveaborg (Fince: Suomenlinna) adı verilmiştir.

Ehrensvärd K.: yaşamını bu kalenin inşasına adamıştır. Çok kısa bir süre hesaba katıl-

mazsa, hemen hemen ölümüne kadar 24 yıl süreyle ara vermeden çalışmaları yönetmiştir. Ehrensvärd K.: in tasarısı ve çalışmaları Finlândiya'nın savunulmasında hayatî önemi olmuştur.

Ehrensvärd K.: in M.: yaşamı konusunda fazla bilgi yoktur.

Kuşkusuz İsveç MM.: indandı zira Finlândiya'da ilk açılan L.: olan Augustin L.: ı onun adını taşıyordu. M.: tarihinde özel bir yeri vardır ve anısı hiçbir zaman yok olmiyacaktır. Vicdanı ve enerjisiyle, sadâkat ve namusuyle bütün Finlândiya'lı MM.:a örnek olmuştur.

Comacine Üstadları

Yılmaz SUNER

Bu yazımda size, ülkemizde neşredilmiş yazılarda benim rastlıyamadığım, Avrupa'da Ms.: luğun doğuşu hakkında bize ışık tutabilecek Comacine Birliklerinden bahsedeceğim.

Konuya girmeden geçecek bazı terimleri açıklamak istiyorum. Collegia, Kolej (College), Gild, Korporasyon (Corporation) gibi kelimeler, muhtelif karakterdeki birlikler; Magistri, Usta, Üstad anlamındadır. Comacine'ler ise, Kuzey İtalya'da, Como Gölü'nün güney batısında, Milano'ya 30 Km. mesafede Isola Comacina adasında yaşamış, büyük mimarî yetenekleri olan bir kavimdir.

Bazı yazarlara göre, Roma Kolejlerini Operatif Gild'ler, onları da 1717'de bunlardan doğan Spekülâtif M.: luk izlemiştir.

Bu araştırmanın ana gayesi, Operatif Gild zincirine bir halka ekleyip, en eski gild formasyonundan Lombard Devri ve Rönesans vasıtası ile İngiliz gildlerinin teşkil ettikleri Spekülâtif M.: luk formasyonuna bir bağ kurmaktır.

Başlangıçta, bu bağı ortaya çıkarmak için herhangi bir teşebbüste bulunulmamıştı. Ancak, son zamanlarda daha dikkatli araştırmacılar ortaya çıkarak Roma Kolejleriyle Spekülâtif M.: luk arasındaki doğrudan bağlantıyı tesis edecek olan neticeleri vazetmişlerdir.

Konunun ihtilâflı karakteri dolayısıyla, «Commacine Üs.: larının tarifine geçmezden önce, bu özel sahada çalışmalar yapmış bulunan otoritelere ve iktibaslara (aktarmalara) dayanmanın gerekliliğini belirtmeliyim. Keza, bahse mevzu teşkilâtın devrinde Roma ve o çağ medeniyetine mümkün olduğunca tarafsız bir gözle bakmanın lûzumuna da işaret etmek isterim.

476 yılında son Sezar Batı tahtını bıraktığında, tarihçilere göre, Roma İmparatorluğu'nun çöküşü bariz bir şekil almağa başlamıştı. Aslına bakılırsa, 327 yılında, Constantine'in, o zamanki İstanbul'da bir imparatorluk kurarak Roma'dan büyük bir güç çekmesiyle bu çöküş başlamıştı. Bu büyük gücün çekilmesi, Vandal ve Gotlara hücumlarını yenilemede büyük kolaylık sağlamıştı. Beşyüz yıl boyunca barbar kavimler sürüler halinde Roma İmparatorluğu'na saldırmış ve herbiri bir öncekinden daha derin yaralar açmıştı. Fakat, imparatorluk, harici düşmanlardan ziyade dahili çekişmeler yüzünden batmaktaydı. Genellikle, «Batı İmparatorluğu V. yüzyılda yıkılıp Avrupa «Karanlık Çağ»a girdiğinde her türlü gelişme de durmuştu» denilir. John Fiske, «Tarihi Anlamada Eski ve Yeni Yöntemler» adlı eserinde bu çağ için bakın ne diyor. Homer ve Tacitus'tan söz edilmiyen bu kasvetli çağ hakikaten insanlık açısından kritik bir çağdır. Edebiyata karşı olan çeşitli kısıtlamalar, Büyük Teodor Devri ile Amerika'nın keşfi arasında kalan yılların yanlış değerlendirilmesine, yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Birçok sebepten dolayı bu çağa ORTA ÇAĞ denilmiş, fakat, bu on asıra, hepsi birbirinin aynı imişçesine yanıltıcı bir sıfat takılarak «Karanlık Çağ» adı verilmiştir. Bu kasvetin bir kısmını, bu sıfatı kullananların beyinlerinde aramak gerekir.»

Diğer taraftan, E.E. Cauthorne biraderin anlattığına göre, bazı istisnalar, bu çağda yaşamış ve eserler meydana getirmiş olan Comacine Üs.: larının yetişmesine imkân sağlamıştır. Lombard Mimarîsini yaratan ve geliştirmiş olan bu Comacine Üs.: ları, barbar kavimlerin istilâlarından kaçıp Hür Como Cumhuriyeti'ne sığınan Roma Collegia sanatkârlarının ahfadı idiler. Bunlar kudretli bir birlik kurarak Rönesans'ta Fransa ve Almanya'daki benzer birliklerle doğrudan bağlantı kurmuş ve onları etkilemişlerdi. Böylece, Roma Collegia ahfadı, bilâhare Spekülâtif M.: luk şeklinde gelişen Operatif Birlikler ile bağ kurmuştur.

Bir kavmin ya da ufak bir halk kitlesinin, muhtelif sebeplerle, edebiyat, ilim ve medeniyetten uzak kalması anlaşılabilir. Fakat, koca bir dünyanın karanlıkta kalmasını anlamak imkânsızdır. Bazı tarihçiler

bunu haklı çıkarmak için,» gelişme güneşi tamamen ya da kısmen tutulma durumuna geçtiğinde V. ve XII. yüzyıllar arası karanlığa gömülmüştü» veya, «XII. yüzyılda Rönesans'ı hazırlayan ilk sanat hareketleriyle Eski Klâsik Roma sanatı arasındaki devir karanlıklar içinde kalmıştı» derler. Orta Çağ'ın sosyo-ekonomik yapısı hakkında araştırmaları ile bilinen Leader Scott, bu arada sanatın tamamen ölüp gömüldüğünün düşünülüğünü, cesedininse Bizans giysileri içinde mumyalanmış olup Ravenna (İtalya)'daki mezarında bulunduğunu söylemiş, fakat, ölümün, yeni bir hayatın başlangıcından başka birşey olmadığını ifâde ile sanatın bir ceset olmadığını, onun sadece İtalyan topraklarına ekilmiş bir tohumun Rönesans baharını hazırlayan muhtelif çiçeklerin yetişip gelişmesine sebep olduğunu sözlerine ilâve etmiştir.

Rönesans'ı takibeden büyük katedral inşa devrini açanlar, bu mahsulü ekip biçenlerdir. Bunlar, M.: luk yolunda ilerliyenler için mühim ve enteresan olduğu kadar M.: edebiyatı için de oldukça yenidir.

Comacine Birlikleri'ni, Karanlık Çağ'da, Roma sanatının uykuya daldığı, krizalit devrinden itibaren takibedecek olursak pekçok mesele- nin daha açıklık kazanmağa başladığını görürüz. Scott'ın deyimi ile, «Lombard Devri'nin tırtıl durumundan Rönesans'ın Gotik'ine muhteşem kanatları ile uçtular.

M.: ik olsun olmasın, bir nesil öncesine kadar birçok tarihçi, Karanlık Çağ'da vuku bulan olayların, dünyanın gelişmesine katkısının pekaz olduğu ya da nazarı dikkate almağa değer olmadığı hissini vermeğe çalıştı. Onların görüşleri geçerli olsaydı. biz, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ile Rönesans arasında husule gelen olaylar hakkında çok az bilgi sahibi olurduk. Got ve Hun akınları ile yağmalandıktan ve yıkıldıktan sonra İtalya'da birçok şehir yeniden inşa edilmiş bir hayli de katedral yükselmişti. Bu katedrallerden bazıları bugün dahi ayakta durmaktadır. Bu devrede, çağa başka bir açıdan yaklaşan ve M.: ik çalışmalarda bulunacaklar için yeni ve önemli bir saha açan tarih mimarları ortaya çıkmıştır.

V. yüzyılın sonlarına doğru yeni bir barbar akını Batı'yı silip süpürmüştü. 486 yılında Doğu Galler, Franklar'ın eline geçmişti. Teodor- yenler ve Ostrogotlar İtalya'yı Odoakr'ın elinden alarak başkenti Ravenna olan Ostrogot Krallığı'nı kurmuşlardı. Bu krallık hayli aydın (tabii zamanına göre) denilebilecek bir şekilde organize edilmiş ve yö-

netilmişti. Büyük Teodor, Cermen akıncıları içinde en ileri ve açık fikirli olanı idi. O, bazılarının iddiasına göre okuma - yazma bilmezmiş ama kültürlü bir insanmış.

Tarihin bize anlattıklarına göre ise Teodor, 8 yaşından 18 yaşına kadar, o zamanki İstanbul'da eğitim görmüştü. Dolayısıyla onun yasaları, barbar akıncılarınkinden ziyade Roma düşüncesine paralellik gösterir. Bu nedenle, onun, başkenti Ravenna'ya, işgali altında bulundurduğu 493-526 yılları arasında pekçok eserler kazandırması bizi şaşırtmaz. Bu eserler, Bizans etkisinde kalınarak meydana getirilmiş olmalarına rağmen, ilk Hristiyan üslûbunun en mükemmel örnekleridir. Teodor, bir Âri (Hint - Avrupa'lı) olup Roma Bıshopu'na karşı idi. Bu gerçek ve onun, o zamanki İstanbul'da görmüş olduğu eğitim, de Ravenna'daki eserlerdeki Bizans etkisini izah eder.

«İtalya'da Mimarının tarihi» adlı eserinde Charles A. Cummings, «Teodor'un tahta çıkışını takiben yaptığı ilk işlerden biri, kemerler ve şehir duvarları dahil bütün kamu binaları için bir mimar atamak olmuştur. Bu mimarlardan birine gönderdiği mektupta Teodor şunları yazmaktadır:

«Bu mükemmel yapılar benim için çok değerlidir. İmparatorluğun şan, şeref ve kudretini yansıtıyorlar. Yabancı ülke temsilcileri, hayranlık duydukları imparatorluk sarayının mükemmel bir eser olup imparatorun yüceliğini dile getirdiğini ifâde ediyorlar. Münevver bir prens için, san'atın bütün güzelliklerini içinde bulunduran ve herşeyden uzak, dinlenebilecekleri bir ortam olan böyle bir sarayda yaşamak büyük bir zevk olmalıdır.

Sarayımın bakımını sizin ellerinize bırakmamın en büyük nedeni zekâ ve kabiliyetinizdir. Arzum, onun eski ve orijinal ihtişamını korumanız ve yapmayı düşünebileceğiniz ilâvelerin onu aslından saptırmamasıdır. Ellerinize tevdi ettiğim iş, küçümsenecek bir iş değildir. Bu, benim kudretimizin sizin san'atınızla yaratacağınız eserlerinizde yaşaması görevidir. Böylece, ister bir kentin yeniden inşası, ister yeni kalelerin yapımı veya bir pretorium (mahkeme) inşası olsun, hepsinin, gayelerime hizmet etmesi şarttır. İleriki çağlardaki kuşakların hayranlık duyacağı eserler bırakmak çok kıymetli ve şerefli bir hizmettir. Mozaikçileri, alçı ustalarını, bronzcuları, taş ustalarını, ressamı, yontucuları ve duvarcı ustalarını yönetmek sizin görevinizdir. Onların bilmediklerini siz öğreteceksiniz. Onların çalışmaları sırasında husule gelebilecek problemleri siz çözümleyeceksiniz. İş-

te, her türlü san'at erbabını bu şekilde yönetebilmek için sizin ne derece bilgi sahibi olmanız gerektiği açıktır. Onların çalışmalarını yeterli ve iyi bir şekilde yönlendirmeniz onların başarısı, sizin büyük bir övünç kaynağınız olacak ve istediğiniz ölçüde cömertçe mükâfatlandırılacaksınız.»

Buradan anlaşılacağı gibi, o günlerde bir mimar, inşa sanatının her dalında üstad olma durumunda idi. Bir mimardan, binayı temelinden çatısına kadar inşa etmesi, onu bronz, mozaik, resim ve heykellerle süslemesi istenirdi. Bu geniş eğitim 1335'e kadar hemen bütün okul ve localarda yaygındı. 1335'ten sonra, ilkin ressamılar, onları takiben diğer san'at erbabı kendi birliklerini tesis ederek ayrıldılar.

İtalyan şehirleri, bilhassa Roma, barbar kavimlerin hücumuna uğrayıp yağma edildiğinde, halk can ve mallarını emniyete alabilmek için daha emin yerlere kaçmışlardı. Bu mahfuz yerlerin arasında hür bir cumhuriyet olan Como en önemlilerinden biri idi.

Roma, Hristiyanlıktan önce binlerce Como'luyu esir almıştı. Dolaşısı ile Comolular Romalılar'ı yakından tanıyorlardı. (*)

Comacine'ler, göllerin en güzeli olan Como Gölü'ndeki Isola Comacina adasında yaşıyorlardı. Bunlar, adalarını o kadar iyi muhafaza ediyorlardı ki muhasara edildiği halde ada ancak bir ihanet sonucu ele geçirilmişti. Kaleleri ve binaları, Roma Collegia sanatkarları tarafından yapılanlara çok benziyordu. Bütün bunlar, biz, onların 7-8 asır Roma İmparatorluğu'na mükemmel eserler kazandırmış olan Romalı inşaat ustalarının soyundan geldikleri neticesine götürmektedir.

Yapı şekillerini kanıt olarak ele aldığımızda, sosyoloji ve edebiyatı bir kenara atamayız. Bir halkı, sosyal, politik ve dinî yönden tetkik ettiğimiz zaman, bu faktörlerin ne derece yerleşik ve konunun değişme hızının ne derece ağır olduğunu görürüz. Kıyafet, şarkılar, folk-lör ve dil birçok etkenle muhakkak ki değişikliğe uğrar. Fakat bu değişiklik hayli yavaştır. Bunların en yavaşı da, (iklim ve göç çok derin bir şekilde etkilemediği takdirde,) bina şekillerindeki değişiklikler. Mimari, en asil ve faydalı bir sanat olup daha yüksek bir uygarlığı

(*) Roma M.Ö. 89 yıllarında, aralarında sanatkarların da bulunduğu 3000 colonisti, buna ilâveten Sezar da M.Ö. 59 yılında 5000 colonisti Como'ya göndermişti. O tarihlerde buraya, NOVUM COMUM denilmiş ve Lâtin haklarından istifadeleri sağlanmıştı.

hedef edilen barbar ulusların nazarı dikkatini çeken, hemen daima ulusların medeniyet seviyelerini gösteren bir ölçüdür.

Biyolojide, hayvanların morfolojisinden edindiğimiz bilgiye göre, tabiat, gerekli fonksiyonların ifâsı için yeni bir organ yaratmaz, eski bir organı tâdil ile bunu halleder. Dolayısıyla da mimaride yeni şekiller, üslûplar insan beyninde bir anda yaratılmamışlardır.

Bir yazar (Cattaneo), «Taşınmaz eserler, yazılı eserlerden daha gerçektirler. Bir halkın veya milletin geçmişi, eğer yazılı vesikalar yoksa, onların bıraktıkları taşınmaz eserler ve sanat çalışmaları ile aydınlığa kavuşturulabilir.» demektedir.

568 yılında Kuzey Almanya'dan gelip Kuzey İtalya'ya yerleşen Lombardlar, Lombardy olarak bilinen ve bugün dahi Avrupa'da etkisi hissedilen birçok buluşlar ortaya atmışlardır. Bu kavim aslen mimar ya da inşaatçı olmadığından bu gibi işleri yapmaları için Comacine'leri kullanmışlardı. Bugün Lombard mimarisi diye bilinen mimariyi VII. asırla Rönesans'a kadarkî zaman içinde Comacine'ler geliştirmişlerdi.

Rotharis imzasını ve 22 Kasım 643 tarihini taşıyan bir fermanla âlim Muratori, Magistri Comacini adına ve onun meslekdaşları hakkındaki iki maddeye dikkat çekmiştir. 388 maddeden oluşan bu vesikanın bahse konu 143. ve 144. maddeleri şöyledir :

Madde 143 — Comacine Üs.: (Magister Comacinus) hakkında. Eğer Comacine Üs.: 'ı ve meslekdaşları bir evi inşa veya restöre etmek için kontrata bağlanmışsa ve yapılacak ödeme üzerinde anlaşmaya varılmışsa, mezkûr evden düşen bir madde birinin yaralanmasına veya ölümüne sebep olursa Comacine Üs.: 'ı veya KK.: 'ı evin sahibini, kendilerine yardıma çağıramazlar. Her türlü riski kendilerinin üstlenmesi gerekir.

Madde 144 — Üs.: 'a (Magistri'ye) iş verilmesi hakkında. Eğer bir kimse, sarayının ya da evinin inşaatında bir veya daha fazla Comacine Üs.: 'ına iş verirse ve herhangi bir nedenle bir Comacine yaralanır ya da ölürse bundan iş sahibi sorumlu değildir.

720'lerde bu hususların Luitprand kodu altında daha da detaylandırıldığını ve önem kazandığını görüyoruz. Şöyle ki;

Yapıların cinslerine göre verilen hizmetler için ayrı ayrı sabit fiyatlar tesbit edilmişti. Ayrıca, yapıların içindeki hemen her iş için kat'i

fiyatlar saptanmıştı : kemer, şömine, alçı işleri v.s. gibi. İşçilere verilen erzak ve şarabın maliyeti de onlara yapılan ödemenin bir kısmı sayılırdı.

Bu yasalar, VII. yüzyılda Comacine Birlikleri'nin, haklarını tâyin edebilen ve alabilen kuvvetli bir birlik olduğunu kanıtlamaktadır. Birlik, muhtelif dereceleri hâvi gayet iyi organize edilmişti. Yüksek dereceler, «Magistri» unvanını alırdı ve ancak bu derecedekiler mimarlık yapabilirler, ve meslekdaşlarını emirleri altında çalıştırabilirlerdi.

Prof. Merzario, «İtalya üzerine çökmüş olan zulmet içinde ufak bir ışığa rastlanmaktadır ki bu da Comacine Birlik'inden neş'et etmektedir. Bu birlik, asırlar boyu varlığını hissettirmiş ve ismi efsaneleşmiştir. Kat'i olarak söyleyebiliriz ki; 800 ile 1000 yılları arasında meydana getirilen sanat eserlerinin büyük ve en mükemmel kısmı Magistri Comacini'nin daima sâdık ve ekseri gizli olan kardeşlik birliğinden doğmuştur. Bu hususta otorite sayılan âlim kişiler bu iddiaları doğrulamaktadırlar.» der.

Ayrıca, Quincy'nin 'Mimarî Lûgatı'nda «Comacine» başlığı altında şu bilgileri ediniyoruz: «Bunlar, hem çizer hem yapırlardı. Mîmardılar, heykeltıraşlar, mozaikçiydiler. Hristiyanlıkla beraber güney memleketlerine yayılmışlardı. Antik çağların mirasının, onların örf ve âdetleri ve yapı sanatındaki kabiliyetleri ile yeniden hayat bularak tamamen yok olmamasını onlara borçluyuz. O karanlık çağlarda her daldaki son derece büyük cehaletin mevcudiyetini düşündüğümüzde, meydana getirdikleri eserlere, olayısı ile Comacine'lere hayran olmamak elden gelmiyor.»

Orta Çağ sosyo-ekonomik yapı araştırmaları ile tanınan Hope, Comacine'lerin en büyük destekleyicisi Lombardlar hakkında bakın ne diyor: «Roma, yeni krallıkların başkentleri ve mühim şehirleri haline gelen Milano, Ravenna gibi daha verimli yerler nedeniyle terkedildiğinde kuzey İtalya'da kaba ve barbar bir millet olan Lombardlar'ı görüyoruz. İki asır hükümrânlık süren bu kavim, bugün Avrup'da derin izler bırakan pekçok eserler yaratmışlardı. Ticaret, yaşalar, maliye, ve sanayide çok büyük adımlar atmışlar, senedat, bankacılık, sigorta, defter tutma, ticaret ve deniz hukuku ile alakâli kanunlar, kamu borçlanması gibi konularda dehalarını ortaya koymuşlardı.»

Bu gelişmeye paralel olarak krallar ve her dereceden kamu yöneticileri, muhtelif mesleklerden sanatkârları desteklemişler, böylece,

onların kendi istekleri doğrultusunda birlikler kurup sanatlarını icra ve ticaret yaparak kazanç temin etmelerine müsaade etmişlerdi. Gençlerin bu birliklere girmeleri teşvik edilip o mesleklerde ustalık kazanmaları sağlanmıştı. Çıraklık adı altında, bir ustanın nezaretinde ve onun yararına sıkı ve zor şartlar altında çalışmak ve çoğu zaman ustaya mühim bir meblâğ ödemek gerekirdi. Bütün bunlar, bu birliklere rakip birliklerin ortaya çıkmasını engellemek içindi. Bu birliklere 'Loncalar' (Corporation) denirdi.

Bu birlikler, mesleklerini ve yetkilerini koruyabilmek ve kazançlarını emniyet altına almak gayesiyle, onları koruyan yasaların yanında, mesleklerinde, çok derin sırları muhtevî muhtelif dereceler ihdas ile sadece kendi çıkarlarını daha yüksek dereceler ikaaf ederek onların yavaş yavaş gelişmelerini, ilerlemelerini sağlamışlardı. Nerede sanayi ve sanatla ilgili bir hareket olsa, bu birlikler ortaya çıkıyor ve yasalarını kendileri vaz'ediyordu.

Hope'un yaşadığı yıllardaki yazarlar, Lombard Devri'nde inşaat işlerine hâkim olan iyi organize edilmiş bazı birlikler kabul etmekle beraber bu birliklerin menşelerini araştırma teşebbüsünde bulunmamışlardı. Ancak, onlardan sonra gelen bazı mimarî tarih münekkitleri (tenkitçileri-kritikçileri) bu yapı ustalarının menşesine merak sarmışlardır.

Como Bölgesi'ndeki Comacine Üs.: 'larının orijinleri oldukça doğal bir şekilde izah edilebilir. Bu bölgenin işçi ve ustaları arasında yaygın olan âdetlere göre, bu kimseler, ana-vatanlarından ayrılıp müteşebbis karakterleri ve tanrı vergisi kabiliyetlerini maddî kazanç temini için kullanmak üzere, ekipler halinde yapı işlerinin olabileceği veya başlamak üzere olduğu yerlere giderlerdi. Aynı zamanda, Como Gölleri kıyılarında, Lugano ve Maggiori'deki sayısız taş ocakları, mermer yatakları ve ormanlar bu kişilerin meslekî malzemelerini teşkil ediyordu. Buralarda, Comacine'ler, yontuculuk, marangozluk, yapıcılık ve benzeri gibi mesleklerdeki yeteneklerini sürekli olarak geliştirmiş, neticede zamanın en mükemmel mimarları ve heykeltıraşları ortaya çıkmıştır.

Orta Çağ'ın ilk asırlarının karanlıkları ortasında, Roma menşeli olmalarına rağmen Lombard vatandaşlığının bütün haklarından faydalanabilen bir kardeşlik cemiyetinin varlığı bizi şaşırtabilir. Çünkü, bu devirde, Lombard hâkimiyeti altındaki Romalı yahut İtalyan asıllılar, eğer köle değillerse, azat edilmiş kölelik ile toprağa bağlı kö-

lelik (serf) arasında bir sınıfa dâhil olup sadece el ve ayak işlerinde çalıştırılırlardı.

Lombardlar'ın hükümrân oldukları topraklarda, Rotharis imzası ile yukarıda zikredilen dökümandan da anlaşılacağı gibi, kamu ve özel yapı işlerine kanunî tekele sahip bir lonca, imparatorluğun yıkılmasıyla yok olduğu zannedilen Roma Devri bağımsız sanatkârları ile XIII. ve XIV. yüzyılda ortaya çıkan kardeşlik birlikleri arasındaki boşluğu doldurmuştu. Hakikatte, bu kardeşlik kurumları, en azından İtalya'da barbar istilâları, bilhassa Lombardlar ile son bulmamıştı. Lombardlar, gayelerine erişmede büyük faydalar gördükleri ve Roma kurumlarını, bilhassa sanatkâr localarını korumuşlardı.

Buradan da anlaşılıyor ki, Comacini loncaları, Roma İmparatorlu-Devrinde, Collegiaların, bilhassa insan sanatı ile ilgili işlerini yürüten Usta Duvarcıların (Üs.: M.: 'ların) mirasçıları idiler ve İtalya için çok tehlikeli olan barbar istilâlarında, bilhassa Rotharis'in Lombard tahtına geçişini takiben asırlarca ayakta kalmayı başarmışlardı. Rotharis ile beraber Comacini çok mühim bir birlik (guild) haline gelmişti. Nitekim, bunu, Rothars yasalarında da görüyoruz. Fakat, bu demek değildi ki, bu birlik bir gecede, 643 yılında Rotharis yasası ile ortaya çıktı. Zaten 643'e gelinceye kadar 568 yıllarında varlığı kabul edilen bu birlik bir dereceye kadar ehemmiyet kazanmıştı. Filhakika, Lombardlar, 583-590 tarihleri arasında Autharis ve 590-625 yılları arasında da Agilulf ve Theodelinda zamanlarında inşaat işlerini Comacine Üs.: 'larına bırakmışlardı.

Rotharis yasalarından çok önceleri dahi, yüksek kapasite ve üne sahip Comacine'ler, krallar tarafından hüsnü kabul görmüş ve mü-kâfatlandırılmışlardı. Comacini birliklerinin Rotharis ve Luitprand Devirleri'nde zikredilmesi, Orta Çağ'ın barbar dünyasında rastlanabilen en eski bir birlik olduklarını da göstermektedir. Bu birlikler, ister Comacini, ister Lombard birlikleri yahut loncaları denilsin, dış etkenlerden etkilenmişler, fakat, Lombard Krallığı'nın çökmesiyle yokolmamışlardır. Mahalli hürriyetlerin elde edilmeğe başanması ile kendilerini yeni durumlara uydurmuşlardı bu birlikler. Roma Collegiumlarının bir devamı olduklarını kanıtlarcasına yeni sanatkâr birliklerini, bilâhare, karanlıklar içinde, yavaş yavaş Orta Çağ Loncalarını oluşturmuşlardı.

Bu kuruluşların üyeleri, kendilerini, daha mükemmel bir duygu ve düşünce birliğine ve daha düzenli bir organizasyona bağlamaya zo-

runlu hissederek İtalya'da, en mühim yapı işlerine el atmış ve eski üstünlüklerini sürdürmüşlerdi.

Bütün bu söylenenleri, örf ve âdetler bir kenara bırakılsa dahi ortadaki eserler kanıtlamakta, kuvvetlendirmektedir.

Nihayet, XI. yüzyılın sonlarına doğru Comacine kardeşliğinin birlik bağları gevşemeğe başlamış, yavaş yavaş şahsiyete, sanat ve ilimde ferdîyetçiliğe yer verilmiştir. Rönesans mimarisinin yükselmesi ve kendi yarattıkları Lombard üslûbunun kaybolmasıyla XV. yüzyıldan başlayarak faaliyetlerini, benzeri diğer birliklere karışarak sürdürmüşlerdir.

Bütün bunlar şu sonuçlara bağlanabilir :

Bu devrin katedralleri şekil itibariyle büyük benzerlikler göstermektedir. Vazedilen değişiklikler kısa zamanda genelleşirdi. Bu da zamana göre mükemmel bir organizasyona ve iletişim imkânlarına sahip bir çeşit birliğin mevcudiyetinden sözedilmesi gereğini ortaya koyar.

Bu çağ, sembolizmin diğer çağlardan daha fazla kullanıldığı bir çağdır. Hristiyanlığın, putperestliğin yerini almağa başladığı bu devirlerde din değiştirenlerin çoğunluğunu teşkil eden, okuma-yazma bilmiyen cahil halka İncil, katedrallerin önünde aziz heykelleri, hayvanlar ve sembolik figürler şeklinde sunularak anlatılmağa çalışılıyordu. Hope'un dediği gibi, resim herkes tarafından okunabilir ve sembolik kullanımlar bir defa anlatıldığında artık bir daha unutulmaz. O zamanın İstanbul'undaki Doğu Kilisesi, kiliselerde hayalî ve benzeri şekillerdeki süsleri yasaklarken Roma'nın Batı Kilisesi, hayalî yontu ve güzel heykelleri kabullenmişti. Bu, doğudaki heykeltraşların, Roma Kilisesinin hüsnü kabulüne mazhar olmaları dolayısıyla İtalya'ya göçlerine sebep olmuştu. Roma Kilisesinin bu politikası, Avrupa'da, katedral inşa süresince, 7-8 asır devam etmiştir. Romalılar, hristiyanlığın en iyi bir şekilde yayılabilmesi için telkin edici müzik, resim, heykel ve mimarının gerekliliğine inanıyorlardı.

Bazı veriler, muhtelif kentlerde oluşan benzeri locaların aynı yönetimle idare edildiklerini ortaya koymaktadır. Aynı ustaların, iş gerektirdikçe muhtelif localar tarafından istihdam edildikleri bir vaki'dir. Bu, yalnız İtalya'da bir katedralden diğerine gitme şeklinde olmamıştır. Birçok Üs.: 'ın, sanatlarını icra için Fransa, Almanya ve diğer ülkelere gitmiş olduklarını gösteren hayli örnek vardır. Lombardlar'ın ilk yıllarına ait yazılı doküman olmamasına rağmen, XIII.

yüzyıla kadar birçok kentte iyi bir şekilde korunmuş olan Opera arşivleri dikkatlice incelendiğinde M.:’ik Birlikler’in tarihi hakkında kıymetli notlar çıkarılabilir. Son yıllarda bu incelemeleri yapmış bulunan Scott muhtelif şehirlerdeki Okul veya Loca Üs.:’arının bir listesini çıkarmıştır. Birkaç misal verecek olursak;

Sen Okulu’nda, 1259-1423 arasında 67 Üs.:., Florans Locası’nda 1258-1418 arasında 78, Milano Locası’nda 1387-1647 arasında 79 Üs.:. iş başına geçmişti. Bu locaların koymuş oldukları yasaların başlıklarına bir göz atmak, bu kuruluşlar hakkında bir fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır. Bu kuruluşların en tipiği olan Sen Birliği’nin 41 bölümden oluşan yasalarının bir kısmının satır başlarına bir göz atalım :

«Allah’a ve Azizlere küfreden 25 lira ile cezalandırılır.

«İdari mekanizmanın başkanına karşı gelen 25.lira ile cezalandırılır.

«Hiç kimse, bağlı olmadığı diğer bir Üs.:’dan iş alamaz.

«Bütün çalışanlar hâsılatı Bü.:. Üs.:’a vereceklerdir.

«Diğer bir birliğin üyeliği için yemin edenler ne çırac ne de Bü.:.

«Üs.:. olurlar.

«Üyelerin gömülüş şekilleri.

«Risklere karşı sigorta edilme mevzuatı.

«Cadde ve sokaklarda münakaşa edilmez ve iş konuşulmaz.

«Hiçbir Üs.:., yaptığı işin ücretini hak etmeden diğer bir iş alamaz.

«Başkalarını aldatanlar ve yalan söyleyenler hakkında.

Bu yasalar, o çağ nazarı dikkate alındığında, oldukça âdil olup Birlik içindeki uzun tecrübeler neticesinde meydana getirilmiş ve iyi derlenmiş bir görünüm arz etmektedir.

Bütün bunlar, son zamanlarda yapılan ilk el araştırmalarından elde edilen sonuçlardır. Bunlara, yazılı doküman kadar kuvvetli kanıtlar gözü ile bakılabilir.

KAYNAKLAR

- (1) Encyclopedia of Freemasonry Mackey.
- (2) The Concise History of Freemasonry Robert Freke Gould.
- (3) Symbolism in Craft Freemasonry Colin F.W. Dyer.
- (4) The New Age - Kasım 1980 sayısı «Ortaçağ Esnaf Birlikleri ve Bilgi İletişimi».
- (5) Encyclopediä Britanica.

Derleyen : S. ERMAN**Alpina BL.'nin 135. konvanı.**

İsviçre BL «Alpina»nın 135. konvanı 23-24 Mayıs 1987 günlerinde, İsviçre'nin Biel şehrinde toplandı. Toplantıya resmen davet edilmiş olan Pek Sayın BÜ. Cavit Yenicioğlu K.'i temsilen bu toplantıya Büyük Kurul üyesi Tuğç Timurkan K. katılmış ve bu münasebetle hazırlanmış olan hediye tabağı Alpina BÜ.'na takdim etmiş, Alpina BL. BÜ.'da teşekkürlerini ve saygılarını BÜ.'mıza iletmesini kendisinden rica etmiştir.

Yeni Zelanda Masonluğu

Üçbuçuk yıl sonra Yeni Zelanda BL. yüzücü yıldönümünü kutlayacaktır. Bu ülkedeki masonluğun 100 sene önceki durumu ile bugünkü durumunu karşılaştıran bir yazıda, bu süre zarfında gençlere, yaşlılara ve sakatlara yardım edildiği, Üniversitede bir geriatrik Kürsüsünün kurulduğu, KK.'in kültür seviyesini yükseltmeğe devamlı olarak gayret sarfedildiği, buna rağmen toplumda masonluğa olan ilginin gittikçe azalmakta olduğunun müşahade edildiği belirtildikten sonra, bazı LL.'in ritüelikle çalışmalar yerine çevreleri ile ilgilenilmesini, diğer bazılarının da yayınlar yapılarak halka açılınmasını teklif ettikleri, esas çarenin ise yeni üyelerin alınmasında dikkatli davranmanın ve merasimlerin güzel geçmesini sağlamanın olduğu üzerinde durulmakta ve önümüzdeki 40 yılın çok önemli olduğu ifade edilmektedir.

(New Zealand Freemason, Ağustos 1987, 2)

Kötümser olmayalım :

«Yaşadığımız günlerde herkesin her şeyden üzüntü duyduğunu, sağlığından, işinden, sevdiklerinden, dünyanın durumundan, iktisadî vaziyetten, atom bombasından şikâyet ettiği görülmektedir... Bu şikâyetleri masonik toplantılarda da hemen her gün duymaktayım... Bununla mücadele etmenin silâhı iman'dır. İman etmekle ileriye dönük ve bizi tatmin eden faaliyetlerde bulunabiliriz...

Savaşın en karanlık günlerinde bile General Washington imanını kaybetmemiş ve kötümserliğe kapılmamıştır. Çünkü üzüntü ve kötümserlik akıllı bir davranış değildir. İman ise mantıklı ve pratiktir, çünkü ya ihtimaller hesabına dayanır veya ilâhî koruyuculuğa inanmaktan kaynaklanır.

(The Maine Mason, İlkbahar 1987, 2)

Sırrımız :

«Kardeşlerimizden çoğu masonluk hakkında hariciler tarafından sorulan suallere nasıl cevap vereceklerini bilmemenin sıkıntısı içindedirler. Mesleğimizin en güçlü temeli ritüelimizdir ve ritüelin gizliliğini korumak başlıca görevimizdir. Bunun dışında Masonluğun esas prensipleri hakkında adaylara bilgi vermenin hiç bir sakıncası yoktur»..

(California Freemason, İlkbahar 1987, 4)

Hiram ve Hz. Ali :

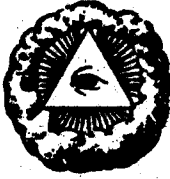
Finlandiya B.L.'nin yayın ve organı olan «Koilliskulma» dergisinin son sayısında, Hz. Ali'nin hayatı ve şehadeti ile Hiram Abi'nin hayatı ve öldürülmesi arasında paralellik bulunduğu ileri sürülmekte ve Celâleddin-i Rumi'nin fikirlerine yer verilmektedir.

(Koilliskulma, 1987/2, 29)

Dul hemşirelerimiz :

Illinois BL.'na bağlı 415 numaralı «Lawn Ridge» L. KK.'i, her Noel bayramında EM'e intikal etmiş L. KK.'inin dul eşlerini ziyaret edip, her birine hediye götürmek âdetini sürdürmektedirler. Şehirde oturmayan hemşirelerin hediyeleri posta ile gönderilmektedir. Geçen yıl dul hemşireler onuruna bir restoranda Noel yemeği tertiplenmiş, hemşireler L. KK.'inin bu kadirbilir davranışından dolayı çok duygulandıklarını ifade etmişlerdir.

(Grand Lodge Newsletter, Ocak 1987, 12)

Localarda Verilen Konferanslar

İSTANBUL

LOCA	KONUŞMACI	KONU	TARİH
Kültür	Necati Erkut	«Vicdan Hürriyeti»	15.5.1987
	Önder Öztürel	«Kuvvetin Felsefesi»	12.6.1987
Ülkü	Orhan Özsoy	Masonluk ve İntizam	14.5.1987
Müsavat	Mesut Tuncel	Masonların IV. Sultan Murad'ı Kaçırma Girişimleri	8.5.1987
Libertas	Sahir Erman	Tekris Hakkında Türkçe Konferans	13.5.1987
Hakikat	Yorgi Petridis	Masonun K.: 'ler ve Cemiyete Karşı	
	Yeni Kalamaris	Görevleri ve Masonik Yardım ve	
	Yani Kıryazi	Tahammülün Sınırı	7.5.1987
	Yani Karamiti	Kardeşlik	21.5.1987
Ahenk	Engin Berker	«Ahenk»	10.6.1987
Fazilet	Suha Aksoy	Anılar Görüşler	12.5.1987
Erenler	Ahmet Akkan	Dogmalarımız Hakkında Söyleşi	8.5.1987
	Cavit Yenicioğlu	Masonlukta İntizam ve Muntazam Masonluk	22.5.1987
Delta	Melih Yönsel	33 Yılın Öğrettikleri	11.5.1987
	Esat Çam	Avrupa Topluluğuna Tam Üyelik Başvurusu	8.6.1987

LOCA	KONUŞMACI	KONU	TARİH
S. Dostlar	Üstün Görtuna	«Mozart K..»	21.5.1987
Şefkat	Kemal Kapanalan	«Düşünce»	18.5.1987
	Bedil Ziver	Anlama Tanıma Sevme	1.6.1987
Hulus	Dimitri Karakaş	«Evrenin Ulu Mimarının Mükemmeliyetinin Terennümü»	27.5.1987
	Soturi İbsetarya	17 Asır Masonluğun Habercisi	10.6.1987
	Lefter Karakaş	Güneş Değişikliği	24.6.1987
Freedom	Amil Kunt	«Etkin Masonluk»	14.5.1987
Devrim	Mehmet Güven Akçar	«Hikmet» (Felsefe)	6.5.1987
Sevenler	Cahit Elden	Ölçüyü Elden Bırakmayalım	15.5.1987
Üçışık	Nesim İsak Baruh	İnsan ve Mesleğimiz	11.5.1987
Başak	Doğan Elgin	Operatiflik	14.5.1987
İrem	Mehmet Akzambak	Yemenden Masonik İzlenimler	15.5.1987
Evren	Tuluğ Baytın	Kabul Edilmişlik Üzerine	7.5.1987
Piramit	Orhan Tanrikulu	G. Verdi'nin AİDA Operasında Antik Mısır Ritüelleri ve M..luk ile İlgili Bulgular	1.5.1987
	Ömer Faruk Kurt	Initation Kavramının Düşündürdükleri	15.5.1987
Nilüfer	Tamer Zümbülova	«2°'nin Öğretisi»	5.5.1987
	Haluk Ertürk	1°'nin Öğretisi	26.5.1987
Burç	Faruk Deniz	«Larfdmarklar»	11.5.1987
Meşale	Nazım Güroy	Uzakdoğuda Tiyatro	13.5.1987
	Sedat Toydemir	«Sembol»	10.6.1987
Anadolu	Raşit Temel	Masonlukta Laiklik ve Müsamaha	5.5.1987
	Umut İnan	Masonik Eylem	16.6.1987

ANKARA

Uyanış	Rüştü Kuloğlu	M..luk ve Eğitim «Konuya Ailenin Yapısı ve Katkısı Açısından Bakış»	17.4.-987
	Kurtuluş Celebi	M..luk ve Eğitim «Konuya Mesleki Eğitim Açısından Bakış»	1.5.1987

LOCA	KONUŞMACI	KONU	TARİH
Uyanış	Abdullah Kiraz Mevlüt Ertan	M..luk ve Eğitim «Konuya Eğitim Politikası Açısından Bakış»	5.6.1987
Doğuş	Cevat Memduh Altar	İnsanın ve İnsanlığın Evrim Çabasına Toplu Bir Bakış	23.6.1987
Yükseliş	Tanju Özenc	Kutsal Kitaplar ve Evrensellik	7.5.1987
	Demir Bayka	Araştırmada Seçme ve Kalem	4.6.1987
İnanış	İsmail Heral	Son 10 Yıllık Dünya Ekonomi Politikasının Genel Hatları	11.5.1987
Bilgi	H. Avni Yazan	Yüksek Teknolojinin Dünyadaki Uygulamalarından Bazı Örnekler	20.5.1987
	Ünal Tümer	Masonluk Üzerine	3.6.1987
Barış	İ. Fevzi Tunca	Ahlak Kültür ve Demokrasi	20.4.1987
Dikmen	Adnan Balkanlı	Bugünkü Masonluk	21.5.1987
Çankaya	Aziz Sıdar	Çıracık Avadanlıklarının Sembolizması	27.3.1987
	Yılmaz Kadioğlu Ali Ayhan Kenan Eratalay Orhan Bulay	Türk Mason Tarihi	15.5.1987
Üçgül	Ergun Aymergen Ender Ertürk	Demokrasi ve Anayasalar	13.5.1987
	Naci Güler Ünvan İnci Ünsal Yavuz Tayfun Kalkan	Eğitim İnanç Özgürlükler ve Demokrasi	10.6.1987
Ahiler	Sami Bocutoğlu	Ahilik ve Tarihi	21.5.1987
G. Mimarları	Bülent Onaran	VAKIF	26.5.1987
	İsmail Altıntaş Ömer Gündes Hamdi Kozacı Şener Koçyıldırım	EĞİTİM	2.6.1987
Eşitlik	Adnan Balkanlı	Günümüzde Masonluk	9.6.1987
Ankara	Soner Akyol	Masonik Tarih II	19.6.1987
Yunus Emre	Adnan Balkanlı	Günümüzde Masonluk	3.6.1987
Tolerans	A. Emin Güven	İslâm Hukuku ve Mecelle	27.5.1987

LOCA	KONUŞMACI	KONU	TARİH
Çukurova	Enis Sayıt	Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Türk Masonluğu	15.5.1987
İZMİR			
İzmir	Umur Denizci	Orta Sütunlar ve 4. Sütun	14.5.1987
	Erdoğan Mamaoğlu	«Ahlak Kavramı»	11.6.1987
Nur	Bülent Ordukaya	Felsefe Üzerine	5.5.1987
	Süreyya Menteşeoğlu	Katunıyet	5.5.1987
	Haluk Akbaşı	Engin Denizde Bir Beyaz Taş	2.6.1987
	A. Uğur Aydın	Gönye Pergel Sembolizması	2.6.1987
	Hüseyin Yalçın	Bu Kuruluş	16.6.1987
Eylem	Müfit Arslanalp	Kardeşlik Sevgisi	11.5.1987
	Ergün Mete	Meziyetlerin Pırlantası	11.5.1987
	Hulusi Özöduru	Budizm	25.5.1987
	Ali Rıza Sayşen	Barış ve Masonluk	15.6.1987
	Önal Uslu	M.: 'lukta Tolerans ve Tevazu	29.6.1987
Başarı	Yılmaz Saraçoğlu	Tekris İntibaları	13.4.1987
	Hüsnü İleri	M.: Kimdir ?	11.5.1987
	Saim Efelerli	Matematik ve Masonluk	25.5.1987
	Ali Rıza Sayşen	Barış ve M.: 'luk	15.6.1987
	Mehmet Akçora	Unutabilmek, Tolerans ve Sevgi	22.6.1987

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	DOĞUM YERİ TARİHİ	TEKRİR TARİHİ	LOCASI	EB .: MAŞ.:
A. Turan Özdemir	Ayvacık, 22.7.1927	6.4.1987	Barış	27.4.1987
Vecdi Öcal	Eskişehir, 1955	12.1.1987	Eylem	8.4.1987
M. Ruhl Ardalı	Keskin, 14.2.1913	8.11.1973	Üçgöl	20.4.1987
Kemal Köksalan	Ankara, 5.3.1924	15.12.1971	Bligi	23.2.1987
Kemal Erülgen	Selânik, 1915	12.12.1966	Gönül	26.5.1987
Abdurrahman Denker	Almanya, 1896	27.10.1950	Libertas	23.2.1987
M. Lemli Oğuz	Çorum, 1926	4.1.1980	Uyanış	2.6.1987
Yücel Erten	Bozüyük, 1945	15.11.1984	Ahiler	1.6.1987

EBD.: MAŞ.: 'a intikal eden kardeşlerimize EV.: 'ın U.: M.: 'dan sonsuz mağ-firet ve kederli ailelerine ve bütün kardeşlerimize sabırlar dileriz.

HİÇ BİR ŞEY ÖLMEZ — HER ŞEY YAŞAR

MİMAR SİNAN

Organ of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

CONTENTS

4. Message from the M.W. Grand Master Cavit YENİÇİOĞLU
8. The 1935-1948 Dormant Period in Freemasonry in Turkey Suha UMUR
18. «W.L. Ali Koca» In Belgrade Nurettin CELEBI
24. The Freemasons in the Foundation and Independence of Romania Celil LAYIKTEZ
35. An Essay on the Comparison of Western Philosophical Thought to Islamic Thought II Jack ALGUADİŞ
40. Belief in the Immortality of the Soul Faruk ERENÖL
58. Our Landmarks About the Concept of Order Naki İbrahim GÖKTÜRK
62. Letter to Leonardo Sinan GÜRMEN
68. The Sphinx Raif TEMEL
69. Two Brethren in the North Ziya ARIKAN
72. Camacina Masters Yılmaz SUNER
84. Current Events Şahir ERMAN
86. News from Our Lodges Mimar SİNAN
88. In Memoriam Mimar SİNAN

Address: 25. Nuruşşia Sokakı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR: 1987

NO: 65